

Mısra onun haysiyetiydi...

Esra Yalazan 14.12.2008

Derin kökleriyle tutunduğu uçurumun ucundan, kambur bir ihtiyar gibi toprağa bakan fıstık çamının altındaki kır kahvesinde, ilk cümleyi bomboş bir sayfaya hiç düşünmeden yazdım: "Bütün yalnızlıklar birbirine benzer." Sonra birden anlamsız gelen o basit cümlemin üzerini jiletle bembeyaz bir tene kesik atar gibi kırmızı bir kalemle incecik çizdim. Bakışlarım yavaş yavaş yerde uyuyan yavru kedinin, altına sığındığım kimsesiz ağacın oradan da puslu boğazın üzerinde gezinen 'sessiz gemilerde' dolaştıktan sonra nihayet tahta masanın üzerindeki o sepya fotoğrafın üzerinde durdu ve orada öylece kaldı. İşte tam o anda, ilk cümleyi tekrar yazdım: "İnsanın yalnızlığı kendisine benzer, biz faniler hayatımızın eksikliğine tahammül edemediğimiz kadar yalnızız."

Kapağında "Gemi Elli Yıldır Sessiz" yazan kitaptaki badem bıyıklı, çukur çeneli, tombul yanaklı adam, hem o fotoğrafın kahramanıydı, hem de orada değildi. İri cüssesini şefkatle saran çizgili ropdöşambriyle, tek kişilik karyolasının yanında fanilerin dünyasına ait değilmiş gibi oturan büyük şair, dizlerinin üzerinde duran kalın kitaba bir lord edasıyla bakıyordu. Ama nedense diplomatik ciddiyetine rağmen bakanın içine işleyen katı bir yalnızlık duygusu hâkimdi fotoğrafa. Küt parmaklarının arasına sıkıştırdığı sigarayı tutma biçiminden mi bilmiyorum, o solgun yalnızlığı bile başkalarınınkine pek benzemiyordu. Yanındaki mermer konsolunun üzerinde duran gümüş sırlı aynaya baktığında, hayatı boyunca 'yuvasını' arayan küçük bir oğlan çocuğu mu görüyordu, yoksa bencilliğini besleyen kibirli bir ifade mi? Daha çok hangisiyle karşılaştığını hiç bilemeyeceğiz. Bu sorunun cevabı da onun mistik dünyasını zenginleştiren diğer sırları gibi aramızdan elli yıl önce ayrıldı.

Tanrı'nın sihirli işaretleri...

Yahya Kemal'in bir telkari ustasının incecik gümüş telleri işler gibi beyaz sayfalara nakşettiği el yazmalarına, şiir taslaklarına, mektuplarına bakarken, öteden beri onunla ilgili hissettiklerim ansızın karşılığını buluverdi sanki. Halbuki Münir Nurettin'in kırık, tozlu sesini dinleyerek dolaştığım o boş salonda beni şaşırtan, bilmediğim hiçbir şeye rastlamamıştım. Onun eşyayla, şiirle, hayatıyla, dünyayla kurduğu o 'aidiyetsizlik' ilişkisi birdenbire insancıl bir hale büründü. Eski harflerle yazılmış, Tanrı'nın sihirli işaretleri gibi görünen mısraların hayatındaki karşılığını düşündüm bir süre. Her biri onun bu dünyadan gelip geçişini farklı hikâyelerle anlatıyordu.

Annesinin ölümüne sebep olduğunu düşünen bir oğlan çocuğunun, yuvasını terk ettikten sonra yalnızlığı bir seçilmiş gibi yaşamasına kimse inanmadı. En başta kendisi! Paris'te okurken yıllarca kendisine para gönderen babasına duyduğu minnettin ezikliği, son ana kadar aşık olduğu Celile Hanım'la (Nâzım Hikmet'in annesi) evlenmemek için uydurduğu bahaneler, düelloya davet ettiği dostlarıyla yaşadığı karmaşık ilişkiler... Kendi üzerine kapanan o acı, derin köksüzlük...

Belki de o boşluk yüzünden karanlıktan çok korktuğunu yakın bir dostuna itiraf eden şairin, insanların evine kaçtığı, seslerin kuytuya çekildiği ıssız saatlerde yazdığı Deniz şiiri, kendisine benzeyen gösterişsiz yalnızlığını güzel anlatıyor bence: **"Bir gün deniz ölgündü. Bir oltayla balıkta, / Kuşlar gibi yalnız, yapayalnızdım açıkta. / Şehrin eleminden uzak bir merhaledeydim /Fanileri gökten ayıran perdeye değdim..."**

Tanpınar ve içki...

İtiraf etmeliyim ki 'öksüz' şairin hayatına dair ayrıntıları, yaşadığı dönemin siyasi çalkantılarını, edebiyat

dedikodularını, aşk hikâyelerini Beşir Ayvazoğlu'nun harikulade kitaplarından öğrendim. Roman-biyografisiyle (*Bozgunda Fetih Rüyası*) dünyada başka bir benzeri olmadığını düşündüğüm ansiklopedik biyografiyi (*Eve Dönen Adam*) okuyunca bizim de bir gün yazarlarına kıymet veren bir toplum olacağımıza dair acayip hülyalara kapıldım.

O ansiklopedinin maddelerin biri de 'içki'. Öğrencisi ve ölene dek dostu olan Ahmet Hamdi Tanpınar, onun içki alışkanlığını bir akademisyen gibi anlatıyor: "Alkol, afyonla birlikte Baudelaire'in realiteden kaçmasını yahut yaşama gücü kazanmasını sağlayan bir rüya ve hayal imkânıdır; onun ikliminde her şey unutulur yahut kimlik değiştirir. Yahya Kemal için de aynı şey söylenebilir." Sağlığını bozmayı isteyecek kadar çok içiyordu, diyor kibarca.

Bir ip cambazı gibi...

Asıl adı Ahmet Ağâh olan, kendini genellikle berbat hisseden bu kocaman adamı, ipte ayakları titremeden yürüyen bir cambaza benzetiyorum ben. Biraz sarsılsa düşüverecekmiş gibi hayata tutunuyor ama hiç düşmüyor. Bilinen ve kolayca tarif edilen hiçbir kalıbın içine sığmıyor. Kendisine has, çok belirgin olmayan ancak sezilebilen garip bir tutarlılığı var. Benim gibilere çok itici ve uzak gelen kaygan milliyetçiliğini, Türkçülüğünü, neredeyse bütün dostlarıyla kavgalı olmasına sebep olan o zehirli hırsını 'sonsuzluk' hissine benzeyen tek bir mısraıyla perdeleyebilen çok derin bir kavrayışa sahip. Lisanının eşsiz müziğinden ve hayal gücünün büyüünden kaçamıyorsunuz. Hakkında bildiklerinize rağmen, hayatın tabii ritmine uyumlu sözcüklerin sesiyle dinginleşerek huzuru, tevekkülü, bağışlamayı hatırlıyor, kendi hakikatinizden uzaklaşıyorsunuz.

Tanpınar'a göre onun din meselesinde de bir teklifi veya inkârı yok. Tanrı'yla arasına herhangi bir kurumu sokmaktan hoşlanmayan Yahya Kemal'in dinle ilişkisi epeyce yadırganıyor. "O her şeyden önce bir estetti; İslamı Kur'anda değil, Sinan'ın Süleymaniye'sinde, Yesari'nin hattında, İtri'nin Tekbir'inde arıyordu" deniyor.

Deruni ahenk

Yahya Kemal, kendisinden sonra gelen genç neslin kendi şiir anlayışından uzak durduğunu düşünüyordu. Beşir Ayvazoğlu, şairin 'Mısra benim haysiyetimdir' derken kastettiğinin ne olduğunu kitabında anlatmış: "Ona göre nağmeye dönüşmeyen söz şiir olamazdı; bu bakımdan bir şair olarak cevheri buluncaya dek çalışmayı haysiyet meselesi olarak görüyordu."

Onun bu coğrafyanın şiir dünyasına hediye ettiği en özel kavramlardan birisi 'Deruni ahenk' bana kalırsa. 'Ses' yaratmasını bilen şair, kelimeleri öylesine bir araya getirir, öylesine bir istif yapar ki, mısra adeta kanatlarındı. Ona göre şiir her şeyden evvel ritm sanatıydı.

Vasiyet eder gibi...

Aslında ben kanatlanan o mısraların müziğinden ziyade anlamı ve edebi gücü itibarıyla okuyanların içinde derin uçurumlar açan şiirlerini nasıl bir hissiyatla yazdığını merak ediyorum. ***Bir uykuyu cananla beraber uyuyanlar / ömrün bütün ikbalini vuslatta duyanlar...*** diye başlayan şiir hangi acılardan süzülerek yazılmıştı? Belki biraz saf bir düşünce ama böyle eşsiz mısraları sadece onun gibi saadeti 'kavuşmamakta' arayanlar yazabilir gibi geliyor bana.

Abdülhak Şinasi Hisar da onu özel kılan sebepleri merak etmiş: “Şair bu mertebeye ermek için kaç kitabın tesiri altında kalmıştır? Kaç üstad ve inanç değiştirmiştir? Kaç çile doldurmuştur? Kaç hırs ve sükûnet, rüya ve hakikat fasılları yaşamıştır,” diye soruyor. Bu soruların cevabı, sanırım Yahya Kemal’in hiç kimseninkine benzemeyen o incelikli şiir dünyasında ve çok katmanlı maneviyatında saklı.

1937 yılında *Rindlerin Ölümü* şiirinin gazetede yayımlandığını gören Hisar, şaire “İnşallah daha pek uzun bir müddet yaşarsınız, fakat sonuncu gün bu kıt’anız mezar taşınıza hakk ettirilmeli değil mi” deyince, Yahya Kemal yanındaki dostuna vasiyet eder gibi “pek doğru söylüyor, ben ölünce öyle yapmalı” demiş. Hisar, o son günü şöyle anlatıyor: “Robert Kolej’in küçük yokuşundan çıkılırken, tabut, sağda bir noktada durdu. Burası mezarı için ayrılan yerdi. Kazılan çukurun yanında genç bir servi bulunuyordu. Bu kaydolmasını istediği mısraının selvisi gibi görünüyordu.”

Sanırım o vasiyet yerini bulmamış. Ama artık Boğaz’ın narin kuşları, loş bir otel odasında ömrünü yalnız tüketmiş büyük bir şairin hiç ölmeyeceğini anlamamızı istiyor. İşte bu yüzden o kuşlar, lacivert denizin kırmızı pelerini giydiği saatlerde, kızıl ufka doğru kanatlanırken ‘fanileri gökten ayıran perdeye değer gibi’ kulağımıza o ‘haysiyetli’ mısraları fısıldıyor: **Ölüm asude bir bahar ülkesidir bir rinde; / Gönlü her yerde buhurdan gibi yıllarca tüter / Ve serin serviler altında kalan kabrinde / Her şehir bir gül açar, her gece bir bülbül öter!**

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Son sözlere meydan okuyanlar...

Esra Yalazan 21.12.2008

Bugünlerde tabiatın sesiyle konuşan ‘dilsiz’ hayvanlar gibi tuhaf sesler çıkarıyorum. Evde kendi kendime çıkardığım sesler bazen bana bile ürkütücü geliyor. Mızımızlanıyorum. Ortada makul bir sebep yokken, her an ağlama numarası yapmaya hazırlanan şımarık bir çocuk gibi sızlanıp duruyorum. Belki de sadece zamanın ebedi genişliğine itaat etmek istemeyen basit bir içgüdü’nün hırçın direnişi kanat çırpıyor içerde bir yerlerde: Vakit varken huzur yok, huzur varken vakit. O tanıdık hikâye işte...

Çalışma odamdaki yumuşak, kırmızı kadife kanepenin üzerine uzanıp tekrar okumak istediğim kitaplarla, sırada bekleyen yenileri heyecanla, şefkatle karıştırmayalı çok olmuş. Uzaklardan gelip bir an evvel sevgiliyle kucaklaşmayı bekleyen âşıklar gibi görünüyorlar. Ama nedense günlerdir hiçbirine dokunmak istemiyorum. Çello konçertolarını dinlerken, tanımadığımız halde hakkında hikâyeler uydurduğumuz insanlar gibi seyrederim onları. Geçerken hafifçe sırtlarını okşuyorum bazen. Kahramanlarını, duygularını, düşüncelerini hatırlamaya çalışıyorum.

Halbuki ne çok severim ‘hayaletlerimle’ konuşmayı, dertleşmeyi. Gizlice koyunlarına girip, bağırklarına sadece benim anlayabileceğim mahrem işaretler bırakmayı... Onları gelecekteki hayatlarına, benden sonra sahiplenecek olanlara merhametle hazırlamayı...

Şimdi çok eskiden üzerinde kimin çalıştığını bilmediğim eski, kunt bir masaya dirseklerimle yaslanıp düşünüyorum. Bir sonu olduğunu bildiğimiz hayatı, nasıl hiç bitmeyecekmiş gibi yaşayabildiğimizi anlatmayı istiyorum ve tabii ki ben de herkes gibi bu ‘karanlık kuyunun’ dibine tek başıma inmekten korkuyorum.

Bu yazıyı yazdığım sırada ben şimdiki zamanı yaşıyorum ama sözcüklerimi gelecekteki okurlara gönderiyorum. Çocuğunu okula hazırlayan şefkatli bir anne gibiyim. Siz bu cümleleri okurken ben bu ânı oluşturan duygularıyla birlikte geçmişte kalacağım. Sizin şimdiki zamanınız, benim geçmişim olacak. Basit bir 'okur-yazar' ilişkisi bile zamanın hayatla çatışmasını ne kadar çıplak gösteriyor değil mi? Hayat geleceğe doğru akarken özünü geçmişin kalbinde saklıyor çünkü.

Ondan neden ürküyoruz?

Biliyorum bir pazar günü, tatilin rehabetiyle gevşeyen hiç kimse hayatın herkesçe malum bir sonu olduğunu hatırlamak istemez. Zaten niyetim, anlamaya çalışmaktan ürküttüğümüz bu hakikati hatırlatmak değil. Yazar kahramanlarımın 'son sözlerinin' sınırlı bir hayat için ne ifade ettiğini anlatmak istedim sadece.

Hayali Ölümler, fevkalade eğlenceli ama 'son an' hikâyelerine tahammül edemeyenler için biraz dikenli bir kitap. Müzikolog ve psikanalist olan Michel Schneider, otuz altı yazarın son anlarını, sözcüklerini tanıklı hikâyelerle anlatıyor. Nabokov, Balzac, Flaubert, Stendhal, Zweig, Çehov, Dumas, Goethe, Puşkin, Capote, Tolstoy, Voltaire, Montaigne gibi yazarların veda hikâyelerini, sözcükleri itinayla seçen, seven bir romancı gibi yazmış.

Bizi biz yapan bütün yakıcı duyguların, sözcüklerin kalıcı tahribatını, hayatın eksikliğini çoğu zaman tevekkülle kabullenebiliyorken, bir gün yok olacağımız gerçeğinden neden bu kadar ürküyoruz? Hiç unutmadığımız, zihnimizin kuytusunda sakladığımız halde fazla dillendirmedığımız bu soru, onun da ilgisini çekmiş anlaşılan. Bir yazarı o 'son ana' hazırlayan her ayrıntıyı iştahla merak eden Schneider'e göre bir yazar için 'son sözcük' yok. Edebiyat, gücünü biraz da buradan alıyor bence; o son sözcüğe Tanrısal bir güçle meydan okuma cesaretini gösterebilmekten!

Aklıma iyi bir cümle gelseydi...

Doğrusu, sıradan sonları hak etmediğini düşünen gösterişçi yazarları destekleyen efsaneler beni pek ilgilendirmiyor. Kolayca tahmin edilebileceği gibi, yazarlara atfedilen 'son sözcükler' genellikle yakın çevrelerince anlatılan 'tarafli' hikâyelerle birlikte her seferinde tekrar yazılmış, yorumlanmış. Dolayısıyla bu anlatılarda beni cezbeden duygu, son mektuplardan, güncelerden, son sözlerden ziyade bir yazarın kendi ölümünden (belki de o âna, doğumu demek lazım) ne anladığı, başkalarının hayatı üzerinden yazarak kendisini nasıl tekrar gerçekleştirebildiği. Voltaire'in hikâyesinde olduğu gibi mevzubahis kişi bir yazar bile olsa, insanın nasıl öldüğü nasıl yaşadığını çok iyi anlatmıyor çünkü.

"Aklıma iyi bir sözcük ya da güzel bir cümle gelseydi, ölmeyi bıraktırdım" diyerek ölümle dalga geçen dehanın sona yaklaşırken çektiği korkunç acıları okumak değil, hayatla, yazıyla, kadınlarla, dostlarıyla kurduğu ilişkinin dilini, üslubunu hissedebilmek, son yolculuğunda ona eşlik edebilmek heyecanlandırıyor beni. Kitabı böyle okuduğunuz vakit, tuhaf bir şekilde 'ölüm' tasavvuru bile yazının sonsuzluğunda önemsiz, sıradan bir ayrıntı gibi giderek silikleşiyor hayatın ufkunda.

Galiba bu yüzden, "İyi yazmış olduğu için memnun ölmez insan: ölümü bir memnuniyet olarak kabul ettiği için iyi yazar" diyen Schneider'in kendisinden önce bu dünyaya uğramış yazarların gölgesindeki mütevazı duruşunu anlıyorum. Ölmek için önce iz bırakan bir hayat oluşturmaya ihtiyaç duyan yazarları böylesine karşılıksız bir aşkla sevmesini de tabii...

O Almanca öldü!

Saat gece yarısını çoktan geçti. Bu loş odada, Çehov'un son günlerini sevenlerine bağışlayabilmek için otururken, sokaktan geçen bir adamın yalnız ayak seslerini işitiyorum. Hiç acele etmiyor. Kendinden vazgeçip bilge adımlara hayatın sonuna yürüyen bir derviş gibi gecenin sessizliğinde usulca kayboluyor.

O ses uzaklaşırken, ömrü boyunca karısı yüzünden üşüdüğünü söyleyen Çehov'u duyar gibi oluyorum: "İnsanları sevmiyorum. Uzun zamandır kimseyi sevmiyorum artık." Doktorluğu da, kendisinden çok arkadaşlarıyla vakit geçirmek isteyen oyuncu karısı Olga'yı da yazmaktan daha fazla sevmeyen Çehov, kırk dört yaşına kadar verem hastalığıyla birlikte yaşamıştı. Hayatı fazla tanımayan, ölüme defalarca dokunan doktor-yazar, son günlerinden birinde sanatoryumda bir tür çilek çayı içer. İçtikten sonra, duvara döner ve alçak ama anlaşılabilir bir sesle "Ich sterbe" (Almanca, -ölüyorum) der. Almanca ölür! "Neden Almanca" diye soruyor Schneider. Ben de onun gibi merak ediyorum. Nazik olduğu için mi, doğumuna ait Rusçayı ölürken kullanmasının tuhaf olacağına inandığı için mi? Belki de sadece oyunlarındaki gibi az kullanılan bir sözcük kullanmak istemiştir gerçekten.

Neyse ki o yumuşak tınılı, biraz teatral 'Ich Sterbe' Çehov'un son cümlesi olmamış. Ölümünden sonraki üne aldırış etmediği için son gelen doktora 'uzun zamandır şampanya içmedim' deyip, ölüme aldırılmaz bir tavırla içki ikram etmiş. Kendi dilinde veda etmiş galiba.

Herkes kendi dilinde...

Bence herkes o mutlak yalnızlık anında istediği gibi değil ama muhtemelen kendi dilinde ölür! Bu hayatı nasıl yaşadığımızı gösteren 'hayatın dili', son ana kadar, hatta sonrasında da varlığını hatırlarla, anılarla, dilden dile dolaşan hikâyelerle sürdürecektir. O dil bize doğduğumuzda bahşedildi, giderken bizi yalnız bırakmayacak.

Hayatımızın sonu, başlangıcına ve ortasına hiç benzemeyebilir. Hatta belki bildiğimiz, anladığımız manada bir başlangıcı ve sonu yoktur. Yolun sonunda, oraya varana dek gizlice sayıkladığımız o 'son sözleri' unutabiliriz ama eğer söyleyebilirsek, bir gün birileri tarafından hatırlanmasını temenni ederiz.

Her insan var oluşunu, tutkularıyla, diliyle, kendi sözcükleriyle yeniden inşa eder. Julie de Lespinasse, 1773'ten 1776 yılına kadar, önce seven sonra kendisini sevmemek için sebepler sıralayan Guibert'e binlerce sayfadan oluşan yüz seksen üç mektup yazmış. Sonuncusunda, "Eğer dünyaya yeniden gelecek olsaydım, hayatımı yine sizi sevmek için kullanmayı isterdim, ama artık vakit yok" diyor. O bunu söylerken kendisi için tasavvur ettiği hayatın 'sonsuz' olduğunu seziyordu elbette.

Geleceğe doğru akarken, derin yatağında sürükledikleriyle geçmişe tutunan hayat nehri, hüznün kız kardeşi olan bir kadının yıllar önce yazdıklarını bize getirdi. Bizi de kendi sözcüklerimizle, sesimizle başkalarına götürecektir. Ve onlar da 'son' olmayacak. Kâinat, o ateşli çemberin kapanmasıyla sonsuzluğa kavuşacak.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Portakal reçeli, hafıza ve hayaller...

Kuzeyden esen soğuk rüzgârlarla donduran sert bir fırtınadan kaçmaya çalışırken gördüm onu. Kozalaklarını boş sokaklara saçmış ihtiyar çamları, تنها sokakları, insansız kahveleri, sahipsiz at arabalarıyla terkedilmiş bir kasaba gibi görünen adanın gölgeli karanlığına girdiğimiz sırada arkadaşım omuzlarımdan sıkıca tutup başımı denize doğru çevirdi. Aniden yüzüm aydınlandı. Epeydir bu kadar güzel bir gökkuşağı görmemiştim. Canı sıkılan Tanrı, sihirli fırçasıyla şehrin sisli tepelerine rüyalarda görülen türden bir resim yapmıştı. Arkadaşının marifetiyle gurur duyan çocuklar gibi sevindik haliyle. Kuru sıkıntımız, o neşeli resmin içinde eriyip yok oldu birden. Yine de merakla karışık biraz buruk bir tat kaldı bende. Gökkuşağını en son ne zaman gördüğümü hatırlamaya çalışırken geçmişin gürültülü kalabalığında kayboldum.

Dönüş yolunda, çay ocağının sıcaklığıyla buğulanan vapurun camına çocuksu işaretler çizerken, yorgun hafızamızın bize neden bu kadar acımasız davrandığını düşünüyordum. 'Cam yangınları'nın başladığı kızıl saatlerde, çocukluğuma ve sonraki yıllara dair hatırlayama çalıştıklarım, çok kısa süren şimşek çakımları gibi zihnimde belirip hemen yok oluveriyordu. Sözcüklerin, görüntülerin yardımıyla çağırdığım anların ayrıntılarını hatırlamakta zorlanıyordum. Yaşadığımız sırada hiç unutmayacağımızı sandığımız, sesler, kokular, renkler, tatlar, ifadeler, duygular cam kürenin içindeki incecik kar taneleri gibi havada uçuşup duruyordu. Hayat yaşlandıkça daha zor idrak edilen bir masal gibiydi.

Bir leylek gibi...

Gündelik hayatımızda, belli yaşlardan sonra genellikle 'ihtiyarlık işte' diyerek dalga geçtiğimiz, aslında taammüden unuttuğumuz anlara dair incelikli ayrıntıları çoğu zaman ciddiye almayız. Bize acı veren olaylarla yüzleştirme ihtimali olan bilincimizin, kendi kendine uyguladığı 'oto sansüre' belki de bu yüzden boyun eğiyoruz. Ama hayatın notlarını hiç durmadan temize çeken hafızamız, bizi bir türlü rahat bırakmıyor. Hiç beklenmedik anlarda kendisini eğlenceli, hileli oyunlarla hatırlatıyor. **Geçen gün, Şadan'ın hediye ettiği portakal reçeli kavanozunun içine bir leylek gibi burnumu daldırınca acımsı, şahane bir kokuyla birlikte kendimi ilkokulumun yemekhanesinde buldum. Yok, öyle Proust'un meşhur 'çay ve madlen' hikâyesindeki gibi haz veren bir irkilme değildi.** Çok edebi olduğu da söylenemez, keskin bir kokuyla hafızanın böylesine şiddetli bir biçimde uyarılmasına şaşırdım sadece. İlk kez başıma geliyormuş gibi!

O hınzır, küçük kız çocuğu, yemediği portakalın kabuklarını kemirirken ödevini vaktinde yapamadığı için okuldan kaçma planları yapıyordu. Daha o anın huzursuzluğundan kurtulmadan başka bir resmin içinde dolaşmaya başladım. Bu defa, Boğaz'da yaşadığım evin arka bahçesindeydim. Gümüşi yapraklarının huzurlu hışırtısı ve baygın kokusuyla hiç durmadan doldurduğum defterlere eşlik eden ıhlamur ağacının gölgesinde tuhaf hayaller kuruyordum. Bir de sürekli sigara içiyordum nedense. Sonra yine biraz daha geriye gidip, gençliğimin soğuk kış gecelerinden birine gittim. Şöminenin önüne uzanmış bana gelecekteki hayatını anlatan bir delikanlının heyecanlı hikâyesini dinliyordum. **Hayatın telaşlı ritmini çıtırtili alevlerle uysallaştıran zaman, çok yavaş akıyordu. Yaşadığımız her günü, her anı ilerde aynı netlikte hatırlayabileceğimizi sanıyorduk. Sonra ne oldu bilmiyorum, o köşeli kıvrımlar yıllar içinde eridi, hafızamız hatıraların üzerine örttüğümüz, kalın, tok, kırıkmamış bir kumaş gibi düzleşmeye başladı.** Zamana hükmeden kötü kalpli bir büyücü, günleri günlere, ayları aylara, yılları yıllara benzetti.

Hayat ne zaman çabuk geçer?

Geçenlerde hafızamızın geçmişi hatta geleceğimizi nasıl şekillendirdiğini anlatan bir kitap okumaya başlayınca, ister istemez anlatmaya çalıştığım bu duygusal çatışmanın bilimsel sebeplerini de öğrenmiş oldum. Meselesini,

edebiyattan, felsefeden ve psikoloji tarihinden örneklerle anlatan bu kitap, birbiriyle iç içe geçen hikâyeler gibi okunabildiği için akademik içeriğiyle bunaltmıyor. Psikoloji tarihçisi **Douwe Draaisma, Yaşlandıkça Hayat Neden Çabuk Geçer** isimli kitabının başında **“Belleğimizin kendi iradesi vardır” diyor**. Yani aslında bizden bağımsız bir güç, unutmak istediğimiz anıları, psikologların ‘otobiyografik bellek’ dedikleri yere işgüzar bir sekreter gibi kaydediyor. Araştırmacı, bu garip kayıt sistemiyle ilgili sıradan gibi görünen ama cevap verirken düşündürten sorular soruyordu. **“Gurur kırıcı olaylar neden aradan yıllar geçse de sabıka kayıtlarındakine benzer bir kesinlikle hatırlanır” diyor, mesela**. Sonra anlatacağı hikâyelere dair ipuçları veriyor: “Bir koku, kırk yıldır düşünmediğimiz bir şeyi hatırlatır aniden. En son yedi yaşındayken gördüğümüz bir sokak tanınmayacak kadar küçülmüş gelir bize. Yaşlıyken çocukluk anılarını kırk yaşımızdakinden daha net hatırlarız ama bu hatırladıklarımız daha ziyade alelade şeylerdir. Saatler ve günler kısalmadığı halde, yıllar giderek nasıl hızlanır? Bir yıl daha geçti, ne oldu bu zaman içinde? Neler hissettim. **Geride kalan üç yüz altmış beş gün nasıl oluyor da birkaç aydan uzun değilmiş gibi geliyor artık?”**

Çürümüş bir sıradanlık

Yıllarca biriktirdiğimiz tecrübeler ve hatıralarla benliğimizi harabeye dönüştüren o karmaşık sistemi tam olarak anlayamayabiliriz. Ama yine de artık körelmeye başladığını düşündüğümüz arzularımızı, yeni hayallerle canlandırıp, üst üste yığılan hadiselerin ağırlığına rağmen hayatın incelikli ayrıntılarını hatırlayarak zamanın hızlı akışını durdurabiliriz belki. Heyecanımızı bizden çalan çürümüş bir sıradanlığa hapsolmak, ümitlendiğimizde karnımızda kanat çırpın hisleri unutmak, o mucizevi ‘devam edebilme’ inancından uzaklaştırıyor maalesef bizi.

Biliyorum hayat her zaman cömert davranmıyor. İnsan yoruluyor bazen. Ben böyle anlarda kendimi yenileyebilmek için dönüp yine kendi aynamdaki eski bakışıma sığınıyorum. Geçen sene bu zamanlarda yazdığım **‘açık mektubu’** çıkardım tozlu çekmecedan.

Eski mektup

Tekrar okuyunca ancak unutarak hatırlayabildiğimi fark ettim. Geride bıraktığımı zannettiğim bir senenin sonuna yaklaşırken başka bir gazetenin okurları için yazdığım mektubu şöyle bitirmişim: “Ben ona vaktiyle süt mavisini akşamüstlerinde geleceği düşünürken nasıl heyecanlandığımı anlattım, o bana artık telaşlı yağmurlarla ıslanan sabahlarda nasıl yorgun uyandığını. Bir zamanlar, hayat hırçın rüzgârlarla kaban dalgalar gibi coşkuluydu. Sonra nasıl üstünde taş sektirdiğimiz denizler misali sükûta kavuştuk, hatırlamıyorum. **Şinasi’nin söylediği gibi, hemen herkesçe malum olan bir şeyin hemen herkesçe meçhul olduğu bir yaşa geldik ama hiçbir şeyi unutmadık aslında...**

Alışkanlığın huzuru insanı kendi kabuğuna hapsediyor. Bak yirmi yıl geçti, hiç geçmemiş gibi. Ben hâlâ o fotoğraftaki portakal ağaçlarının bir zamanlar beni nasıl mutlu ettiğini hatırlamayı seviyorum. **Okyanusun ortasında sallanıp duran bir sandalda, bitkin düşüp rüyalarla avunun denizciler gibi yalpalayarak yaşıyoruz hayatı**. Bazen seviniyoruz kurtuluyoruz diye, bazen üzülmüyoruz biraz daha eksildiğimiz için.

İhtiyar zeytin ağaçları **Homeros’a “Herkes aidi ve kimsenin değiliz, sen gelmeden önce buralardaydık, sen gittikten sonra da buralarda olacağız”** dermiş. Zamana rağmen yenilenebilmek, Homeros’u anlamak, biraz tevekkül sahibi olabilmek, biraz da hayattan korkmamakla mümkün galiba.

Benim mavimsi bir çamım var. **Önümüzdeki sene güzel rüyalar görüp tabiatla birlikte yeniden uyandığında büsbütün mavi olacak**. Onu giderek daha cesur görünen cılız zeytin ağacıyla öksüzlüğüne

rağmen meyvelerini esirgemeyen mandalina ağacının yanına koydum. Boyum senelerle kısılrken, onlarınki uzayacak. Benden sonra kim bakacak onlara bilmiyorum ama besbelli narin olacaklar. Öyle güzel gülümsüyorlar ki...”

Tuhaf karşılanmayı göze alarak geçen seneki kendimden biraz kopya çekmekten memnun olduğumu itiraf etmeliyim. Hâlâ, öyle güzel gülümsüyorlar ki...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kurak gönüller...

Esra Yalazan 04.01.2009

Yeni başladığını sandığımız yılın ilk sessiz, yorgun gecesinde, sayfaları toz ve vanilya kokan eprimiş bir kitabın sıcaklığına sığınmışken sokaktan geçen bozacının boğuk sesiyle çocukluğumdaki gibi ürperdim. Gecenin koyu karanlığında tek başına dolaşan o adamların sadece sesleriyle var olduklarını sanmıştım hep. Nedense, boza almak için onları eve çağırdığımızı da hatırlamıyorum. **Biraz roman kahramanlarına benzediklerini düşünüyordum galiba. Var gibiydiler ama sanki yoktular. Yoklardı ama seslerini duyabiliyordunuz. Gözlerinizi sıkıca yumduğunuzda onları görebiliyordunuz.** Eğer isterseniz onlarla birlikte dünyada olmayan şehirlere bile gidebiliyordunuz. Onlar için uydurulan hikâyelerin bir parçası olmak, hayatlarına gizlice sızmak hoşunuza gidiyordu. Tecrübe etmediğiniz için henüz bilemediğiniz ama zaman içinde yaşayacağınızı sezdiğiniz çaresiz insanlık hallerini anlayabiliyordunuz...

O gece, televizyonda yıllar öncesinin siyah beyaz konser görüntülerine eşlik eden bozacının ürkütücü haykırışını dinlerken kucağımda duran ‘Adolphe’ün buruk hikâyesini düşünüyordum. Sevemeyen bir adamın yaşadıklarını, berrak bir dille anlatan Benjamin Constant’ın bu kadar tılsımlı bir roman yazdıktan sonra neden edebiyattan uzaklaştığını da merak ediyordum bir yandan.

SEVEMEMENİN ÇARESİZLİĞİ

Hayatı boyunca politikayı tutkuyla sevmiş, din ve siyaset üzerine binlerce sayfa yazmış bir adam romancı olmasaydı da unutulmazdı muhtemelen. “Tarif edilmesi çok zor bir acıyı ve sevememenin çaresizliğini anlatmak isteyen tek bir roman yazmasının özel bir sebebi olmalı” diyordum kendi kendime.

Eleştirmenler, o sevemeyen adamın kendisi olduğunu, roman kahramanı Ellenor’un da yakın dostu Mme Stael olduğunu söylüyor. Zaten bu bir sır değil. **Sonradan yayımlanan defterlerine, mektuplarında yazdığı gibi, ‘Adolphe’, bir erkeğin kendi hayatında hakkında yazabileceği an acımasız, cesur otoportrelerden birisi.** O dönemde duygularını yakıcı bir şeffaflıkla yazabilen bu adamı anlamak istememişler. Neredeyse herkes nefret etmiş, sevdiği kadına acıyan bu kibirli adamdan. Belki o da kendisini daha iyi tanıyabilmek için yazmıştı bu tuhaf kitabı.

Doğrusu, dostlarının “O kendisini bir türlü sevemezdi” açıklaması beni pek tatmin etmedi. Kendisine bayılmayan yazarlardan epeyce var çünkü. Yazarak kendinden uzaklaşmak, başka hayatların gölgesinde hayali kahramanlar yaratmak, bu ruh halini biraz açıklıyor zaten. Yazmak, sadece unutulmamak arzusuyla güçlenen bencil bir iştahattan ibaret bir uğraş değil, biraz daha karmaşık sebepleri var.

Bu romanda beni büyüleyen, yazarların düşünmekten pek hazzetmediği, neredeyse yavan denilecek basit bir hayal kırıklığını sakın bir üslupla anlatmayı istemesiydi sanırım. Constant, edebiyat tarihinde pek rastlanmayan bir cesaretle iki kişilik bile olmayan sıradan, düz bir hikâye anlatıyor aslında. Kendisinden büyük bir kadının peşine düşen, ona bağlanan ve acı çekmesinden korktuğu için sevmediği halde terk edemeyen bir adamın hikâyesi bu. Neredeyse hiçbir şey olmuyor, bir adam sevememenin insan ruhunda yarattığı o derin tahribatı anlatıyor sayfalarca. **Ve ne tuhaftır ki böyle bir kitabın değeri iki yüz yıldır hiç eksilmiyor. Kendilerini Adolphe'un yerine koyarak okuyanların hissettiği o müthiş sarsıntının etkisi azalmıyor.** Hayatı tüketme biçimleri değişse de duygular hiç değişmediği için böyle oluyor muhtemelen...

O ROMANI ARKADAŞLARA YAZDIM

Sahaflardan aldığım kitabın başında yazarın açıklamalarını da buldum. Yılmadan gerçeğin peşinde koşan ısrarcı bir dedektif gibi başkalarına açıklayamadığımız duyguların gerisinde neler olduğunu anlamaya çalışan yazar, romanı yazma sebebini anlatmış: "Bir kır evinde oturup konuşurken, iki kahramanı olan bir romanı ilgiyle okutmanın mümkün olup olmadığı tartıştık. İşte ben bu romanı o arkadaşlara bunun mümkün olabileceğine inandırmak için yazdım. **Kurak gönüllerin yol açtığı acıları, bu gönüllerin kendilerini olduğundan daha uçarı görmeye sürükleyen yanılgısını anlatmak istedim. Sanılır ki düşünmeden kurulan bağlantılar acısız koparılabilir.** İnsan, dostlarının alkışladığı bu savaştan, sevgiye meydan okumuş, güçsüzlükten yararlanmış olarak çıkar. Yaratılışının en iyi yanı ölüp gittikten sonra, bu acıklı üstün gelişten utanç duyarak yaşar ancak." Bugün okuyacakların anlayacağı bir lisanla ifade etmek gerekirse, duygusallığı gizlemek için ihtiyacımız olan acımasızlığın bizi nasıl hırpaladığını anlatmak istedim, diyor bence.

AYRILIK KONUŞMASI

Maalesef başka duygulara pek benzemeyen, derin iz bırakan o dikenli acıyı sadece seilmeyenler çeker sanıyoruz. Tersini düşünmeye pek alışık olamadığımız için sanırım. Yazarın romanın sonuna koyduğu mektupta söylediği gibi, hayatta en büyük mesele insanın başkasına verdiği acı mıdır gerçekten, bilmiyorum. Hemen herkesin hayatında en az bir kez yaşama ihtimali olan bu duygu kırılmasının her zaman yüzeye çıkmayan, anlaşılmaz, mahrem sebepleri olabileceğini düşünüyorum. Constant'ın böyle basit bir hikâyeyi bu kadar derinlikli hale getirebilmesinin ardında yatan düşünce de buydu sanırım. O, Adolphe'un vicdan savaşını birbirleriyle çelişen duyguların farklı yüzlerini göstererek anlatıyordu. **Rutubet kokan o cümleleri okurken aynada ruhumuzu çıplak gösteren şeffaflıktan huzursuz oldum biraz.** Uçuşan düşünceler arasında gezinirken eskimeyen romandan bu hisler kaldı geriye:

Eğer hayatını sizin için feda edebileceğini söyleyen, tutkuyla seven bir insana artık onu sevmediğinizi söyleyemiyorsanız bununla çok övünmeyin. Bu sizin iyiliğinizle ilgili değildir her zaman, demek istiyordu yazar. Sonra şu basit hakikati hatırlatıyordu sanki: İnsan ne büsbütün açık yürekli olabilir ne de sürekli kötü niyetli. Uzun süren bağlılıklar siz farkında olmadan varlığınızın bir parçası haline gelir ve artık o güçlü alışkanlıktan istediğiniz gibi kolayca uzaklaşamazsınız...

Gücün ve yeteneğin bazen insanın kendisini fena halde hırpalayabileceğini anlamamızı istiyordu: "Bazen güçsüz olabilmek için dua edersiniz" diyordu... **Dokunaklı ve zarif cümlelerle, yüreğinin, kaderinin iradesine boyun eğenlerin kutsallığı karşısında nasıl ezildiğimizi anlatıyordu, insanı baştan çıkaran tam da buydu ona göre çünkü...**

“Bazen benliğiniz, sevdiğinizle aranızda üçüncü bir kişi gibi durur, kendinizi tamamen duygularınıza, düşüncelerinize teslim edemezsiniz” diyordu. O vakit çok sevildiğimiz için bizi sevene değil aslında kendimize kızıyorduk. **Ve nedense hayatınızdan çıkmasını istediğiniz kişi, hiç beklemediğiniz bir biçimde yok olduğunda kendimizi bu dünyada yapayalnız, sevilmemiş ve bir daha hiç öyle seilmeyecek gibi hissedebiliyorduk.**

HAYATINI KUMARA ADAMIŞ...

Anlatılanlara bakılırsa, o yazdığı tek bir romanla ‘Adolphe’la hatırlanacağını biliyordu. **Oyuncakların içini görmek isteyen hınzır çocuklar gibi duyguların görünmeyen puslu kısmını merak eden yazar, son on beş yılında edebiyata dair tek bir satır yazmamış.** Arkadaşı Barante’ın, “Eskiden güzel olan ve hayatı hastanede sona eren bir orospudur o” tespitini haklı çıkarırcasına hayatının geri kalan kısmını kumara adanmış.

Sokağımdan bozacıların geçtiği soğuk bir kış gecesi, kaybetmeyi seven bir yazarın ölümsüz cümlelerinde kaybolmayı sevdim ben. **En çok da kendi sevgisiyle sarhoş bir hayat süren, bıçağı hiç düşünmeden önce kendisine saplayan Ellenore’unkini. “Sana olan sevgim bir günahı. Bu sevgi seni mutlu kılsaydı, günah olduğuna inanmazdım.”**

Benjamin Constant’ın kendisi olan Adolphe, hayatının en büyük günahını severek kabullenen bir kadını kaybedene kadar sevmeyi sevmediğini sanıyordu. Belki de böylesine güçlü bir bağlılık ona ağır gelmişti ya da gerçekten sevmemişti ama bu onarılamaz acıyı herkesten farklı bir biçimde, hayattayken insanların onu sevmeyeceğini bilerek yazdı. Duygularını paramparça edebilecek cesarete ve derinliğe sahip olduğunu herkesin bilmesini istiyordu.

Onun en büyük, en affedilmez günahı da buydu...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mağduriyet, gençlik ve Süt...

Esra Yalazan 11.01.2009

Günün ilk seansında, تنها ve sıcak bir sinema salonundayız. Semih’in (Kaplanoğlu) *Süt* filmini izleyenlerin hepsi tesadüfen kadın. Kısa, basit ve uysal cümlelerle konuşan insanların şiirsel görüntülerini izliyoruz. **Gücünü yavaşlığın suskunluğa sokulmasından alan sahneler, tanıdık olduğumuz halde uzağına düştüğümüz ‘mağduriyet’ hikâyelerine götürüyor bizi.** Buğulu rüyalar gibi görünen resimlere bakarken ters yöne akan bir ırmakla birlikte suya, ışığa batmış ‘derin’ geçmişimize doğru sürükleniyoruz. Seneler evvel kalbimize atılmış sıkıntı tohumlarının, henüz yeşermeye başladığı o heyecanlı gençlik günlerine...

Kıskandığı annesinden, ‘kimliksiz’ kasabasından, olmayan babasından, çamurlu çizmelerine bakıp kendi geleceğini gördüğü madenci dostundan, şiirini yazdığı kızıdan ve onu hor gören hayatın yeknesak ritminden kaçmak isteyen delikanlının, meraklı ama yorgun bakışlarını izlerken, gençken ‘görülmem’ acısının neye benzediğini hatırladım. Pazarda peynir satarak evin geçimini sağlayan anne, loş bir mutfakta babasız büyüttüğü oğluya konuşuyordu: “Oğlum, nasıl dönecek bu ev. Üstün başın, dergilerin, kitapların. **Durup, göğün bakıyorsun. Durup toprağı bakıyorsun. Ağacı, kuşu, çiçeği, böceği...**”

HAYATININ EN MUTLU ANI

Şair olmak hayaliyle yüreğini sıcak tutan bir genç için ne kıymetli, nasıl yerini bulmuş bir iltifat, diye geçirdim içimden. **Şairler, insanları ve onların mantıklı düşüncelerini pek ciddiye almaz çünkü!** Durup toprağa, gökyüzüne bakarak, rüzgârla hışırdayan yaprakların, sabah kuşlarının sesini dinleyerek hayaller arasında kaybolmak, bilmeden cennete düşmek gibidir o yaşlarda.

Zaman, taşradaki gençlik sıkıntısının ruhuna uygun, usulca akıyordu. Sonra, anne şakacı bir tonla oğlu Yusuf'u sorguluyordu: "Oğlum, kim o kız, söylesene, yazmışsın işte... Saçını, gülüşünü, bakışlarını." Annesinin uzattığı şiir dergisini eline alınca durumu anlayan genç, "Ya, benim ilk şiirimi yayınlamışlar, sen hâlâ kız diyorsun anne" diyerek fırladı evden. Onu izlerken buz mavisi oldu gözlerim. Bir süre yutkunamadım. **Bomboş, karanlık bir asfaltta gelecekteki puslu hayatına doğru koşan umutlu bir genç...** Henüz dünyayı bir kaplumbağa gibi sırtında taşımaya başlamamış. Beni karnımdaki boşluktan kısıkvrak yakalayan tam neydi bilmiyorum. **Sanki ona ilerde 'hayatının en mutlu anını hatırla ve bir daha hiç kaybolmamak için oradan tutun hayata' deseler, sadece o biricik anı hatırlardı gibi geldi bana.**

O SONSUZ HİÇLİK DUYGUSU...

Bir de o sonsuz 'hiçlik' duygusu var tabii. İnsan bu hayattan gelip geçerken küçük işaretler bırakmak, görülmek istiyor. **Herhangi bir biçimde başkalarının zihinlerinde dolaşmak, yüreklerine dokunabilmek arzusu ve o arzuya ulaşamama ihtimali, bazen paslı yalnızlıklara taşıyor bizi.**

Yusuf'un durağan ama derin bakışlarında gezinirken Dostoyevski kahramanlarını düşünmeme neden olan *Mağdurun Dili*'ni hatırladım. O muhteşem denemelerin yazarı Nurdan Gürbilek, bu kitabı neden yazdığını anlattığı bölümde, bizi 'başkaları tarafından görülme arzusuyla küçük görülmenin yol açtığı hayal kırıklığı üzerine düşünmeye' davet ediyordu.

Beyaz Geceler'in dünyada fazladan yer işgal ettiğine inanan 'lüzumsuz' delikanlısıyla, Ege'nin taşrasına hapsolmuş Yusuf arasında ne toplumsal, ne de kültürel anlamda hiçbir bağ yok elbette. Ama sanırım görülmemenin, anlaşılmamanın, aşağılanmışlığın, hor görülmenin yarattığı sıkıntı ve tahribatın insanı hırpalama biçimi pek değişmiyor. Kaderlerine boyun eğen hülyalı kahramanlar, hikâyelerle, şiirlerle, kendi bakışlarıyla hayatı yeniden anlamlandırarak var olmaya çalışıyor.

BEYAZ GECELER'İN HAYALPERESTİ

Filmi izledikten sonra neden acı çektiğini anlayamadığı için hayatı sorgulayan, o iç burkucu, saf sorularıyla hayalet gibi dolaşan 'yalnız' kahramanları hatırlamak hoşuma gitti. Eve dönünce *Beyaz Geceler*'in gençken işaretlediğim sayfalarını karıştırdım biraz. **Petersburg'un terkedilmiş sokaklarında, gölge gibi dolaşan kahramanının anlattıkları, farklı zaman, coğrafya ve kültürle ait bu iki gencin dünyaya yabancılaşmasını, edebiyatın ve sinemanın büyü gücünde buluşturuyor bence:** "Sanki bütün Petersburg boşalarak yerinde ıssız bir çöl kalacaktı. Bu durumu gördükçe kendimden utanmaya, gücenmeye, hüzünlenmeye başladım. Benim ne gidecek bir yazlık evim, ne de böyle bir yere gitmem için ortada bir sebep vardı. ... **Sanki köşemde unutulmuştum, gerçekten herkes için bir yabancıydım.**"

Koşullar ne olursa olsun, sadece genç olmak bile bu türden bir 'terkedilmişlik' duygusunu ağırlaştırmaya

yetiyor bazen. **O vakit, fark edildiklerinde bile küçümsenmekten ürken gençlerin sığındığı yer, yine hayallerle zenginleştirdikleri gölgeli hayatları oluyor:** "Hayaller içinde geçirilen gecelerden sonra ayılmanın, gerçek dünyaya dönmenin ne kadar korkunç olduğunu bilemezsiniz. Evet, bir de çevrenize bakarsınız ki, insanlar delicesine akan hayat seli içersinde yaşayıp gidiyorlar. Ismarlama olmayan; hayal gibi, düş gibi, uçup gitmeyen, durmadan yenilenen, her an geç kalan, bir saati bir saatine uymayan gerçek bir yaşam onlarınki."

Doğru, henüz hayatının başındaki o mutsuz delikanlının söylediği gibi, insanlar delice akan şiddetli bir hayat seli içersinde yaşayıp gidiyor. Bazıları, gençliğin insanı sıkılmaya hapsettiği yıllarda, bazen sonrasında da hiç iz bırakmayacağı korkusuyla acı çekiyor, yalnızlaşıyor. Bazıları da kendi hayatlarındaki 'görülmeden' yok olma endişesini o insanların yalnızlığını anlatarak gidermek istiyor. **İç içe geçmiş matruşkalar gibi kendilerini doğuran bu bakışlar, birbirimize tuttuğumuz aynada hiç durmadan çoğalarak sonsuzlaşan görüntülerimiz aslında.** Yazarların hayatlarıyla değil de, yazdıklarıyla hatırlanmayı isteme sebeplerinden birisi 'görülme' ihtimalini ortadan kaldırmak olabilir mi?

EŞSİZ BİR SANAT ESERİ GİBİ...

Bu türden boğucu bir endişeyi hissetmek için mutlaka yazarak hayatın kaydını tutmaya lüzum yok elbette. Her insan tektir ve bunu her zaman bu kadar açık hissedemese de, 'ötekinden' farklı olduğunu bilir. Bu en sade hayat bilgisidir çünkü.

Belki tam da bu yüzden, dünyanın büyük boşluğuna düşmemek için, yaratmazsa delireceğinden korkan sanatçılar gibi tekrarı olmayan bu 'gösteride', hayatımızı eşsiz bir sanat eseri gibi göstermeye, başkaları tarafından 'görülme' ihtiyacımız var.

Ben, ihtiyaçladıkça kabukları pul pul kabarıp dökülen bir ağacın tevekkülle kendini toprağa bırakması gibi, gençlikte esir alan bu şiddetli 'görülme' ve hayatı kaydetme zaafından insanın zamanla sıyrılabildiğini düşünüyorum.

O Tanrısal 'iz bırakma' şehveti, kibri, zamanla kendini hayatı soldurmadan, tadına vararak yaşama arzusuna bırakıyor. Hayat, billur bir su gibi usulca berraklaşıyor. İşte o zaman, Tanrılar insan, insanlar da Tanrı oluyor...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mektuplardaki hayatlar...

Esra Yalazan 18.01.2009

Yumuşak bir battaniyenin altında dizlerimi karnıma çekmiş, havai fişek gibi saçılan kızıl alev toplarını seyre diyorum. Kuru odunların sert kabukları çıtırdarak yanarken, odanın içine yayılan ılıkliğin rehavetiyle göz kapaklarım ağırlaşıyor biraz. Yaş kütüklerin yılan gibi tıslayan ıslak sesini de duyar gibi oluyorum. Ateşin büyülü bir bağımlılık yarattığını düşünüyorum o sırada. Kor halindeki parçalardan biri patlayınca irkiliyorum aniden. Sonra tuhaf bir ürpertiyle elimdeki kalın kitaba daha sıkı sarılıp, yerine sadık bir kedi gibi uzandığım kanepeye daha sağlam yerleşiyorum.

Kitabı Londra'dan getiren arkadaşım bana kalın, mavi bir atkı örüyor. Onu sakinleştiren ahşap şişlerin masum

tıkırtısını da dinliyorum. Pek konuşmuyoruz. Duvardaki büyük ekranda, geçen yüzyılın başında İngiltere’de geçen bir aşk hikâyesinin kahramanları dolaşüyor. Arada onlara da bakıyoruz. **Huzurlu bir sessizlik var odada. O anda zaman hiç akmasın, hayat fazla kıpırdamasın, hep öyle tatasız kalalım istiyorum. Bu tasavvurun mümkün olabileceğine dair çocuksu bir sevinç ısıtıyor içimi aniden.** İdil, “kitaplarımızı alıp kaçalım oralara” diyor. Hiç düşünmeden “olur, kaçalım” diyorum. O anda gerçekten yaşadığım ülkenin insanı içini burkan acılı hakikatinden, vahşetinden, şiddetli uğultusundan uzaklaşmak istiyorum çünkü. Akılla vicdanını buluşturabilen makul insanların çoğunlukta olduğu, karanlık ‘yeraltı’ meselelerini hiç değilse görünürde çözebilmiş, sıkıcı ama nispeten daha huzurlu bir ülkede yaşamak fikri cazip geliyor.

RUS RULETİ OYNAYAN YAZAR

Usulca sakinleşen alevlerin titrek, koyu gölgelerini izlerken işaret parmağımla kapaktaki Graham Greene’in derin alın çizgilere dokunuyorum. Sevdiğim bir yazarın artık kimse için mahrem olmayan hayatına girip gizli çekmecelerini kurcalayacağım için heyecanlıyım.

15 yaşında Rus ruleti oynarken yakalanınca ‘manik depresif’ teşhisi konulan eğlenceli ve zeki bir yazarın mektuplarında sözcükleri nasıl kullandığını merak ediyorum.

Kitabın ismi *Mektupların İçinde Bir Hayat*. O mektuplarda, İngiliz gizli servisinde casus olarak çalıştığı yılları, intihar teşebbüslerini, alkolik olmanın ıstırabını, komünist parti üyeliğinden sonra nasıl koyu bir Katolik olduğunu, evliyken kocalarının onayıyla birlikte olduğu kadınları, otuz yıllık metresini de anlatıyor muydu acaba? Ne de olsa, her yıl yazar dostlarına, politikacılara, yayıncılarına, kadınlarına binlerce mektup gönderen, yirminci yüzyılın en ‘takıntılı’ mektup yazarından ve ünlü bir romancıdan bahsediyoruz.

O HEP BİRAZ KENDİNİ YAZDI

Garip bir çelişki! Nedense onun gibi ironik bir yazarın, sadece romanlarını değil kişisel mektuplarını da kıvrak ve mizahi bir üslupla yazdığını düşünüyordum. Binlerce mektup arasında belki öyle olanları da vardı ama ben yayınlanması için seçilenlerde o keskin özelliğini pek göremedim. Tam tersine, **‘en büyük aşkı’ olduğunu söylediği Catherine Waltson’a ve yazar dostlarına yazdığı mektuplar, ‘kırılgan’ bir yazarın ne kadar saf bir bencilliğe sahip olduğunu gösteriyor mesela.**

Catherine, sinemaya uyarlanmış romanlarından birini (*The End of The Affair*) yazmasına neden olan evli sevgilisi. Romandaki olaylar birebir aynı değilse bile, yazılış nedeni, kesinlikle o çaresiz, onarılamaz, yeri başka bir ilişkiyle doldurulamamış, hazin aşk hikâyesi. Romanda, Tanrı’yla kavga etmekten yorulmayan Maurice Bendrix de, kendisine en çok benzeyen karakterlerinden birisi.

Kitabında Catherine’in yerine koyduğu Sarah, sevgilisini yaşatması karşılığında onu bir daha asla görmeyeceğine söz verdiği Tanrı’yla pazarlık yaparken şu eşsiz cümleyle yakarıyordu: **“İnsanlar birbirlerini görmeden sevebilirler, seni hayatlarında bir kere bile görmeden seviyorlar değil mi Tanrım?”**

DÜNYADAKİ HİÇBİR KADINI BÖYLE SEVMEDİM...

Anlaşılan Greene, roman olmayan hayatında bu tür bir mucizevi ‘masala’ katlanamamış, Yazar, on yıl boyunca kiliseyi, Katolik karısını ve onun cemaatini bahane ederek evlenemediği sevgilisine, 1949’da Dakar’dan yolladığı uzun bir mektubun sonunda şunları söylüyor: **“Dünyanın hiçbir yerini böyle sevmedim. Ve dünyadaki**

hiçbir kadını böyle sevmedim. Sen benim insani Afrikamsın. Senin kokunu seviyorum. Gür siyah saçlarını, buralardaki koyu çalıları sever gibi seviyorum.” Altı ay sonra uzaklardan sızlanmaya devam ediyor: “Şu anda seninle sevişmek istiyorum. Ritz’de başımı bacaklarının arasına koyup yerde oturmak, huzurlu olmak istiyorum... Telefon elimin altında, ama ne işe yarar. **Sevgilim, aşkın böyle olabileceğini bilmiyordum, öyle bir acı ki sadece insanlarla birlikte olduğumda, içtiğimde acı kesiliyor.”**

Aradan geçen altı yıl içinde, Catherine’i hayatında tutabilmek için, yazıyla insana dokunabileceğini, acıtılabileceğini fevkalade iyi bilen usta bir yazar gibi çaba göstermiş. Sonunda vazgeçtiğini anlatan mektuplardan biri şöyle bitiyor: “Geçen kasımda küçük bir kıza biraz âşık olur gibi oldum. İntihar etmiş genç bir yazarın karısıydı. (İsveçli aktris Anita Björk). Kesinlikle böyle bir şeyin peşinde değildim. Yirmi dört saatliğine Londra’ya geldi. Stockholm’de bir şey olmadı ama Londra’da bir gece birlikte olduk. Aynı gün bana Harry’nin (kocas) seninle planladığımız Paris seyahatine çıkmanı istemediğini söylemiştin. O sırada kız aradı. Benimle birlikte tatil yapmak istediğini söyledi. Dolayısıyla Paris yerine Portekiz’e gittim.”

Harikulade bir romanı doğuran büyü bir aşkın bu kadar çıplak ve basit bir gerçekliği de var işte!

Galiba uydurulan hikâyeleri, bu yakıcı çelişkiler yüzünden bazen hayatın hoyratlığına tercih ediyorum. **Greene, romanlarının birinde “İncittiğin biriyle yaşamak kolay değildir” diyordu.** O cümlemin zarafetini hatırlamayı seviyorum ama mektuplarını da hayal kırıklığı ihtimaline rağmen herkes gibi merak ediyorum doğrusu.

HAZZIN ÖNEMİNİ ANLAMAK

Malum, yazar mektupları her zaman okurun ilgisini çekmiştir. Yazıldığı döneme ait toplumsal ayrıntılardan ziyade o mektuplarda ismi geçenler hakkında yapılan dedikoduları merak edilir. **Yazar o kadını ya da o adamı nasıl sevmiştir, terk ederken ona ne demiştir, parasız kaldığında kimlere yalvarmak zorunda kalmıştır, acısını romanlarından farklı olarak kendi hayatında nasıl ifade etmiştir?**

Mahremiyetine dokunulmasından hoşlanmadıkları için iz bırakmadan yaşayan istisnai yazarları bir kenara koyarsak, hemen hepsinin mektuplarını itina ile saklama sebepleri daha çok ilgimi çekiyor aslında. Sonradan kendilerini gözetleyecek olan insanlarla müstehcen bir okur-yazar ilişkisi kurduklarına inanıyorum. Bir gün okunacağını sezerek veya bilerek mektup yazmaları samimiyetlerine olan inancımızı zedelemiyor belki ama her halükârda fena halde kıskırtıcı.

Bir başka sevdiğim İngiliz yazar Lawrence Durrell, henüz genç yaşlarında şair T. S. Elliot’a 1954’de Kıbrıs’tan gönderdiği mektupta dalgasını geçiriyor: **“Yaşlanıyorum. Artık şiir yazamıyorum. Beni gerçekten mutlu eden şeylerden biri sevişmek, öteki de güneşe uzanmak –hazzın önemini anlamak ve hazzı gerçekten yaşayacak kadar kendi içinde dönük biri haline gelmek çabayla elde edilen bir şey.”** Mektuplarını yayına hazırlayan arkadaşı Alan Thomas’a da meşhur olmaya başladığı yıllarda eğlenceli notlarla dolu mektuplar göndermiş: **“Şu anda Cannes’da üç tane Mısırlı sosyetik kadın var. Justine’in aslı olduklarını iddia ediyorlar! Şeytan diyor git, ölçülerini uyuyor mu bir bak. Nasıl reddedebilirler. Sevgiler, Larry.”**

Graham Greene, başyapıtı olarak kabul edilen *The Heart of The Matter* adlı romanının anlatıcısına o unutulmaz cümleyi söyletir: **“Scobie, kendi yarattığını sevecek kadar insanca duyguları olan bir Tanrı’ya inanabilirdi ancak.”**

Sanıyorum basit gibi görünen bu derin cümle, benim ‘tanrı-yazarların’ mektuplarından ziyade romanlarına olan

sarsılmaz inancımı güçlendiriyor. Açıkça söylemekten hoşlanmasalar da yarattıkları kahramanları dünyada her şeyden çok sevdiklerini biliyorum çünkü.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İçimizdeki aylaklar...

Esra Yalazan 25.01.2009

Kalın duvarlar arasına hapsettiğimiz hırçın ruhlarımızı kıskırtan yalancı bahar günlerini, şehrin muhtelif çay bahçelerinde her türden insan ve kuş civıltısını dinleyerek geçirdim. Birkaç gün önce 'uzun maceralardan sonra eve dönen' yorgun yayın müdürümün, değil insan, kuş sesi duymaya bile dayanamayacağını, fevkalade samimi bir lisanla anlattığı sıkıntıya da saygıda kusur etmek istemem lakin neşeli civıltılar da pek güzeldi doğrusu. İnsanın acılı yorgunluğunu unutturan, taze bir kokusu var bu ılık havanın. Kış ortasında bahar aldatmacısının şefkatli sahtekârlığına teslim olunca epeydir kendimi bu kadar 'aylak' hissetmediğimi fark ettim.

Geçtiğimiz hafta *Taraf*'ın ekinde gördüğüm bir yazı vesilesiyle Yusuf Atılgan'ın *Aylak Adam*'ını hatırlayıp kitabı tekrar okumak da gevşetti beni biraz. Üstelik bilen bilir, öyle insana mutluluk veren bir kitap değildir ama yine de onun huysuz kahramanıla yıllar sonra geniş bahçelerdeki kocamış ağaçların altında buluşmak nedense huzursuz ruhuma iyi geldi. Okudukça yazarın bahsettiği türden dikenli bir 'aylaklığın' sadece bir gençlik romantizmi, toplumun sahtekârlığını eleştiren bir başkaldırı hikâyesi olmadığını gördüm. **Kahramanı C'nin ağzından anlattığı bütün o keskin fikirlerin, değişen ruh hallerinin, aslında hepimizin içinde zaten var olan ama çok rahat ortaya çıkaramadığımız karmaşık duyguların bir bütünü olduğunu anlayınca biraz şaşırdım.**

O basit oyun...

Oturduğum çay bahçesinde, bir yandan kitabın sayfalarını çeviriyor, bir yandan da etrafımı kuşatan insanlar hakkında hikâyeler uyduruyordum. Bunu çocukluğumdan beri yaparım, yapmayanlara da 'neden onlar da böyle yapmıyor' diye şaşarım. Bu basit oyunu herkesin oynadığına inanmaya eğilimliyim sanırım. Karşımdaki masada, kâğıt helvayı üzerine dökerek yiyen yaşlı kadının denizin dibine yolladığı yalnız bakışlarıyla başlayan bir hikâye yazabilirim mesela. Bu basit oyunun, gündelik hayatın paslı sıkıntısından kaçmak isteyenler için ne kadar eğlenceli olduğunu bilirim.

Bunu romanın aylak adamı C de yapar ama onun oyunları başka türdür. Kızgınlık, öfke, hoyratlık, şiddet, kıskançlık, yetersizlik gibi birbirini tetikleyen, ezen, örten farklı duyguların çatışmalarını da içerir. **Onun gibi olmak zordur aslında. İnsan, kendisine, sevdiklerine, sevmediklerine, tanrısına, topluma sürekli kızamaz. İncinmekten, başkalarını yaralamaktan yorulur, nefessiz kalır.** Hayatın inanmadığı kurallarıyla, güzelliklerini görmek istemediği dünyayla uzlaşmaz görünse de arada durup benzemek istemediği ailesinin, kalabalığın arasına karışıp, orada biraz dinlenmek ister. Hor gördüğü insanların sıkıntısı aynı zamanda kendi çıkmazıdır çünkü.

Zaman bilincini kaybetmek

K Dergisi'nin kapağında, edebiyatın ne işe yaradığını iddialı ama zarif bir cümleyle ifade eden güzel bir alıntı

var. Başkalarından uzaklaşırken neden onlarsız yapamadığımızı iyi anlatıyor bence: **“İnsan kendini yalnızca insanda tanır” diyor Goethe.**

Yusuf Atılgan’ın öfkeli ve uyumsuz C’si de kaçtığı, korktuğu, aşağıladığı insanların aynasında kendisiyle, geçmişiyile yüzleşirken bu hakikati hatırlatmaya ve anlamaya çalışıyor sanırım. Yazarın biraz da kendi uyumsuzluğuna ve isyanına benzeyen ‘kırık’ cümleleri arasında kısa hayal molalarıyla dolaşırken içimizde ne kadar çok ‘aylak insan’ yaşattığımızı düşündüm.

Her sabah aynı hevesle çıkmadığımız iş yolculuğunda, yaşadığımız hayatın sıradanlığına yabancılaşıp, kendimizden bile kaçmak istemiyor muyuz? Böyle boğucu anlarda, bazı insanların zaman bilincini hiç kaybetmemesine, herkesin bir işi oluşuna aylak C gibi şaşıyoruz bazen.

Samimiyetten uzak bir tonla ısrarla ‘siz’ diye hitap edenler bazen canımızı sıkıyor mu? C, fena halde sıkılıyor: “Bütün ‘siz’ler, ‘iz’ler, ‘uz’lardan sıkılıyorum ben. Yapmacık, fazlalık gibi gelirler bana. İkinci konuşmamda ‘sen’ diyemeyeceğim biriyle bir daha konuşmam” diyor mesela. **İçimizdeki aylaklardan birisi, bu türden bir yapaylıktan sıkılındır aynı zamanda.**

Biz de aslında tıpkı o uyumsuz C gibi, istemeden edindiğimiz tembel alışkanlıkların, hayattaki bilinçli tercihlerimizin yerine geçeceğinden ürküyoruz. İnsanların ezberlenmiş, anlamsız hareketler yaptığını düşünüp gizlice onları küçümsüyor, o kibirli halimizi saklayarak başkalarıyla aramıza mesafe koymak istiyoruz. Kendisini her fırsatta da ‘aylak’ diye tanıtmaktan hoşlanan C de çok farklı değil. O da bizim gibi hayata öfkelenmekle, incinerek kabullenmek arasındaki dikenliği tedirginliğin huzursuzluğunu hissediyor sıkça.

Herkes düşünür ama söylemez

Bazılarımız kendilerine sürekli ‘deli sevgilim, huysuz arkadaşım’ diye hitap edenlerin ‘basit’ şakalarıyla kırılırken, bunu söyleyenlerin sürekli ‘akıllı’ görünmesine kıızıyordur muhtemelen. Düşündüklerini çekinmeden söyleyenlerin küstahlığına da şaşırmıyor muyuz bazen? C’nin sevgilisi de hayret ediyor ve “Korkunç bir şey bu, görüyorsun beni, utanıyorum” diyor. “Korkunç olan ne? Bunları herkes düşünür ama çoğu söyleyemez. İkimizin arkasında saklı bir şey olmaması sana bir rahatlama vermiyor mu” diye cevap veriyor ona C.

Peki, sevgilinizle sokaklarda el ele yürürken pencerelerden birine bakıp, orada yaşayan bir aileye dair karamsar yorumlar yapmıyor musunuz? En azından içinize doğru fısıldıyorsunuzdur. O düşüncelerin sıkıntısıyla geleceğinizden korkmadınız mı hiç? ‘Aylak C’ orta sınıf hayatını eleştirirken o bildik sıkıntıyı kendine has ironik cümleleriyle anlatıyor: “Neden kötümserdin” diye soran sevgilisine “sen neden değilsin” diye soruyor ve devam ediyor: **“Çevrene bakmıyor musun? En mutlu görünenlere bile? Bütün bunlar üç oda, bir mutfak, iki çocuk düşü ile başlıyor. Sonra? Haydi bayanlar, baylar! Bu fırsatı kaçırmayın. Siz de girin, siz de görün!”**

Bazen oraya girmemek için kendimize rağmen direnmiyor muyuz? Ama o zaman da içimizdeki öbür aylak yüzünden bazen hiç bulamayacağımızı bildiğimiz, imkânsız ‘gerçek sevginin’ peşine düşüyoruz. C, böyle, bunaldığı anlarda **“Dünyada gereğinden fazla kadın vardı, ama yalnız bir teki yoktu” diyor. İşte o zaman biz de onun gibi kırılıp dökülüyoruz. O ‘bir tekinin’ olduğuna inancımızı kaybetmemek için C’nin buruk ümitsizliğini kendimize bile itiraf etmiyoruz.** Kalabalığın uğultulu hayatından uzaklaşırken, kimsenin umursamadığı milyonlarca insandan biri olmanın ağırlığı altında ezilmemeye, o sonsuz çölde kaybolmamaya çalışıyoruz.

C, “Belki de insanlar, kendi kendilerini düşünmek, hayaller kurmak için yeteri kadar yalnız kalamadıklarından anlayışsız oluyorlardı” derken, durup derinden hissedemeyecek kadar hırpaladığımız hayatın ne kadar aldatıcı, vahşi olabildiğini anlatıyor. Koskoca şehirde çocukluğundan kalan tanıdık bir kokuyu bulamayacağını bildiği halde aramayı seven yazar C, kitabının ‘küsün’ cümleleriyle aslında hepimizin içindeki uyumsuz ‘aylak kalabalığa’ sesleniyor. İnsanın kendini ait hissetmediği bir hayata kızgınlık duyabileceğini derinden hissediyor çünkü.

İnsan hep geç kalır!

Yusuf Atılgan, pek çok yazarın böylesine çıplak ve katı bir biçimde tarif etmeye cesaret etmediği karanlığı, toplumun ne düşüneceğine hiç aldırmadan anlatırken insanın ruh haritasındaki en dar geçitlere kadar girebilmiş. Sadece yazar dostlarının anlattığı titizliği yüzünden değil, *Aylak Adam*’ın kalıcılığını sezebildiği için çok yazmamıştı belki de. Yazdıklarını da yırtıp çöpe atmasına pek şaşmamalı. Ben tuhaf bir biçimde bu kitabın insana her manada dokunan koyuluğunu, neredeyse hayatın bütün karanlığını kapsayan derinliğini yıllar sonra tekrar okuduğumda idrak edebildim.

C, kitabın sonlarına doğru okura **“insan bir şey yapmağa hep geç kalır” diyordu.** Neden hep geç kalırız? Bilmiyorum, fazla düşünmeden, olanla yetiniyormuş gibi görünen basit bir anlayışı rahatça kabullenebildiğimiz içindir herhalde.

C, “Alay edin bakalım, hepinize inat bir gün bulacağım onu!” diye sokaklarda bağırarak ‘düzenle’ alay ederken ben de kendime acımasız sorular soruyordum: İnsan hayatta sadece bulabileceğini mi aramalı? ‘Gerçek sevgiyi’ arayanlar, olmayanın peşine düşen kibirli ‘yalnızlar’ mıdır? Ya öyleyse, gerçekten istediğimiz hayatı ne zaman yaşayacağız?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Einstein’ın kadınları ve yüzleşme...

Esra Yalazan 01.02.2009

6-7 Eylül olaylarını anlatan *Güz Sancısı* filminin sonundaki hakiki belge fotoğraflarla bile ilgilenmeyen bir seyirci, bitiremediği patlamış mısır kutusunu sallarken bir yandan da mızırdanıp duruyordu: “Bak ne güzel anlatmışlar, biz de anlamış olduk vaktiyle azınlıklara neler yaptıklarını. Ergenekon’u da böyle güzelce kitaplarla, filmlerle anlatırlar inşallah. Valla, yalan yanlış haberlerle canımızı sıkıyorlar, iyice kafamızı karıştırdılar.”

Bugünlerde buralarda doğup büyüyen hiç kimse, zekâdan ve sağ duyardan nasibini almamış bu tür yorumları yadırgamıyordur herhalde. Böyle zamanlarda, sabırla derin bir nefes alıp tımarhane hayatına devam etmek lazım. Ben de öyle yaptım zaten ama itiraf etmeliyim ki şöyle konuşmak istedim onunla: “Hanımefendi fevkalade haklısınız. Zaten bu seyrettiklerinizin mahalle çetesi sandığınız Ergenekon zihniyetiyle hiçbir alakası yok. Bu adamların zulumü bambaşka. Biz de bunalmamak için gazeteleri okumuyor, televizyonlara bakmıyoruz. Bu konuda hiç kitap da yazılmadı. Zaten okusak da anlamak istemediğimiz için canımız sıkılıyor. Acele etmeye

de lüzum yok. Gayrimüslimlere yapılanları izleyebilmek için bakın ne güzel sabrettik. Ümidinizi kaybetmeyin. Elli yıl sonra sadece Kürt oldukları için öldürölüp kör kuyulara, sokaklara atılan binlerce yoksul, çaresiz insanın, memleketin her köşesinden fıskıran bombaların ve silahların filmi de yapılır belki. Ama sakın endişelenmeyin, muhtemelen bu hadiseleri de ilerde mahallenizin sinemasında acıklı bir aşk hikâyesi eşliğinde seyredersiniz, çok sarsılacağınızı sanmıyorum. Bu arada bana da bu işlerle ilgilenenler anlattı; büyük gazetenin 'anketör' yazarı da sizin gibi filmi izleyip çok duygulanmış, mahcup olmuş. '25 yıl boyunca bir tek Kürdün kapısına işaret konmadı' diyor, pek gururlu. Ne dokunaklı bir yaklaşım değil mi? Siz kafa karıştıran haberlere boş verin ama onu mutlaka okuyun, insan ferahlıyor. Hakikatle yüzleşmeye dair inancınız pekişir. Ama tabii ben yine de sizi yanıltmış olmayayım. Bakarsınız cevval Türk dizicileri, o kadar beklemeden nedense suç sayılmayan darbe girişimlerden de dizi yapar yakında. Biz de, evlerimizde yayılarak seyrederez paşalarımızın gizli günlükleriyle zenginleşen renkli hayatlarını. Tabii o vakte kadar hâlâ bir tankın altında ezilmemiş, sokak ortasında ensemizden kurşunlanmamışsak!''.

Bu sayıklamaları zihnimden geçirirken, bir kez daha Tanrı'ya bize içimizden konuşabilme yeteneğini bahşettiği için şükrettim. Eve dönünce bu gazetede yazan dostlarımdan birini aradım. Arkadaşım, her hafta köşesinde derdini yukarıdan aşağıya doğru ifade edebildiği için nispeten daha sakin ve olgun tabii. Benim bu coğrafyanın lisanını anlamayan şikâyetlerimi dinledikten sonra ümitsiz olmamamız gerektiğine karar verdi, ben de ilerde bu memlekete dair anlatmak istediklerimin listesini yapmaya...

Yazının okuduğunuz kısmından sonra niyetim köşenin ve sayfanın içeriğine uygun malum kültür-sanat mevzularına dönmekti. Nitekim öyle yapacağım ama korkarım aradan çekilerek zira giderek yükselen ateşim yüzünden düzgün cümleler kurmakta biraz zorlanıyorum. **Hiç yazmamaktansa bu hafta bu köşeyle ilgilenenleri bilimin magazin hayatına teslim etmeyi tercih ettim.**

DÂHİLERİN HOYRATLIĞI

Geçen hafta, Einstein'ın birinci dünya savaşı sırasında İngiltere'nin önemli bilim adamlarından Eddigton'la karşılaşmasını, savaşa karşı aldıkları tavrı ve görelilik kuramı üzerine yaptıkları çalışmaları anlatan bir film seyrettim. Fena halde 'İngiliz' olan bu filmin sanat yönetimi şahaneydi. Böyle yarı belgesel dönem filmlerinde seyirciyi yakalamak için aşk hikâyelerinin de araya serpiştirilmesi kaçınılmaz, haliyle arada Einstein'ın kadınlarının 'soylu' hayal kırıklıklarını da izledim. Zürih'teki karısını ve çocuklarını terk edip Berlin'deki akrabalarının yanına dönen Einstein, kuziniyle aşk yaşamaya başlıyordu. Seyirciye sadece çalışmak istediği vakit kadınlara karşı hoyrat olduğu kibarca sezdirilen tatlı bir 'delinin' aslında tam da öyle olmadığını biraz bildiğim için daha sonra hakkında yazılmış en iyi biyografilerden birini okudum.

Kitabın yazarı Jürgen Neffe, ödüllü bir akademisyen ve aynı zamanda tecrübeli bir gazeteci. O, dünyayı algılamamızı değiştiren çok özel bir 'çocuğun' hayatını, bilim dünyasıyla hiç ilgilenmeyen insanların bile edebiyat hazzı alabileceği biçimde yazmış ve kurgulamış. Belgelere, mektuplara, tanıkların hikâyelerine, röportajlara dayanarak hazırladığı kitabın en ilgi çekici bölümlerinden biri kuşkusuz 'Einstein'ın Kadınları'. Yoksa siz şu meşhur 'izafiyet teorisini' nasıl keşfettiğini mi merak ediyorsunuz? Hayatının o kısmıyla ilgilenenler kitabı okusun. Gerçekten, müthiş bir hayat hikâyesinin arkasında, bilim dünyasının çalkantılarını, atom bombasının yapılışını, dönemin sosyal hayatını sürükleyici bir üslupla, hiç sıkmadan anlatıyor.

AYRILIK ANLAŞMALARI...

Doğrulanmayan gayrimeşru çocuklarını, zengin salon kadınlarıyla ve sekreteriyle yaşadığı gizli ilişkilerini

saymazsak görünürde iki kadın olmuş hayatında. Çocuklarının annesi Mileva ve ikinci karısı (kuzini) Elsa. Anlaşılan, üstüne başına hiç dikkat etmeyen, formüllerin hayalî dünyasında yaşayan bu pasaklı adam, kadınları tavlamaı onlara sahip olmaktan daha çok sevmiş. Hayatta değil mektuplarında şefkatli olabilen, huysuz, eğlenceli, küstah bir bilim adamının yalnız kalmak istemesinin anlaşılmayacak bir yanı yok. Edebiyat, bilim, sanat tarihi onun gibi bencillerle dolu. Henüz karısıyla ayrılmadan birlikte olduğu sevgilisi Elsa'ya şöyle diyor: "Seni uzaktan görse bile sana nasıl solucan gibi davranacaktır. Karıma işten atamadığım bir memur gibi davranıyorum. Yatak odalarımızı ayırdım ve onunla yalnız kalmaktan çekiniyorum." Aynı durumun on yıl sonra Elsa'nın da başına gelmesi pek şaşırtıcı değil ama kendisine dönmeye çalışan eski karısına anlaşma olarak hazırladığı liste beni bile biraz ürpertti doğrusu: **"Bana odada üç öğün yemek çıkarılacak. Evde seninle oturmamı, seninle dışarıya ve yolculuğa çıkmamı istemeyeceksin. Ne benden öpüp koklama bekleyeceksin, ne de bana herhangi bir suçlamada bulunacaksın. Senden rica ettiğim takdirde yatak ve çalışma odamı derhal terk edeceksin, benimle konuşmayı anında keseceksin."**

Hiç bu kadar faşizan bir ısrarla 'seni sevmiyorum' diyeni duymamıştım doğrusu. İşin tuhafı, çaresizlik içinde bu gaddarlığa bile katlanan, Einstein için bilim kariyerini bırakan, kendisiyle sanat, bilim tutkusunu paylaşabilen Mileva'yı başka bir ayrılık anlaşmasıyla acımasızca terk etmiş.

ELSA MI, ILSE Mİ?

Baskıcı ve korumacı annesine benzeyen, dağınık saçlarını kesen, gazetecilerin önüne çıkarken giydiren, "Albert, hayal kurmayı bırak da yemeğini ye, sigara içme" diye onu şefkatle seven ikinci karısı Elsa'dan da şöyle bahsediyor: **"Her ne kadar bazen insanın sinirini bozsa da, öyle kafası pek çalışmasa da altın gibi bir kalbi var." O altın kalpli, kocasının arada başka kadınlara gitmesine anlam veremeyen kadın, ne zaman evliliklerin kastederek başkalarının yanında 'biz' dese, onu "kendinden veya bizden konuş ama asla biz deme" diye azarlıyormuş.**

En berbat gerçek, bu kitap yazılmadan birkaç sene evvel çıkmış ortaya. 1918'de henüz evlenmediği Elsa'yı ve kızı Ilse'yi zor bir seçime zorlamış. Ilse, sevgilisine gönderdiği mektupta belli ki acı çekiyor: "Albert'in kendisi karar vermeye hiç yanaşmıyor. Benimle veya annemle evlenmeye hazır. Ona karşı asla herhangi bir tensel arzu hissetmedim. Onda bu durum farklı, kendisini nasıl zor tuttuğunu bana bir seferinde itiraf etti. Yardım edin bana!"

Kuramlarıyla hayatın bilinen bütün kurallarını yıkan, insanlığın dünyayı algısını değiştiren bir adamın, kadınları böyle hor görmesine, aşağılamasına, kontrolden çıkmasına pek şaşırmadım. **Öldükten sonra beyninin her kıvrımı titizlikle incelenen bu adam da netice itibarıyla hepimiz gibi bir sıradan bir fani, tuhaf meraklarıyla, günahlarıyla, zehirli hırslarıyla, bastıramadığı tutkulu arzularıyla hiç büyüyemeyen bir erkekti.**

Ben sadece hazır bünyeler gerçeklerle yüzleşmeye alışmışken, belki arada yüzyılın en önemli adamlarından birisinin hakikatini de bilmek isteyen çıkar diye düşündüm.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Benjamin Button ve eksik hikâyelerimiz...

Mahcup kış güneşinin, çatlak parkeler üzerine yansıyan solgun ışığını takip ederek ona doğru ilerlerken, çatırtıları daha iyi duyabilmek için yavaşlıyorum. Çıplak, ak ayaklarıma takılıyor bakışlarım. Pek küçük ve zavallı görünüyorlar. Onların boyuma göre orantısız bir biçimde minik olmalarıyla alay eden bir arkadaşımı hatırlayıp gülümsüyorum. Sabahın baş döndüren mahmurluğuyla salınarak yanına geldiğimde sanki ilk kez karşılaşmış gibiyim. Kısa, keskin, tiz bir çığlık atınca uyanıyorum. Uçları sarı çiçek desenleriyle menevişlenen koyu yeşil yapraklarını yerden toplamak için eğilince başımı narin dallarından birine çarpıyorum. Epeydir koparmaya kıyamadığım için ağırlaşan meyvelerin bazıları dolgun yaz yağmuru taneleri gibi tıtır tıtır ahşabın üzerine yağıyor. Onları toplarken vanilya kokan beyaz gelin çiçeklerinin, yeşil bebek mandalinaların, büyük turuncu meyvelerle aynı ince dalın üzerinde olduğunu görünce, Mina'nın bir ağaç olduğunu unutup ona sıkıca sarılmak istiyorum. Hayatının bütün mevsimlerini aynı anda yaşamaya mahkûm ederek huzurunu bozduğum kızım, sürprizli dirilişiyle beni utandırıyor.

“Nasıl oldu bu sana diye” soruyorum ona. Bizi hayatın bildiğimiz ritmine alıştıran çıplak gerçeklere ne oldu? Hani evrende her canlının tabiatın döngüsüne eşlik eden bir ‘iç saati’ vardı. Dar yokuşun bittiği yerde üst üste yığılmış çirkin apartmanların üstünden ağaran aydınlığa bakarken susup denizi dinliyoruz bir süre. Havanın serinliğiyle ürperen deniz, gümüş tozuna batırılmış bir kumaş parçası gibi parlıyor. Mina'nın tül yaprakları balkon kapısından sızan incecik bir rüzgârla titriyor. Ayaklarımın üşüdüğünü fark edip, yürürken ayağımdan çıkan mavi ev çoraplarımı giymek ve kendime yasemin çayı yapmak için mutfağa doğru gidiyorum. O sırada içimden ona anlatmak istediğim hikâyeler geçiyor. Hayatlarımız eksilmesin diye fısıldanan eski hikâyeler. Okurken insanlar kendilerini görebilsin diye uydurulan basit hikâyeler...

BİR TÜR İNSANLIK HASTALIĞI

Mina, ben dün gece Benjamin Button'la tanıştım. Bana tuhaf hikâyesini anlattı. O ne seni getirip unutan 'ihtiyar ruhu' huysuza ne de bana benziyor. Aslında o tanıdığımız hiç kimseye benzemiyor. Amerikan'ın 'isyankâr' çocuğu Scott Fitzgerald, onu yaratırken ne düşünüyordu bilmiyorum ama çok eğlenmiş olmalı. Zamanın bilinen döngüsünü kırıp, bir insanın hayatını sondan başlatabilen fantastik bir fikir, daha çok onun gibi toplumun kutsal addettiği değerlerle dalga geçebilen 'deli' yazarların aklına geliyor sanırım. Benjamin, yetmiş yaşındaki ihtiyar bir adam görüntüsüyle dünyaya geliyor. Yaşlıları zamanın tahribatıyla eskirken o gençleşiyor, süt kokan bir bebek olana kadar küçülüyor. Zamanı ters akan bir yeraltı nehri gibi hissettiği için kimsenin duymadığı sesler, kokular ve göremediği renklerle hayatı kavramaya çalışıyor. Ancak farklı olduğunu bilenlerin sonsuz yalnızlık duygusuyla anlatıyor hikâyelerini.

Biliyor musun, aslında hiçbirimiz tıpkı senin aynı anda bütün zamanları yaşamak gibi 'şimdi'yi geçmişten ve gelecekte koparak yaşayamıyoruz. Bu varoluşumuzun tabiatına aykırı. O türden bir bilinç kopuşunu, ancak mistikler, deliler, çocuklar, hayatın sonuna yaklaştığı için unutabilenler, bilgiler becerebiliyor belki. Bizim hep bir öncemiz ve sonramız var. Hepsini şimdiki zamanın daracık çukuruna sığdırarak yaşamak bizim 'insanlık' hastalığımız.

'Şimdinin' durağanlığından sıkılınca hikâyelerimizi anlatarak kendimizi yeniden yaratmayı severiz. Benjamin de sevmiş. "Hayatta sahip olduğum tek şey hikâyem. Bu dünyaya geldiğim gibi gideceğim Yalnız ve hiçbir şeyim olmadan" diye başlıyor masalına.

O İKİ BOŞLUK ARASINDA

O ironik cümle kimindi acaba, Goddard'ın mıydı? "Bir hikâyenin girişi, gelişme bölümü ve sonucu olmalıdır. Ama ille de bu sırayla olması gerekmez" diyordu. Yazarlar, bu sırayı değiştirerek hayatın acımasız kurallarıyla oynamaktan hınzırca bir zevk alıyor Mina. **Sence doğumdan önceki beyaz boşlukla, ölümden sonraki buz mavisi 'hiçlik' birbirine benzemiyor mu? O iki boşluk arasında olanlar sanılanın tersine sadece yaşadıklarımız değil bazen de hayal ettiklerimizdir.** Geçmişle gelecek arasında özgürce yolculuk yapabilme yeteneğine ve sezgisine sahip olan hikâyeciler, yalanı gerçek yapmaktan utanmayan 'fanilerle' dalga geçiyor gibi geliyor bana bazen. Benjamin'in annesinin söylediği gibi hepimiz aynı yöne doğru gidiyoruz, sadece o yolda seçtiklerimiz farklı.

Zamanı dondurmak, tersine çevirmek, onun hakikatinden uzaklaşabilmek, dünyamızda genellikle yazarlara ve hikâyeleri sevenlere has bir durum. Bizim karanlık ormanımızda, hayalperest olmak öyle çok makbul bir özellik değil maalesef. Ama yine de anın yorgunluğundan sıyrılabilme için beyaz perdenin büyümlü boşluğundan bize seslenen kahramanların cümleleriyle hayallere kapılmaktan hoşlanıyoruz bazen. **Benjamin, vakti kalmadığı için göremeyeceği birine yazdığı mektupta "Zaman yok ki. İstedğinde tekrar başlayabilirsin. Umarım yaşadığın hayatla gurur duyarsın ve eğer geride bıraktığın hayat seni mutlu etmemişse yeniden başlayabilme gücün olsun isterim" diyordu.**

Ne dersin Mina, böyle kışkırtıcı cümlelerle anlatılan hikâyeler insanların hayatını değiştirir mi? Sanmıyorum ama belki bir süre hayata yeniden başlayabilme gücünün ne olduğunu, neden buna ihtiyaç duyduğumuzu, nasıl yapacağımızı düşündürür bize.

Bazılarımız o cümleleri hiç duymuyormuş gibi hayata devam ediyor. Herhalde yaralı bir gururla çürüyen geçmişin ağırlığına ve geleceğin muhtemel hayal kırıklığına tahammül edemedikleri için böyle hoyratça davranıyorlar hikâyelere. Şimdiki zamanı esnetirken geçmişten geleceğe doğru sürüklenmek yoruyor onları. Derin ve hüznü bir pişmanlıktan sonra bile avuçlarından akan o yaldızlı zamanı kullanmayı istemiyorlar. Arzularına dokunabilmek için belki filmdeki o bezgin yüzücü gibi zamanı israf edip hep birilerinin kendilerine yardım etmesini bekliyorlar. Ve çoğu zaman o kişi hiç gelmiyor.

Sen de bekliyor musun 'o kişiyi'? **Eğer bir daha seni görmeye gelmezse çok üzölme Mina. Benjamin ihtiyar bir çocukken âşık olduğu kız çocuğunu yıllar sonra annesi gibi kucakladığında "Bazı şeyleri hiç unutamazsın, zamana rağmen" diyordu. Seni getiren adam acı çekiyor ve bu yüzden hafızasını kaybetmiş gibi davranıyor.** Bize anlattığı hikâyeleri hatırlıyorsun değil mi? Biliyorsun, yanık kokan sözcüklerle anlatılan hikâyeler kâinatla hiç kaybolmaz. Kokuları ansızın gün ortasında bile burnunu kaşıdırır. Hikâyeler, onlara sahip çıkmayanlara inat hayaletler gibi dolaşıyor etrafımızda.

YA HER ŞEYİN BİR SEBEBİ YOKSA?

Benjamin'in hiç unutamadığı mavi gözlü sevgilisi gibi artık nedense hayatın kaderin yazdığı eksik bir şiir olduğuna inanmaya başladım Mina. Bazen çok korkuyorum. Ya o derin manayı yanlış bir yerde arıyorsak? Galiba son gibi görünen farklı bir başlangıca giden yolda ihtiyarlık hafifçe göz kırpmaya başladı bana. Ben de Benjamin gibi bazı şeylerin hiç bitmediğini düşünüyorum. Bu iyi mi, kötü mü bilmiyorum. Sadece öyle hissediyorum.

Seni bana getiren insanın yüz çizgileri puslanan hafızamla birlikte soluyor. Sesini, ifadesini, damarlı ellerini hatırlamakta zorlanıyorum. Ama o geceyi hiç unutmuyorum. **Benjamin de hayatının ortasında bulunduğu kadına "şu anki halimizi hiç unutmamayı istiyorum" diyordu. Onun seni bana getirdiği o ılık yaz**

gecesini unuttun mu yoksa? Ona “yıldızlara bak, ‘elmas yüklü gemiler’ gibi parlıyorlar” demiştim. Edip Cansever’den ödünç aldığım sözcüklere, o yıldızlardan biri ‘gözlerimin dolar gibi olması renginde’ dizesiyle cevap vermişti. Hayat, şiir, hayal gücü ve yakınlıktan başka nedir ki? Zamanı eve dönerken kaybetmiş saf bir çocuk gibi gülümsüyordu.

O anın geleceğimizi hazırlayan tılsımlı bir hikâyesi vardı Mina. Benjamin gibi gençleşmiyorduk ama hikâyelerin mucizevî gücüne inandığımız için onun gibi biraz mesut, biraz kederliydik. Zaman ne yöne akarsa aksın, sonra biraz ihtiyarlıyorduk, hepsi buydu işte... Biliyor musun, bir inanışa göre her insanın bir yıldızı varmış. O doğduğunda doğuyor onunla birlikte yok oluyormuş. Güneş boğazın üstündeki tepelerde kaybolurken hava menekşe rengine kesecek ve sen her mevsimi ‘şimdiye’ sığdıran dallarındaki beyaz çiçeklerle lacivert gök kubbeye uzanıp usulca o şeffaf yıldıza dokunacaksın.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hep aynı insanı sevmek isteyenler için yeniden iklimler...

Esra Yalazan 15.02.2009

Bembeyaz bir masa örtüsünün üzerinde minyatür bir bahçe gibi parlayan meze tabaklarının üzerinde dolaşiyor bakışlarım. Nar pembesi lakerdalar, çöl sarısı fava, koyu çam yeşili börülceler, kan kırmızısı biberler, kurumuş ağaç iskeletleri gibi can çekişen sıska balıklar, kenarları buğulanmış kadehlerin üstünde tüten mavi dumanların altında öylece duruyorlar. Anason kokusuyla başı dönen çocuklar gibi sessizce yatıyorlar masanın üstünde, kimse dokunmuyor onlara...

Arkadaşım, altın şerbeti rengindeki rakıyı kadehime doldururken hafif çakır keyif bir tonda, “Biliyor musun, gecenin başından beri konuştuklarımız palavra aslında; hep aynı insanı sevmek istiyoruz. **Kim sürekli aynı hayali her defasında farklı yüzlerle sevmek ister ki, ben neyi istediğimi biliyordum ama mecbur bırakıyorlar insanı sürekli kıpırdamaya.** Hep o manasız telaş. Bak ne kalıyor geriye. Kocaman bir boşluk” dedi.

“Anlamadım” dedim, elbette anlamıştım sayıklar gibi söylediklerini. Onu o sevimli, çocuksu yüzüyle konuşurken seyretmek hoşuma gidiyordu. “Haklısın, Maurois bile senin kadar net anlatamazdı durumu, bravo” diye takıldım biraz ona. O hakikaten anlamadı neden bahsettiğimi, bıçkın delikanlı sesiyle “buyur kardeş” deyince gülmeye başladık. **Niyetim ona Maurois’nın o unutulmaz romanı *İklimler*’i anlatmaktı ama kitabın keyfini kaçırmadan nasıl anlatacağımı bilemedim.** Okumasını istiyordum çünkü. Önce ona aylar evvel kitabı yazmak istediğim gün, usta bir şairi kaybettiğimizi, bu yüzden o yazıyı ertelediğimi anlattım. Haliyle araya başka ‘şair’ sohbetleri girdi. Sonra ona bugünlerde ‘sevgililer günü’ saçmalığı münasebetiyle üzerine yapıştırılan pembe kalplerden bahsettim. Yüzünü buruşturdu. “Yok, öyle bir kitap değil, onu günümüzün tüketim alışkanlıklarına uygun biçimde ‘aşk’ romanı olarak pazarlıyorlar bugünlerde” diye uzatınca meseleyi, “Eee, anlat o vakit ben de anlayayım, hep aynı kadını sevmek isteyen adamı” dedi sabırsızca.

Yakmadığım sigarayı parmaklarımın arasında çevirirken, hâlâ bu kadar katmanlı ve incelikli bir hikâyeyi ona nasıl anlatacağımı tasarlıyordum. Sonra şöyle başladım, “Bak, kitapta bir adam ve bazı kadınlar var” dedim,

“hep öyle olur zaten” dedi, boşlukta çınlayan neşeli kahkahasıyla. ‘Mutsuzluğu’ anlatmaktan hoşlanan bir yazarın romanındaki duyguların onun mutsuzluğuyla kesiştiği o tuhaf dönemeci, gürültülü bir meyhane masasında nasıl anlatabilirdim? Yaşadıklarını hiç yaşamamış gibi davranabilenlerin o geniş iç huzuru ve umursamazlığı yoktu onda. Daha fazla hırpalamak istemedim arkadaşımı. **“Bir ‘peri kıızıyla’ yaşadıklarını hayalleriyle süslediği bir düş bahçesine dönüştürebilen bir adam var. Rüyalarının karanlık labirentlerinde yaşayan hayalperest bir kadın var. Ve eşsiz bir aşkın gölgesinde geçmişi derin bir tevekkülle kabullenirken karşılıksız sevmekten korkmayan başka bir kadın daha var”** diye özetleyince kitabı, “Hııı, anladım” diye homurdanıp benimle dalga geçti. Sonra gevşemiş ruh halimize iyi gelen eğlenceli mevzulardan bahsederek bitirdik geceyi.

ODILE OLDUM, ISABELLE OLDUM...

Eve dönünce, kitabın işaretlediğim yerlerini hatırlamak için karıştırırken keşke ona sadece **‘bir ‘hayal’ aşkın sonsuza kadar çoğalabilen masalsı gücünden’** bahsetseydim diye iç geçirdim. Bir sigara daha yaktım. Bir ilişkiden diğerine taşıdığımız ‘yaşlı hayaletlerin’ bizimle birlikte hep var olduklarını ve aslında hiç olmadıklarını düşündüm. Levent’in yazdığı arka kapak yazısını okudum tekrar. Bir süre ben de Odile oldum. Gözlerimi kapadım, sonra biraz Isabelle oldum. İnsanların, hissettikleriyle yetinmek yerine hep aynı ‘sevme’ biçiminin cazibesine kapıldıkları için kendilerini mahkûm ettikleri o kör tutsaklığı gördüm. Bütün anlattıklarında, dinlediklerinde sadece o biricik ‘aşkıyla’ karşılaşmak isteyen ‘saplantılı âşıkların’ dayanılmaz çaresizliğini hissedince Philippe oldum. Birbirimizi tanımadan görmeye çalıştığımız duygu katmanlarında dolaşmak bizi hakiki arzularımızdan uzaklaştırıyordu. **Odile’i çok sevdiği için kendine kızan Philippe gibi, bazen gerçekleşmesini istediğimiz ‘aşk’a uygun bir hikâye uyduruyor, onlar o hikâyenin kahramanları gibi davranmayınca önce kendimize sonra bütün dünyaya kızıyorlardı.**

Sevmenin basit içtenliğini kabul etmek yerine, neden sevdiğini kurcalayanların trajik yazgısını da düşündüm biraz. İnsan bir zamanlar gerinde bıraktığı ‘huzursuz ama tanıdık olan mutluluğa’ sığınabilmek için hep aynı insanı sevmek istiyordu sanırım.

MAUROIS YAZARKEN PHILIPPE OLMUŞ MU YDU?

Ve bazen bunu istemek de yetmiyordu. Philippe’in kederli cümleleri arasında dolaşırken *İklimler*’le dünyanın en meşhur edebiyatçılarından biri olarak kabul edilen yazarın, hangi saikle böylesine ‘çaresiz’ ve incelikli kahramanları yarattığını düşünüyordum. Cevabını, *K Dergisi*’nde Lemi Özgen’in yazısında buldum. Kendi hayatındaki ilişkilerde de büyük mutsuzluklar yaşayan André Maurois’ının ilk karısı, on iki yıl boyunca geçirdiği sinir krizleri ve melankoli nöbetleri sırasında defalarca intihar etmeye kalkmış ve sonunda bir hastalık sebebiyle ölmüş. **İkinci evliliğinde hep kaybettiği ilk karısından bahseden saplantılı yazar, tekrar mutlu olamamış. Anatole France’in sevgilisinin büyük kızı olan Simone, kendisinden gizlemeye gerek duymadan hep başka erkeklerle birlikte olarak onu aşılamış.** Bu hakikati öğrenince yazarın başını şefkatle okşamak istedim. “Hayatım uzun bir hata oldu... Yaşama böyle hüznü bir oyunu izler gibi yukardan bakmakta gizemli bir haz var, gururun hazzı kuşkusuz” diyen kahramanı gibi bakmıştı muhtemelen yazar kendi hayatına da...

Aşkı mutsuzlukta arayan Philippe, “İnsan, karşısındakinin bütün yaşamını durmamacasına yenilenen bir zenginlikle doldurmasını bilmiyorsa, sevilen bir varlığı kendimize bağlamamız için büyük bir aşk yetmez, Odile ne bulabilirdi bende? **Beni aldatan, uzak Odile’i yakın bir sevgi dolu Odile’den daha fazla seviyordum”** diyordu. Kendisinde bağışlayamadığı alışkanlığın bu kederden, yenilgiden hoşlanmak olduğunu hikâyelerin arkasına gizlenerek söyleyebilen bir ‘çocuk yazarı’ kim sevmez ki?

AZ SEVİLEN ROLLERİYLE, ÇOK SEVİLEN ROLLERİ...

Bu 'aşk komedyasında' onlar, sırayla az sevilen rolüyle, çok sevilen rollerini değiştirerek oynarken, bencilliğimizin ne kadar vahşi olabileceğini ancak sevdiğimiz gibi sevilmediğimiz vakit hissettiğimizi de hatırladım. Isabelle'in 'aşk siyasetinden' uzak cümleleri hesapsız yaşamayı sevenlere cesaret verir gibi geldi bana: **"Bana öyle geliyor ki, sevgililer arasındaki bu amansız savaştan daha büyük bir şeydir aşk. Sevdiğimiz açıkça söylememiz, yine de sevilmemiz mümkün olmalı."**

Sanırım bu karmaşık duygu çatışmalarını okurken beni en çok etkileyen, 'sevilmemenin' zehriyle acı çekenlerin yenilgiyi farklı biçimlerde kabullenmeleri idi. Özellikle Isabelle'inki: "Odile'in o parlayan aklığını ne kadar anlatmıştı bana! Zavallı Odile'ciğin Philippe'in içinden süzülerek başka kadınlarda, Solange'da, bende yaşadığını, her birimizin bu silinmiş güzelliği yeniden ortaya çıkarmaya çalıştığını görmek tuhaf ve acıydı."

Leylak rengi ipeksi bulutlar, usulca ağaran gökyüzünü ürkek dokunuşlarla boyamaya başladığında yorgun gözlerim ağırlaşıyordu ve ben hâlâ mutluluğu acıda bulan adamı düşünüyordum. Kitaptaki kadınlardan birinin o tiz sesi kulağımdaydı: **"Philippe, saçmalık ölçüsünde duygulu olduğu için, sevebileceği tek kadın tipi, onu çok mutsuz ediyor."** Geçici olduğu için çok güzel anların hüznü olduğunu bilen Philippe gibi sustum.

Sabah uyanınca kitabı açıp baktım, çoktan gitmişlerdi.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dino Buzzati'nin üç tutkusu: Dağ, resim ve şiir...

Esra Yalazan 22.02.2009

Sonuna kadar beklersek bir gün mutlaka gerçekleşeceğine inandığımız mucizenin, ruhumuzun kuytusunda taşıdığımız umudun kaybolup gitmesine müsaade etmeyen ışığın hakiki kaynağı nerede gizleniyor? Ya da aynı soruyu gündelik hayatın diliyle şöyle mi sormak lazım acaba? İnsan nasıl olur da bir işe, insana, tutkuya, bir hayale tutunup ondan asla vazgeçemeyeceğine inanmaya başlar. Onu hayatın yaşamaya değer olduğuna inandıran sadece 'hayali' bir gücün kör tutsaklığı olabilir mi? Bu zaafını fark ettiğinde kıpırdayamama çaresizliğini nasıl yaşar? Geriye dönüp baktığında üstüne kapanan zamanın tahrip eden gücü müdür onu istediği gibi yaşamaktan alıkoyan? **"Bir gün başaracağım; istediğim gibi bir işe, aşığa, aileye, hayale, hayata kavuşacağım"** arzusunu saplantı haline getirenler aslında neden korkuyorlar?

Bu irkiltici soruları bana hatırlatan Teğmen Drogo'yu çok sevdim. Onun kimilerine acıklı bir 'hayal' gibi görünen hayatına eşlik etmek, hiç azalmayan umudunu, hayal kırıklığını, yalnızlığını paylaşmak beni heyecanlandırdı. Buzzati'nin ikinci dünya savaşı sırasında askerlik yaparken yazdığı *Tatar Çölü*'nün kahramanı ile daha gençken tanışmak ister miydim, bilmiyorum doğrusu. Hani bazı kitaplar kaderine boyun eğip, o deli insanla buluşmak için 'doğru zamanı' bekler, denir ya... İşte tam da böyle bir kaza oldu galiba.

Buzzati,1940'ta yayımlanan ilk romanını yazarken, kahramanı Giovanni Drogo gibi kaderine teslim olmuş. O sırada *Corriera Della Sera* gazetesi için savaş muhabirliği yapıyormuş. **O yıllarda onu yazarlık serüvenine hazırlayan üç tutkusu olduğundan bahsediliyor: Dağ, resim ve şiir. Gerçekten de bu roman, onun tutkularının bulunduğu bir masal ülkesi gibi:** Akşam saatlerinde moraran gölgeli dağlar, yeryüzü çöllerinde görülmeyen düşsel sarı ışıklarla parlayan eşsiz resimler ve umutlu bir 'yalnızlığı' anlatan destansı bir şiir.

ŞAŞIRTMAK İÇİN YAZMIŞ

Buzzati'nin romanını okurken, 'karamsar' hikâyeleri incelikle yazabilenlerin, hatırlayamadığımız rüyaları iyimserlikle bize anlattığını düşünüyordum. Bu acayip his, elle tutulamayan bir nesneyi tarif etmeye benziyor biraz. Şimdi ben size, bu roman, askerlik eğitimini tamamladıktan sonra hayallerindeki savaşçı kahramana dönüşmek için yola çıkan ama sonunda kimsenin gitmek istemediği bir kalede ömrünü tüketmeyi tercih eden askerin sıradan, tekdüze hayatını anlatıyor desem, büyük bir ihtimalle içiniz sıkışacak. Hikâyenin yalnız kahramanını pek merak etmeyeceksiniz. Yazar, okuru tam da bu anlamda şaşırtmak, sarsmak hatta taammüden rahatsız etmek için yazmış bu 'huzursuz' kitabı.

Hep daha iyisini yapabileceğimize dair saf bir inançla yolunuzda yürürken, aslında artık fazla vaktinizin kalmadığına dair tuhaf değişimin ilk ürkütücü işaretini gördüğünüz ama görmüyormuş gibi yaptığınız o 'kırılma anı' hatırlıyor musunuz? Muhtemelen hayır! İnsan hızla akıp giden hayatın içinde durup böyle ayrıntıları düşünmez çünkü. Teğmen Drogo, durduk yerde size bunu hatırlatıyor mesela. Ya da bazen, hiç gelmeyeceğini bildiğiniz o adamı, kadını bekleyebilme, telafisi mümkün olmayan bir hatayı düzeltebilme, gerçekleşmesi mümkün olmayacak bir hayale kavuşabilmek için ihtiyacınız olan o tuhaf, anlaşılmaz gücü nereden bulabildiğinizi merak ediyor musunuz? Böyle sinsî meraklarımızı hangi karanlık çukurlara gömüyoruz? Tanıdık alışkanlıkların uyuşturan etkisiyle dondurduğumuz hayatımızda, bu garip soruların cevabını, ömrünü sadece bir mucizeyi bekleme uğruna tüketen roman kahramanları düşünür sanıyoruz. Mutlak gerçeğe inanan düşüncelerle yaşamak bizi yaralayan duyguların zehirli dikenlerinden koruyor çünkü.

Hiçbir şeyin boşuna olmadığını kendimize hatırlatmak için Teğmen Drogo ve asker arkadaşları gibi kendimize olmayan düşmanlar yaratmıyoruz belki ama hayatımızı anlamlı kılacak bir beklentinin, umudun, hayalin esiri oluyoruz. Sanırım herkes o gizli esaretin bedelini farklı biçimlerde ödüyor. Sadece edebiyatta değil, hayatla kurduğum o müphem ilişkide de en çok ilgimi çeken çelişkilerden biri, insanın neden başka seçenekleri varken bir türlü hayaliyle örtüşmeyen bir hayattan çekip gidemediği. İnsan o paslı takıntıyı nasıl yaratıyor ve neden hayatını düzeltereğine inandığı çürümüş saplantılarından kurtulamıyor?

NEDEN SÖKÜP ATAMIYORUZ?

Bu tuhaf soruların cevabı, biraz da güzelliği, gerçeği, inancı nerede görmek, hayatı nasıl tüketmek istediğimizle ilgili. Yazar, hayatının başlangıcında iç karartıcı bir kalede istemeden yaşamayı tercih eden kahramanını şöyle anlatıyor: "Asker arkadaşları da bir alışkanlık haline gelmişti. Tüm bunlar ona aitti ve bunları terk etmek Drogo'ya acı verecekti. Ama, aslında o bunu bilmiyordu, ne gitmesinin kendisine nasıl bir çaba gerektireceğinden, ne de kaledeki birbirinin tıpkısı olan günleri baş döndürücü bir hızla yutup gittiğinden haberdardı. Dünle evvelsi gün birbirinden farksızdı; üç gün önce olmuş bir şey de yirmi gün önce olmuş bir şey de sonuçta ona eskiden olup bitmiş bir şey olarak görünüyordu. Böylece o fark etmeden zaman akıp gidiyordu."

Buzzati'nin 'Bastiani Kalesi', hiç el değmemiş, görkemli bir hazineye benzettiği yılları düşünmeden

harcadığımızı göstermek için kullandığı şiirsel bir metafor elbette. Her gün tekrarlanan ritüellerin bizi nasıl kuşattığını tersten anlatan büyümlü bir masal. **Çok da mutlu etmeyen alışkanlıklardan kurtulmak acı verdiği için mi bu masala katlanıyoruz. Yoksa geri dönüp en baştan hayata başlamak ağır ve fazla geldiğinden mi o ‘umut’ yumağını söküp atamıyoruz içimizden?**

YİRMİ İKİ AYDA NELER OLURDU?

Koskoca bir ömrü ıssız bir kalede tüketen adamı yazan Buzzati’nin, yirmi iki ayda bile neler olabileceğini anlattığı bölüm biraz yaralıyor okuyanı: “Yirmi iki ay yeni ailelerin kurulması, çocukların doğması hatta konuşmaya başlaması, otların olduğu yerde kocaman bir evin yükselmesi, güzel bir kadının yaşlanıp artık hiç kimse tarafından arzu edilemez hale gelmesi, bir hastalığın, uzun hastalıklardan biri dahi olsa, harekete geçmesi, bir süre duraklayıp iyileşme umudu vermesi, sonra daha da derinleşerek yeniden ortaya çıkması için yeterlidir.” Bu satırları okuduğumda, bana on beş senesini boşa harcadığını, çaresiz bir kabullenişle sıradan bir hadiseymiş gibi anlatan arkadaşımı hatırlayıp sıkıntılı bir acıyla gülümsedim...

İnsanlık hallerini, böyle yakıcı, dikenli cümlelerle okumak insanı tuhaf bir biçimde sağaltıyor aslında. İmkânsız olsa da ancak o ‘iyileşme’ umudunun olduğu yerde yazdığımız kadere inanarak huzura kavuşabileceğimizi biliyoruz çünkü. Sona doğru ilerlerken hâlâ kaçan fırsatları yakalayabileceğine inanan Drogo gibi esas olanın yaşadığımız ‘bu hayat’ olmadığına içtenlikle inanmak istiyoruz. Asıl önemli olanın şeyin, gerçek hayatımızın henüz başlamadığı fikrinde tuhaf bir biçimde inat ediyoruz. Bu şefkatli hislerle avunmak bizi diri tutuyor.

Sanırım insan gençken çok uzun, renkli ve istediği gibi olacağına inandığı bu yolculukta arzularını sürekli erteleme nin haklı kibriyle başına gelenleri biraz küçümsüyor ne de olsa.

Ama kaçınılmaz olarak “Nasıl olsa daha vaktim var” diyerek sürdürdüğü hayatın sonunda, Drogo’nunkine benzer bir yarayla ‘kendisi dışında, herkesin umutlanmak için öyle ya da böyle az aya da çok bir nedeni olduğunu’ sanıyor bazen. O vakit, omuzları çöküyor ve haliyle biraz yoruluyor.

Drogo, romanın sonlarına doğru uykuya dalmış, hiç kıpırdamayan zarif ve masum bir bebekle karşılaşüyor ve bir zamanlar onun gibi olduğunu hatırlıyor. Ve belki kendini onda görebildiği için yılmıyor. Sonunu bir han odasında yalnız, mum ışığında, yenilmez bir savaşçı gibi karşılamaktan vazgeçmiyor. İçinde yeniden müthiş bir ümit doğuyor. “Kalenin tepelerindeki kuşku bekleyiş, kariyer konusundaki kaygılar, bekleyişle geçen uzun yıllar küçücük basit bir şeye dönüşüyor”. **O karanlık ölüm eşiğini atlattıktan sonra yeniden gençliğinin tazeliğine bürüneceğine inanıyor.**

O küçücük ‘basit şey’, sonsuz bir ‘son’ hissine dönüşüyor. Drogo, yeniden umutlanıyor. Karanlıkta hiç kimsenin kendisini göremeyeceğini bilmesine rağmen son anlarında gülümsüyor...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sigarayı tersten içen yazar ve Gölgesizler...

Esra Yalazan 01.03.2009

Derin bir uğultuyla, gölgeli yüzlere yansıyan mor ışığın birbirine karıştığı kalabalık ve loş bir mekânda, arkadaşımınla sohbet ederken çocuksu bir merakla onu da izliyordum. Yazarların 'yazma hallerinden' ziyade insanlarla biraradayken hayata nasıl dokundukları hatta nasıl 'dokunamadıkları' ilgimi çekiyor nedense. Genellemek doğru değil belki ama malzemesi ağırlıkla 'insan' olan bu tuhaf ırk, insanlarla biraraya geldiğinde kayboluyor. Evet, bence doğru sözcük bu, 'kayboluyorlar'. Üstelik hepsi başka kimliklere bürünerek ve çok farklı biçimlerde...

Onu uzaktan bana ait olmayan yabancı bir bakışla izlerken zihnimde buna benzer fikirler dolaşıyordu işte. **Ahmet'e dedim ki, "Baksana ne hoş görünüyor. Sigarayı tersinden yaktı, öyle kendi isli yalnızlığını dinleyip dumanları içine çekiyor"**. Arkadaşım iyi kalpli olduğu için hemen yanına koştu ve onu nazikçe uyardı. Doğrusu ben acımasız bir bencillikle, romanlarını sevdiğim bir yazarın sahici, kabuklu görüntüsünü bir süre daha gizlice izlemeyi tercih ederdim. Ahmet, o muhteşem anı bozdu diye üzuldüm biraz. Ama bir defa görmüştüm işte. Onun hafızamda hep o görüntüyle kalacağını bilmenin hazzı bana yetti. Bahsettiğim yazar Hasan Ali Toptaş.

SÖZCÜKLERDEN HAYAT YAPANLAR

Romanlarını okuyanlar bilir. O bu coğrafyanın en özel ve yankılı seslerinden birisi. 'Ses' demem boşuna değil. Onun romanlarını okumak, birbirine uyumlu sözcükler arasında uysal bir atla gezintiye çıkmak gibidir. O şıkırtılı cümlelerin arasında tıkr tıkr ilerlersiniz. Hayat hikâyelerinden kitap yapanların tersine, kendine has ritmi olan cümlelerin melodik buluşmasından hiç görmediğiniz, bilmediğiniz, tanımadığınız bambaşka 'hayatlar' yaratır. Hikâyeleri, her zaman dili kadar masum değil elbette, okurun canını fena halde yakıyor çoğu zaman. Şiirini, taşranın yaralı bir hayvan gibi inleyen ruhundan sökmesini, o yabani kıpırtıyı büyülü imgelerle zenginleştiren edebiyatının tınısını seviyorum ben.

O okuru şaşırtmayı, zorlamayı seviyor sanırım. Üstelik bunu 'bilmemenin' rahatlığıyla yapıyor. **Birara "Gölgesizler, tasavvuftan beslenen bir fikirle mi doğdu" diye sordum. "Hayır, zaten ben çok farkında değilim yazarken. Benzer yorumları diğer kitaplarım için de yapıyorlar ama ben bilmem. Bilmemeyi de ayrıca çok önemsiyorum. Bilerek yaşamak, yazmak çok fena bir şey"** dedi. "Tam hayal ettiğim gibi bir hayalet" dedim onun duymadığı hınzır sesimle...

ZAMAN ÇOK HIZLI AKIYOR

Gölgesizler'i onunla birlikte aynı salonda izlerken romanında anlattığı kayıp insanları, büyük perdede görünce ne hissettiğini merak ediyordum. Ne de olsa o acayip, tekinsiz karakterleri bize o hediye etmişti. Bir de yapımcı Hakan Karahan'la birlikte filmin yönetmeni ve aynı zamanda senaristi olan Ümit Ünal'ın böylesine zamansız, gerçeküstü bir hikâyenin filmini yapmaya nasıl cesaret ettiklerini anlamaya çalışıyordum. Filmle roman arasında gezindiğim o telaşlı yolculukta, böyle kışkırtıcı, farklı bir anlatımın bile tek başına seyircinin ilgisini fazlasıyla hak ettiğini düşündüm doğrusu.

Malum, edebiyattan uyarlanan film meselesi her zaman farklı yönleriyle tartışmaya açıktır. Çıkışta oyuncuların birisi, yazara "Sizin radikal hayranlarınız var, filme kızacaklar mı acaba, ne dersiniz" dedi. Duymamış gibi davrandı sanki. Ben "filmi nasıl buldunuz" diye sordum. "Romanlardaki gibi değil, zaman çok hızlı akıyor filmlerde" dedi, gülümseyerek. Yazıyla kurduğu karmaşık ilişkide, zamanı didiklemekten, durdurmaktan,

tersine çevirmekten hoşlanan, hayatın çemberini sözcüklerle esnetebilen bir yazar için ne zarif bir cevap! Bir kaç gün evvel okuduğum röportajlardan birinde, roman sanatıyla haşır neşir olmanın şehvetini yaşadığı o 'ilk anı' tarif ettiği cümleyi hatırladım yüzüne bakarken: **"Baş dönmesi gibi, uçmak gibi, gövdenin sınırlarından çıkıp zamanın dışında bir yerde her şeyi içeren hiçbir şey kılığında gezinmek gibi bir şeydi o an" diyordu.** Elbette o karanlık salonda onun 'zamanı' bizimkinden farklı bir yöne ve muhtemelen daha yavaş akıyordu. Zaten kısa bir süre sonra, kendi zamanının ruhuna uygun bir biçimde, "Benim şehrim, evime dönmem lazım. Yeni romanımı yazıyorum. Yazarken bir iki günlük ayrılık bana bir iki yıl gibi geliyor" diyerek uzaklaştı dünyamızdan. Yazamadıklarında 'huysuz' çocuklar gibi söylenen yazarları neden sevimli bulduğumu düşünüyordum o sırada. Hakikaten bir an evvel kendisini hapsettiği yalnızlığına kavuşup yazmaya başlasın istedim.

KADININ GÖZÜNDEKİ BOŞLUK

O uğultulu kalabalığın arasından usulca süzöldükten sonra, yıllar evvel kaybedip o gece yeniden bulduğum birisiyle sohbet ettim. Ona Bresson'un bir filmini almıştım vaktiyle, henüz biz çok gençken. Kaybetmiş. Nasıl kaybettiğini bana söylemedi ama sanırım bilerek kaybetmiş, bakışlarındaki boşluktan, aramızda çıtırdayan sessizlikten anladım. O benim bakışlarımdaki boşluğu gördü mü bilmiyorum. Yazar, *Gölgesizler*'de, buna benzer çatlak anları, okudukça içimizde uçurum gibi koyulaşan cümleleriyle anlatıyordu: **"Bu sırada muhtar kadının gözünde bir erkeğin kaybolup gideceği boşluk görmüştü bir an ve sonraki yıllarda, sık sık anımsamıştı bu bakışları; her kadının gözünde bir erkeğin kaybolup gideceği bir boşluk bulunduğuna inanmıştı."**

Gece eve dönüş yolunda, hayatın boşluklarını düşünerek 'kar tanelerinin kavak tüyleri' gibi uçuştığı ıssız sokaklarda yürürken, filmde 'kaaar nedeeen yağar, kaaar' diye bağırان Cennet'in oğlunu hatırladım. Biz bir gün olmayacaktık ama o kendisini okuyan, izleyen seyircinin zihninde hep yaşayacaktı. Mektuplarını, bedeni olmayan birine yazan bir 'deliyi' yaratan 'Tanrı/Yazar' Hasan Ali, bir insanın yok oluşunu, kendisini de bildiğimiz zamanın dışına savurarak yazmıştı: **"Herhalde kendi varlığına karışarak yok olmak en akıllıca yöntemdi. Belki de bu yüzden delirmişti Cennet'in oğlu; kendini kendine gömebilmesi için delirmesi, delirmesi için de herkesten akıllı davranması gerekmişti."** Yazarların aslında böyle 'deliler' olduğunu düşününce benim de üzerime lüzumundan fazla bilmenin, 'akıllı olmanın' yorgunluğu çöküverdi.

BAŞKALARININ AYNASINDA GÖRDÜM KENDİMİ

Zor olan büsbütün kaybolamamaktı galiba. Ayak seslerimin tıkırtısını dinlerken hâlâ filmdeki insanların zihinlerinde dolaşıyordum. Ayrı ayrı yerlerde birbirlerinden habersiz binlerce duruşu tekrarlayan insanlara kafasını takan berberin sıkıntılı 'suskunluğunu' sezdim. İçine bir dolu insan sığdıran köyün bekçisi kadar genişleyebileyim istedim. Bir süre romandaki yazar gibi başkalarının aynasında gördüm kendimi. **Kocası kaybolunca, havadaki kuşlarla, kırdaki otlarla, seke seke dolaşan kuzularla, dağlarla konuştuğu için Tanrı'nın anılarından silineceğine inanan kadının korkusuna benzer bir hisle ürperdim ansızın.**

"Ya Tanrı bizi de hafızasından silerse" dedim kendi kendime. Sonra, daha biraz evvel filmin müziğini yapan kırmızı saçlı, güzel kadınla konuştuklarımızı hatırladım. Biz de muhtar gibi her şeyin mutlaka bir iz bırakacağına inanıyorduk aslında.

Yürürken durup soğuk, ıslak camlara yansıyan görüntüme baktım. Gecenin karanlığında kaybolmuş gibiydim. Ama o tanıdık melodi aklımın güvenli bir yerine tutunmuştu: "Az mıyım, çok muyum, var mıyım yok muyum;

ben neyim. Masal mıyım, gerçek miyim” diye mırıldanıyordu Candan. Tam o sırada bir fısıltı daha işitir gibi oldum: “Demek insan ne yapsa, bir oyunun içinde” diyordu yazar.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dünyanın bütün çocukları artık Pal Sokağı’nda...

Esra Yalazan 15.03.2009

Ben de yazar Molnar gibi çocukken çocuk olmaktan çok sıkılırdım. Bir an evvel büyüüp, bana neyi, ne zaman, nasıl yapacağımı söyleyemeyecekleri bir yaşa gelmek isterdim. Özellikle sokaklarda oynarken eve dönüş vaktimin hatırlatılmasından nefret ederdim. O yıllarda ‘dokunulmazlığı’ elde edeceğim kutsal yaşın bana çok yakın durduğuna dair saf bir inancım vardı. Ne yazık ki öyle bir yaş eşğine hiç ulaşamayacağını fark etmem uzun sürmedi. Çocukluğun vahşi tecrübelerinden gençliğin kırılğan dünyasına doğru geçerken nasıl yaşamam gerektiğine dair söylenenler nedense daha da sıkıcı olmaya başlamıştı.

Geçen hafta o ‘sıkıcı’ hayattan biraz müsaade almak için durma hakkımı kullandım. Peki, ne oldu? Tahmin etmek zor değil. Daha birkaç gün evvel, vaktiyle bütün okullardan atıldığını yazan yayın müdürüm bana kızdı. Öyle canımın istediği zaman duramazmışım. Okur düzenli yazı beklermiş. Bu aralar birilerine hak teslim etme fikrinden pek hoşlanmıyorum ama mecburen söylediklerini küçük bir çocuk gibi dinleyip “haklısınız” demek zorunda kaldım. Maalesef teknik olarak haklı çünkü.

YAZIDAN KORKMAK...

Dolayısıyla şimdi oturup bu yazıyı yazıyorum işte... Birkaç kez tamir edildiği halde her fırsatta ağlayan bir kadın gibi akıtan çatıdan sızan yağmur damlalarının sesini dinlerken eski bir çocuk romanını anlatmak için kıvranıyorum. Bu yazıyı yazmak yerine öyle durup akan tavana bakmak istiyorum aslında. Yeri gelmişken itiraf etmekte fayda var. Ben yazıları öyle hemen masaya oturup yazanlardan değilim. İnsanlar nasıl öyle yazıyorlar ve hiç titremeden yaşıyorlar doğrusu pek anlamıyorum. O ‘her şeyi çok bilenlerin’ çıplak ruh halini hakikaten bazen merak ediyorum. Ben her seferinde korkuyorum. Geçenlerde sevdiğim bir yazara “hâlâ korkuyor musunuz yoksa artık daha mı rahatsınız” diye sormuştum. Bana yazarak şöyle cevap vermiş: (izin almadığım için ismini yazmıyorum) **“Bazı arkadaşlarım, ben günden güne ustalaşıyorum ve haliyle yazmak daha kolay oluyor dediklerinde, nasıl afallıyorum bilemezsiniz. Bana kalırsa, yazıdan korkmadığımız anda korkmamız gerekir. Neden korkmuyoruz, eyvah, dememiz gerekir. Velhasıl, yazıdan her daim korkulur ve korkulmalıdır.** Ben kelimelerin arasında, Ege dağlarından az önce inmiş bir efe korkusuzluğuyla geziniyorsam (emin değilim gerçi); bu yazının içinde öyle durmak gerektiğindendir sanıyorum.”

HEYKELLERİ DİKİLEN ROMAN KAHRAMANLARI

Anlatmak istediğim şaheser, edebiyat meraklılarının muhtemelen gençlik yıllarında okumuş olduğu, hiç değilse filmini izledikleri bir roman. *Pal Sokağı Çocukları*. Ben okumamıştım. Bütün tanıdıklarına “sizde ne kaldı” bu hikâyeden diye sordum. Ortak cevap “çok ağladık” oldu. Haliyle “neden?” dedim ama muğlak yorumlara

rağmen tatmin edici bir cevap alamadım.

Bazı kitaplar böyledir işte. Canınızı yakar ama tam olarak nerenize, nasıl dokunduklarını bilemezsiniz. Ama o romandaki bir kahramanı çok seversiniz, hayatınız boyunca size eşlik eder. Bazen gizlice onunla konuşursunuz ya da hiç beklemediğiniz bir anda onun gibi davrandığınızı fark edersiniz. Bazen de bu kitapta olduğu gibi o roman kahramanların heykelleri yapılır. 20. yy Macar edebiyatının en büyük üç eserinden biri olarak kabul edilen kitabın yazılış hikâyesini, çevirmeni Tarık Demirkan anlatmış: "Hayatta tesadüflerin hiç akla gelmeyecek kadar büyük önemi vardır. Bundan tam yüz yıl önce, Budapeşte'nin kenar mahallelerin birinde mütevazı bir okulun, mütevazı bir edebiyat öğretmeni, bir edebiyat dergisi çıkarma fikrini kafasına koymasa ve bunun için de eski öğrencilerini aramaya başlamasa, dünya çocuk edebiyatı, çok önemli bir eserden yoksun kalacaktı. **Edebiyat öğretmenin eski öğrencileri arasında, o yıl 29 yaşına giren Ferenc Molnar da vardı. Molnar, dergiye bir şeyler yazma teklifini kabul etti ve tefrika olarak bir çocuk romanı yazdı.** Minik ama cesur Nemeçek, akıllı lider Boka, ihanetin simgesi Gereb, vatana göz diken düşmanı simgeleyen 'kırmızı gömlekliler çetesi' böyle ortaya çıktı.1907'de kitap öyle bir başarı kazandı ki, birkaç yıl içinde dünyanın en önemli dillerine çevrildi."

KÜÇÜK, ÇELİMSİZ, SARIŞIN ÇOCUK...

Çocukken okumamış olanların da anladığı gibi roman yoksul bir semtte, top oynayacakları arsa için savaşıyor bir grup çocuğun hikâyesini anlatıyor. Ama bu kadar basit değil. **Molnar'ın 'yaralı', zarif edebiyatı, hayata dair pek çok çelişkinin, duygu çatışmalarının ustaca anlatıldığı bir çocuk dünyasını kendi kurallarıyla kurcalarken, gençliğin bizi nasıl eğip büktüğünü, içimizdeki o tuhaf yabancıya nasıl yaklaştırdığını da biraz acımasızca gösteriyor.** Üstelik bunu çocuk dilinin masumiyetini fazla hırpalamadan bence daha ziyade 'büyükler' için yapıyor.

İhanet, vicdan, kahramanlık, dürüstlük, gurur, fedakârlık, dostluk, güç, iktidar, yalnızlık, aidiyet ve sevgi üzerine söylenebilecekleri bu kadar sade, basit ve incelikli bir üslupla çocukların canını sıkmadan anlatmak, onların o buğulu hakikatine dokunabilmek, hayatlarında iz bırakabilmek hiç kolay olmasa gerek.

Ben galiba o çocukların en zayıf, dürüst ve çelimsiz olanını sevdim. Ufak, sarışın Nemeçek'i. Ona sürekli 'rütbesiz asker' gibi davranılması, arkadaşları tarafından haksız yere hain ilan edilmesi, korkaklıkla suçlanması, masum olduğu halde acı çekerken sessiz kalması değildi beni üzen. **Fark edilmek, değerli olduğunu hissetmek, arkadaşları tarafından sevebilmek için ölümü göze alacak kadar kendisini unutan bir çocuğun hissettiği çaresizlik biraz sarstı beni.** Nemeçek'le birlikte boş sokaklarda koştururken kötülük tohumlarının ne zaman içimize atıldığını merak ettim. Ama artık 'saf iyiliğin' yitirilmesine üzülmeye yaşıma çoktan geçtiğim ve 'bozulduğum' için ağlamadım. Sadece öyle durdum, durup çatıdan akan yağmur sularının tıptırtılarını dinledim.

'YAZARLIK FAHİŞELİK GİBİDİR'

Şimdi işte oturup bu yazıyı yazmaya çalışırken o küçük ayaklı, çelimsiz çocuğu düşünüyorum. Üç kez arsası için buz gibi suya girip hastalanan Nemeçek, 'macun derneği üyeliğinden' haksız yere atıldığında, 'rütbesiz askerliğe' isyan eden yüreği artık bu kadarına dayanamıyordu. Ateş yüzünden, "Adımı küçük harflerle yazdılar... Benim, dürüst, onurlu adımla küçük harflerle yazdılar" diye sayılıyordu.

Anlatıcının dürüst çete lideri hakkındaki o çarpıcı cümlesi de içimi burkmuştu: "**Boka akıllı bir çocuktu, ama**

insanların birbirinden farklı olduğunu, bu farklılıkların nedenlerini kavramak için acı çekmemiz gerektiğini henüz öğrenememişti.” Ben hâlâ o farklılıkların nedenlerini kavramak için neden bu kadar çok acı çekmemiz gerektiğini anlamaya çalışıyorum.

Çocuk olmaktan fena halde sıkılan Molnar, ‘çocukluk arsası’ olan Budapeşte’den uzaklaşıp New York’a yerleşmişti. Plaza Otel’in bir odasında yazmaya devam ediyordu ama söylenenlere göre artık yazmaktan çok zevk almıyordu. Kendisine neden bir yazar olmak istediği sorulduğunda, durumu bir kadının fahişe olmasına benzetmiş: **“Önceleri sadece zevk için yapıyordum. Sonra arkadaşlarımla hoşuna gitsin diye devam ettim. En sonundaysa sadece para için yazdım.”**

İşte şimdi bir odada tek başıma korkarak onu yazmaya çalışırken, camlara kırbaç gibi çarpan yağmurun hırçın sesini dinliyorum. Biraz yazıyorum sonra öyle tavana bakıp bir otel odasında tek başına ölen Molnar’ın ne hissettiğini düşünüyorum. Artık bir daha hasta yatağındaki Nemecek gibi Pal Sokağı’na dönemeyeceğini anlamıştı muhtemelen. Korkuyor muydu acaba? En çok neden korkuyordu, yazamamaktan mı, yaşamaktan mı, belki sadece unutulmaktan...

O kuşkusuz Nemecek’ten daha şanslı olduğunu biliyordu. Çelimsiz, sarışın çocuk, arkadaşlarının kırmızı mürekkeple kendisi için hazırladığı onur belgesini görememişti ama Molnar her yazara nasip olmayan ‘onur belgesini’ yaşarken görmüştü. Dünyanın bütün çocukları onun unutulmaz romanıyla artık Pal Sokağı’ndaydı!

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çaresiz ‘okuyucular’ ve Bernhard Schlink...

Esra Yalazan 22.03.2009

Yan masanın üstünde mavi duman halkalarıyla birlikte ‘kızgın ve kırık’ kadın sesleri yükseliyordu. Daha tecrübeli gibi görüldüğü halde ‘sert fırtınalarından’ pek etkilenmemiş olduğu ısrarcı ve hoyrat tutumundan anlaşılan kadın, arkadaşına “onu sevme, olmayan bir adamı sevmemelisin, o doğru adam değil” gibi hayatta pek de karşılığı olmayan ‘saf’ cümleleri peş peşe sıralayarak kıymetli bir nasihat verdiğini sanıyordu muhtemelen. Karşısındaki genç kadın, tiz sesli arkadaşını şefkatle dinledikten sonra, ‘anlamıyorsun’ demeye bile tenezzül etmeden, alaycı bir üslupla “olur, sen çok anlıyorsun galiba bu ‘doğru adam’ işlerinden. Getir bir tane, seveyim bari” dedi. Ve tahmin edebileceğiniz gibi sohbet o anda bitti!

Birkaç gün önce bir kahvede kitap okurken istemeden tanık olduğum bu konuşma hoşuma gitti. “İşte bu kadar basit” dedim, o trajikomik sohbete gülerken. Benim için insanlar o klişe tabirle ironik bir biçimde ikiye ayrılıyordu çünkü. Aşkları için yaşayan ve bu mevzuda konuşmaktan pek hoşlanmayan, o kutsal hissi, bakışı içselleştirebilmiş ‘hakiki âşıklar’ ve nedense onlara acıyarak mutlu olan kibirli anlayışsızlar.

Konuşmaları dinlerken, yıllar sonra bu yazı vesilesiyle tekrar okuduğum kitabın sararmış ilk sayfasına bakıyordum. Her zamanki gibi üç çarpı atıp altına mor bir kalemle ‘Ağustos 97’ yazmışım. O romanı okurken ne yapıyordum, neredeydim, sıcak bir ağustos muydu, mutlu muydum pek hatırlayamıyorum.

Ama çok etkilendiğimi ve öyle güçlü hikâyeler okumaktan hoşlanan dostlarıma kitabı heyecanla tavsiye ettiğimi hatırlıyorum. Bir de tıpkı romandaki Micheal gibi bir arkadaşımın bana telefonda ilk romanını okuduğunu.

Anayasa Mahkemesi yargıcı ve hukuk profesörü olan Bernhard Schlink, suçluluk duygusunun ve adalet bilincinin hayattaki karşılığını zekice kurgulanmış hikâyelerle anlatmayı seviyor. Sonuncusu hariç bütün kitaplarını okuduğum bu tuhaf yazarın edebiyatla kurduğu ilişkide kullandığı dile çok bayılmadığım halde neden anlattığı hikâyeleri sevdiğimi düşündüm. Galiba cevabı, vicdanlı bir yazar olmasında ve izlediği hayatı kamera dilinin kesinliğiyle de yazabilen ayrıntıcı titizliğinde gizli. 12 yıl evvel *Okuyucu*'nun son sayfasını kapattığımda aklıma gelen ilk soru, romanın filmini kimin yapacağıydı. Neyse ki, sevdiğim bir ekip gerçekleştirdi bu işi. *Saatler* romanını sinemaya uyarlayan yönetmen Stephan Daldry, senaristi oyun yazarı David Hare ve ne yazık ki filmi göremeden ölen yapımcıları Anthony Minghella, Sydney Pollack.

GEÇMİŞTE KALAN MUTLULUK

Romanın başlangıcı fevkalade sıradandır aslında. 15 yaşında genç bir erkek, okul dönüşü hastalanınca yoldan geçen bir kadın ona yardım eder ve sonrasında görüşmeye başlarlar. Micheal kendisinden on beş yaş büyük Hanna'ya yatakta kitaplar okur. Bir yaz tatili böyle tuhaf edebiyat okumalarıyla ve karşılıklı zaferlerin kazanıldığı tutkulu sevişmelerle geçer. Hiç düşünülmeden atılan o ilk adımla birlikte oğlanın kaderi büsbütün değişir. Michael, bunun ne anlama geldiğini o toy yaşlarda anlayamaz belki ama büyüdükçe çaresiz tutsaklığın, 'geçmişte kalan mutluluğa duyulan özlemde' vazgeçememenin ıstırabını derinden hisseder. O tuhaf sırrı, hayatının sonuna kadar özü içinde saklı kuru bir çekirdek gibi içinde taşır. **Okuyucu, tartıştığı bütün meselelerinin yanı sıra hesap edilmemiş, masum bir aşk hikâyesinin insanın hayatını nasıl mahvedebileceğini de anlatıyor ve daha çok bu yönüyle benim ilgimi çekiyor.** Belki böyle hikâyelerin sadece romanlarda varolmadığını bildiğim için birileri yanımda 'onu sevme, bunu sev' diye ahkâm kestiğinde müstehzi bir ifadeyle kitabın kahramanı Michael gibi gizlice gülümseyebiliyorum.

Ve her seferinde yazara hak veriyorum. O hikâyenin sonundan başına bakarken varoluş hakikatimizi zorlayan soruları da yüzümüze acımasızca çarpıyor: "Geçmişte güzel olan bir şey, geriye bakarken çirkin gerçekleri gizlemiş olduğu için neden böyle dağılıp parçalanıyor. Mutlu yılların anısı, ötekinin tüm o yıllar boyunca bir aşığı olduğu anlaşılınca neden zehir oluyor?" **Bu huzursuz, acayip soruya "Sevginin kız kardeşi olan 'güven' duygusu zedeleniyor çünkü" diye cevap veririz muhtemelen. O yalanın, neden ve hangi koşullarda söylendiğiyle pek ilgilenmeyiz ve böylece geçmişte kalan mutluluğumuza da ihanet ederiz ki bence geçmiş yok sayan inkâr, ihanetlerin en kötüsüdür!**

HAFIZADA İZ BIRAKAN SESİN BÜYÜSÜ...

Roman okurken koynunda ağlayan kadına kitap okuyan genç, tutkulu bir erkeği izlerken okuyamayan, yazamayan insanların içinde dolaştığı cehennemi de tahayyül etmeye çalıştım. Bence o türden suskun bir çaresizlik, harflerin dünyaya bıraktığı izi sıradanlaştıranların hissedebilecekleri bir utanç değil. Yıllar evvel bir arkadaşım, yazmakta olduğu romandan sevdiği bölümleri melodik sesiyle okurken, sözcüklerden yaptığı resimlerle hayatının zenginleştiğine inanan Hanna gibi hissetmişim. Keşke sevdiğim bütün romanları birisi bana tekrar okusa diye geçirmiştim içimden. İnsan olmaya dair bütün gizli anlamları paylaşabilen bir sesin, ilerde sadece hafızamızda iz bırakan cümlelere değil, geçmişteki efsunlu güzelliklerle dolu özel anlara eşlik edeceğini anlamıştım çünkü.

Michael, Hanna'yı görmediği uzun yıllarda onu trenle geçerken geride bıraktığımız bir şehir gibi hatırladığını söylüyordu. Yaşadıklarıyla vedalaştığını düşünmüştü ama hesaplaşamamıştı: **"Hanna'dan sonra kendimi asla suçlamayacak ve suçlu hissetmeyecektim; bir daha yitirmekten acı duyacak kadar sevmeyecektim kimseyi."** Aşk ve suçluluk duygusunun birbirine bu kadar yakın durduğunu böyle keskin ve basit bir cümleyle itiraf edenin bir daha tamamıyla 'iyileşemeyeceğini' bilmiyordum o yıllarda, daha gençtim. İnsanın zamanla değişebileceğini düşünüyordum herhalde. Kimsenin sonsuza kadar o ağırlığı taşıyamayacağını sanıyordum. Michael'ı anlıyordum ama çocuksu inatçılığını biraz küçümsüyordum. Bir de o zaman edebiyatta zeki buluşları seviyordum. Dolayısıyla bu yazıda, filmi izlerken tadınız kaçmasın diye anlatmadığım, adaletin sorgulandığı bölümleri, sevmenin tahrir eden gücünden daha fazla önemsemiştim galiba.

Şimdi, yıllar sonra romanı tekrar okurken sahip olduğum, dokunduğum, öğrendiğim her biricik tecrübeden süzülen o basit hakikatle olup biteni daha iyi hissedebiliyorum sanki; kaçınılmaz cezaya dayanabilmek için önce bizi her daim acıtan o keskin 'suçluluk duygusuyla' hesaplaşmak gerekiyor. Michael, gecikmiş ve harcanmış hayatlara kederlendiğini itiraf ediyordu: **"Doğru zaman kaçırılmışsa, diye düşündüm, eğer insan bir şeyi kendinden bunca zaman esirgemişse, büyük bir güçle ve coşkuyla başlasa bile, artık çok geç kalmış demektir. Yoksa 'çok geç' kalınmaz mı hiçbir zaman, yalnızca 'geç' mi kalınır"** diye soruyordu. Ben de bilmiyorum doğrusu, tamamıyla iyileşmek mümkün müdür?

HAYATIMIZIN KATMANLARI...

Yazarın söylediği gibi, "Hayatlarımızın katmanları öylesine üst üste yığılmış ki, sonradan yaşadıklarımızda eskilerle karşılaşırız durmadan: halleşip bir kenara bıraktığımız yaşantılar olarak değil, güncel ve canlı tecrübeler olarak". Schlink, anlatıcısına yazarak bu duruma katlanabildiğini söyletiyor. Bazılarımız bu yüke hiç dayanamıyor, unutmayı, inkâr etmeyi tercih ediyor. Michael, hayatı boyunca birlikte olduğu her kadınla Hanna'yı karşılaştırdığını anlatıyordu: **"Dokunduğum, hissettiğim insanda bir şeyler yerinde değildi; kokusu ve tadı yanlış. Bunun geçeceğini düşünüyordum. Bunun geçmesini umuyordum. Hanna'dan kurtulmak istiyordum. Ama bir şeylerin yerinde olmadığı hissi asla kaybolmadı."** Michael, Hanna'yı görmediği yıllar boyunca sevdiği bütün romanları bir kasete kaydedip ona yolladı. Sonuna kadar. Hanna, onları dinledi, son ana kadar!

Yoksa siz 'doğru' insanı bulup onu bir türlü hak ettiği gibi sevmemenin acısını çekenler sadece romanlarda, filmlerde mi yaşar sanıyorsunuz? Bazen hayatta da fazla seçim şansınız yoktur ve bu 'tutsaklık' sandığınız kadar kötü olmayabilir...

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yumurtalı ekmek, varoluş ve seçimler...

Esra Yalazan 29.03.2009

Bu pazar, tembellik hakkınızı biraz erteleyip vatandaşlık hakkınızı kullanmak için her zamankinden daha hızlı ve çevik hareketlerle güne başlayacaksınız muhtemelen. Kim olduğunuzu, var oluşunuzla neye hizmet ettiğinize,

eskimiş hayallerinize, hayatta gerçekten ne istediğinize, gündelik hayatınızı düzenleyecek ihtiyaçlara çok da aldırış etmeden birilerine 'evet', kaçınılmaz olarak birilerine de 'hayır' diyecekseniz. Düzenin çoktandır sizi sıkıştırdığı kapanın adı 'siyaset' çünkü. Tercihlerinizi, epeydir hissettiklerinizle, vicdanınızla, aklınızla değil size dayatılan çürümüş bir sistemin artık pek geçerli olmayan ölçülerıyla kullanmak durumunda bırakıldınız. İşin tuhafı, bu sadece burayı yönetenlerin kabahati de değil.

Hayatı cam bir kavanozdan seyrederken, soru sormamanın, fazla merak etmemenin, diğerlerini korku ve kibirle ötekileştirmenin, hakikati kalple idrak etmeye çalışanları küçümsemenin, bazen gerçekleri gizlemenin sinsî rahatlığıyla yaşıyoruz aslında. Hayatın gerçekte ne olduğunu, bize ne ifade ettiğini çok iyi tarif edemediğimiz için belki, kendimizi yok ederek oynadığımız tuzaklı bir oyunun içindeyiz sürekli. Hepimiz farklı kimliklerle bir biçimde bu oyunu oynuyoruz.

Peki, bir gün için bütün kuralları toplum tarafından ezberletilmiş bu oyunu oynamaktan vazgeçsek ne olur, ne değişir hayatımızda? Bütün gün televizyonlarda ve gazetelerdeki yorumlara, soğuk rakamların dizili olduğu grafiklere baktıktan sonra ertesi gün hayata nasıl devam edeceğimizi bilmiyor muyuz?

Kimlere kızacağımızı, kimlerden demokrasi dileneceğimizi, iktidarın çizdiği yolda hayatımızın nasıl şekilleneceğini bilmiyor muyuz, elbette biliyoruz. Hayatın kendisi bunu sürekli farklı biçimlerde hatırlatıyor zaten.

Bir türlü ne yapacağını bilemeyen tedirgin baharı, yabani manolya ağaçlarının pembemsi diri yapraklarıyla, mimozaların dokununca toz gibi uçuşan sarı çiçekleriyle karşılarken herkese saçma gelen sorular sorsak, ne olur sanki? Biz o 'şuursuz' sorularla oyalanırken birileri bize mutfakta yumurtalı ekmek kızartsa, biz o kızgın yağın cızırtısını ve ocakta kaynayan çaydanlığın tıkırtısını dinlerken başka birileri loş arka bahçelerde içimizi ısıtacak şefkatli hikâyeler anlatsa ne olur. Çok ciddiye alınan bir seçim günü hayat aniden çok mu gayrı ciddi olur?

HAMİDE HANIM VE HARDAL...

Geçenlerde bir arkadaşım durup dururken bana yumurtalı ekmek kızarttı mesela. Nasıl özlemişim. O kadar çok yedim ki başım dönmeye başladı, bir daha hiç yumurta yiyemeyeceğimden korktum. Şımarıkça abartmanın çocuksu hazzını yaşadım o sabah. Ben onları yerken Nilgün, Hamide Hanım'la Hardal'ın hikâyesini anlattı. Uzun sarı tüylü tekiri Hardal, bir gün sahibi yokken evden kaçmış. O sırada ona bakan Hamide Hanım, kedinin sahibi olan arkadaşım tatilden eve dönünce üzülmesin diye günlerce sokaklarda ona benzeyen bir kedi aramış. Sonunda bir tane bulmuş. Bulduğu kedi gerçekten çok vahşiymiş ve aslında Hardal'a çok da benzemiyormuş. Tüyleri daha kısaymış, kafası daha büyük. Bir de bıçkın bir delikanlı gibi etrafını haince süzüyor, acı acı bağıırıyormuş. Onu yakalayana kadar Hamide Hanım'ın elleri paramparça olmuş. Ama yine de yabancı kediyi eve getirip temizlemiş, tüylerini kabartmış, yani onu yeniden yaratmış. Sahibi üzülmesin diye! Günlerce elini dizine vurarak Hardal'ın yaptığı gibi onu da koltuğa zıplatmaya çalışmış, o sancılı eğitim yüzünden dizleri morarmış ama işin o kısmını pek becerememiş. Ve tabii ki Nilgün gelir gelmez durumu fark edince 'isyankâr yabancıy' mahallesine, doğal ortamına geri göndermiş. Hardal, aylar sonra herkesin kendisinden ümidi kestiği bir gün salınarak evine dönmüş. Nilgün diyor ki, "bir balıkçıda çırak olarak işe başlamıştı sanırım, öyle fena balık kokuyordu ki". Daha sonra maalesef Hardal'a araba çarpmış. Şimdi Hisar'da erguvan ağaçlarının arasında sessizce uyuyor. Arkadaşım bana bu hikâyeyi anlatırken, bitkilerle dolu bir terasta önceki ev sahiplerinin acımasızca ölümüne terk ettiği kuru ve sıska kamelya ağacını nasıl hayata döndürebileceğimizi düşünüyordum.

Bir de bu hikâyenin esas kahramanı olan Hamide Hanım'ın derin sezgisiyle içinde taşıdığı varoluş bilincinin, 'canlı' sevgisinin ne kadar kırılğan, doğal, hesapsız, güçlü ve masum olduğunu...

ATEŞ KARINLI KURBAĞA...

Birkaç gün evvel tesadüfen iki bacaklı 'varoluşçu' bir kurbağanın ağzından anlatılan basit bir roman okudum. Hayatta ne olduğuyla kim olması gerektiği arasında bocalayan bir kızın hikâyesini yazan J.C. Micheals, çok sevdiği felsefeyi daha estetik, sakın ve anlaşılır bir dille, edebiyatı kullanarak anlatmayı tercih etmiş. **Kitabın başında koyduğu üç kısa okuma kitabının çocuklar bölümünde, daha önce hiç görmediğimiz bir rengi nasıl tarif edebileceğimizi soruyordu.** Tecrübeleri paylaşmak için kullandığımız ortak dilin sınırlarını, önemini hatırlatmak için soruyordu bu soruyu.

Basit sorular sormak bu yaşta size saçma mı görünüyor? Böyle 'önemli' bir seçim gününde, rakamlardan çıkan somut gerçeklerle düşünmek, hayatı değerlendirmek daha önemli geliyor belki size. **Peki, ya yazarın hatırlattığı gibi önemli olan, fiziksel ve ölçülebilir dünya değil de zihnin içsel dünyasıysa? Ya hepimiz gerçekten rüya gibi bir 'düşünce uçurumunun' kenarında yaşıyorsak. 'Ben' dediğimiz, sadece bizi diğerlerinden ayıran bir 'zaman ve mekân' hatasıysa?**

BAŞKA BİR ZAMAN, BAŞKA BİR YER...

Biliyorum, bugün tek istediğiniz, oyunuzu kullanıp hayata bıraktığınız yerden devam edebilmek. Belki de yakınlarınızla seçim sonuçlarını izlerken istemeden hayatınızın bir parçası olan 'siyaset dedikodusu' yapıp eğleneceksiniz ya da her zamanki gibi birbirinize kızacaksınız, hararetle gündemi tartışacaksınız. Bakmayın bir tatil günü böyle 'saçma' ve tuhaf sorular sorduğuma, muhtemelen nihayetinde ben de sizinkilere benzer bir şeyler yapacağım. Ama yine de romandaki o küçük kızın, felsefenin yardımıyla düşündüklerini kendimize hatırlatmak istiyorum. **Ben de o küçük kız gibi hayatımın ne kadarının içinde yaşadığım bir hayalden ibaret olduğunu bilmek istiyorum.** Caroline diyor ki, "Eğer sadece bir dakikalığına başkası olabilseydim çok şey öğrenirdim. Aynı zamanda başka bir yerde yaşamak istiyorum; herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda... Kim olduğum, ne yapabileceğim ve nereye gidebileceğimi belirleyen ben değilim. Başka her şeyin ve herkesin sınırları, sahip olduğum ihtimalleri şekillendiriyor. **Düşünme ve inanç şeklim, nasıl davranıp hareket ettiğim, bana baskı yaparak hayatımı yöneten toplumun bakış açısını bilmek istiyorum. Eğer başka bir zamanda, başka bir yerde olsaydım, tüm oyunlardan arınır ve geriye kalanın ne olduğunu keşfederdim."**

Ben belki bugün Nilgün'le boğaza doğru yürür Hardal'ı ziyaret ederim. Ona 'başkası gibi hissedebilme' yeteneğini bir kedinin ve şefkatli bir kadının hikâyesiyle hatırladığımızı anlatırım. Sonra ona kitaptaki küçük kıza yazan adamın 'son sözlerinden' bahsederim: "Etrafımızda sürekli muhteşem şeyler oluyor. Fark edilmeyen ya da dikkate alınmayan muhteşem şeyler. **Hiç kimse hikâyenin tamamını bilmiyor zaten ama bazen, yaşamımızda hareket eden gölgelerini görüyoruz. Ve o kısacık anda, var olmanın anlamını kavırıyoruz"**.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir imparatorun düşünceleri, kadınlar ve Yourcenar...

Esra Yalazan 12.04.2009

Bizim için baharın ilk günüydü. Ya da soluduğumuz hava karanfilli tütsü koktuğu için bize öyle gelmişti. Uzun süre bakanın başını döndüren şehvetli bir dirilişin tam ortasındaydık. Tabiatın bile kıskandığı yeşilin bütün tonlarını kucaklayan vadinin bittiği yerde başlayan kımıltısız denize dalgın dalgın bakıyorduk. Üzerinde binlerce sedef düğmenin parladığı ıssız mavilikte, o anki ruh halimizi kuşatan geniş bir sükûnet vardı sanki. Önce montlarımızı sonra yavaş hareketlerle hırkalarımızı çıkardık. Üşümenin geçmişte kaldığını hissettiren masum çıplaklık hoşumuza gitti. Aksak tahta masanın üzerinde kara bir gazete yığını ve kitaplarımız duruyordu. Mahrem bir duaya yetecek kadar süren kısacık bir anda, ayçiçekleri gibi yüzümüzü güneşe karşı çevirip göz kapaklarımızı usulca kapadık...

Hayatı, hayata çok aldırış etmeden kabullenmenin huzuruyla sohbet ederken sebepsiz bir iyimserliğe kapılıyor insan. Uçarı sözcükler, bahar dallarından düşen taze çiçekler gibi uçuşuyordu etrafımızda. Birbirini samimiyetle hissedebilen iki kadın konuşmaya başladığında, farklı mevzular arasında nasıl sıçrayabildiklerini bilen bilir.

Seçimlerden hoyrat erkeklere, 'tıssslayarak' bakan kadınlardan yazdığımız gazeteye, geçmişin unutulamayan acılarından sinemaya, edebiyattan yemek tariflerine uzanan çakıl taşlı bir yolda zıplayarak koşturuyorduk.

EDİRNE'Yİ KURAN ADAM...

Sonra durup kendimizi dinledik. Koca bir gün, eriyen güneşle birlikte yitip gitmişti ama bir türlü yerimizden kalkamıyorduk. Ona aniden "Leyla, ben bu kadının ne kadar 'sonsuz' bir yazar olduğunu merak edenlere anlatmak istiyorum ama bunu nasıl yapacağımı bilmiyorum. İnsan onun koyu ama sade bilgeliğinin altında biraz eziliyor" dedim. Hafifçe kaşlarını çatarak çocuksu bir ciddiyetle yüzüme baktı. Şefkatle gülümsüyordu. Benim için 'has edebiyatı' sezebilenle konuşmaktan daha kıymetli çok az haslet vardır bu dünyada. Öyle bir arkadaşım olduğu için kendimi şanslı hissettim. Ve öyle başka biri hayatımdan kayıp gittiği için biraz üzgün. Bunu ona söylemedim. Levent Yılmaz'ın arka kapak yazısından bir bölüm okudum: "Bir imparator. Öyle sıradan bir adam değil. Hadrianus. Edirne'yi kuran adam... Anlayın. Büyük imparator. Ben bu büyük imparatorların nasıl adamlar olduğunu hep merak etmişimdir... Tek lafınızla adamların kaybolabildiği, keyif için şehir yaktığınız, herkesin ayağına kapandığı dönemlerden söz ediyorum. **Hayal etmesi bile bana zor gelirken, işte çıkıyor biri, mesela Yourcenar, kalakalmış tüm tarihsel belgeleri, bilgileri didik didik ediyor ve bir roman yazıyor. Elbette Hadrianus bu değil. Bu, Yourcenar'ın Hadrianus'u. Ve işte görkem burada başlıyor.**"

YAZARI BÜYÜK VE EŞSİZ YAPAN NE OLABİLİR ?

Doğduktan on gün sonra kaybettiği annesinin ölümüne sebep olduğunu düşünen Yourcenar, yazıya tutunarak edebiyatla derin bir suç ortaklığına sığınmıştı. On iki yaşındayken Yunanca ve Latince öğrendi. On sekiz yaşındayken ilk şiir kitabını yayımlatan babasını kaybettikten sonra uzun seyahatlere çıktı. **Yazdığı bütün romanlarda, hikâyelerde esas tutkusu olan mitolojiden, felsefeden ve tarihten beslendi. Öğrendiklerini roman sanatıyla ve şiirin incelikli, kırılğan dünyasıyla buluşturdu. Her seferinde yazının imkânlarını farklı kurgu denemeleriyle zorladı.**

Yine de hakkında bildiklerim onun neden 'eşsiz' bir yazar olduğunu anlatmaya yetmiyordu. Dönüp Leyla'ya dedim ki, "Bir yazarı büyük ve eşsiz yapan o fark ne olabilir?". Üslup sahibi olmak, yetenek, bilgi, sezgi, hayatı derin bir kavrayışla anlatma tutkusu. Bunların toplamı bile onu tarif etmeye yetmiyor. "Onun başka bir tılsımı var sanki" dedim. **"Yüzyılların içinden, varoluş hakikatinin bütün katmanlardan süzülen bir hayatı, bir imparatorun dünyaya bakışını, onun gibi hissederek, bazen 'o' olarak, yazının gerçekliğini, içtenliği hiç**

zedelemeden yazabilmek için hayatın geçiciliğine ama esas itibarıyla insan olmanın 'sonsuzluğuna' inanmak gerekiyor galiba" gibi bir şeyler sayıkladım. "Tamam, işte aynen böyle anlat" dedi arkadaşım.

İKİNCİ YÜZYILIN RUHU ....

Bir imparatorun 'sıradan' hayatını anlatmaya ömrünü adanmış olan bir yazarın tutkusu, sadece iyi bir tarihî roman yazmak olamaz. Nitekim öyle olmadığını yazarın 'not defterinden' anlıyoruz. Leyla'ya biraz da o notlardan okudum: **"İkinci yüzyılın metnini, ikinci yüzyılın gözleri, ruhu ve duygularıyla okumaya çalış... Gölgeni resmin üzerine düşürme; aynayı soluğunun buharından uzak tut; bizim gibi zeytin yemiş, şarap içmiş ya da parmakları baldan yapış yapış olmuş, acı rüzgârlara ve köreltici yağmurlara karşı savaşmış ya da yazın kavak ağacının gölgesini aramış, zevkleri, düşünceleri olmuş o insanlarla kesişen noktalarımızı yakalamaya çalış."** Sanırım anlatmaya çalıştığı, insanın başkasının ruhuyla bütünleşmesini sağlayan, o tanrısal, mucizevi buluşmaydı.

Bilge diye tanımladığı bir adamın portresini, 'zamanın ruhuyla' yenileyebilmek için kendi hayatını hiç durmadan kurcalayan Yourcenar'a göre aşk bir cezaydı; insanlar yalnız kalamadıkları için cezalandırılıyorlardı. Ve sevenler için zaman yoktu. Kırk iki yıl birlikte yaşadığı çevirmeni, hayat arkadaşı öldükten sonra ona mektuplar yazmayı sürdüren 'imparatoriçe', 'Ateşler' isimli romanında "Dünyayı dolduruyorsun, senden ancak sendeyken kaçabilirim" diyordu.

Hissedebildiğim kadarıyla yazının, o yalnız ve biraz karanlık olan dünyasında kaybolmayı, sözcüklerin gizemli buluşmalarını, hayatın sertliğini daha önce hiç kimsenin denemeye cesaret edemediği farklı yönleriyle anlatmayı seviyordu. Ama bu özellikleri, zaten kişiliğinin doğal bir parçasıydı. Belki tam da bu yüzden yazdıklarına, okura, dünyaya hırçın bir mesafeyle yaklaşmayı tercih etmişti. Bence o anlatmayı sevdiği yabancı hayvanlar gibiydi. Tabiatın insana hükmeden gücünden, vahşetinden ve ıssızlığından da müthiş bir zevk alıyordu.

KİTAPLARIMI DÜŞÜNCEMEDE YAZDIM

Sevgilisi Grace Fink'le birlikte uzun yıllar ıssız bir adada, ormanda bir kulübede yaşamıştı. Evinde televizyon yoktu, sık kullanmadığı bir radyosu ve köpeği Zoe vardı. Onunla uzun röportajlar yapan eleştirmen Mathieu Galley, kitaplarını genellikle odasında değil, rastlantıların sürüklediği yerlerde, bir gece treninde, bir bekleme salonunda, bir otel odasında, bir kilisede, bir gezinti sırasında yazdığını söylüyordu. Galley, ona "yazmak bir çaba mı yoksa bir ıstırap mıdır" diye sormuş ve şöyle bir cevap almış: **"Hayır bir ıstıdır, ancak aynı zamanda neredeyse bir oyun ve bir sevinçtir de, çünkü önemli olan yazı değil, bakıştır. Kitaplarımı her zaman yazıya dökmeden önce düşüncemde yazdım.** Mesela Zenon'la ilgili bir sahne.1954'de, bir öğleden sonra, bir arkadaşın evinde, sanıyorum Bach dinlerken, hafızamda yazdığımı söyleyebilirim."

Yourcenar, *Hadrianus'un Anıları*'nı yazarken sadece büyük bir imparatoru değil, insanlığın bütün hallerini ve kendine bakışını da tekrar gözden geçirdi muhtemelen. Günlerdir yanımdan ayıramadığım bu büyük romanı anlatmak için yerim kalmadı maalesef. Hezeyanlı gevezeliğimi bağışlayın. Hikâyenin dokunulmaz cazibesi biraz da bu doyumsuz ruh halinde saklı. İnsan bu kitabı okuduktan sonra her daim o kadının 'devrimci', hümanist, bilge, güçlü, özgür, şair sesinden bahsetmek, kadim uygarlıklardan süzülüp kalpte iz bırakan zarif cümlelerini birileriyle paylaşmak istiyor.

Kendisinden sonra gelecek olan imparator Aurelius'a uzun bir mektup gibi yazılmış romanda Hadrianus şöyle

diyor: “Hayat benim için, eğitebildiğin kadar eğittikten sonra hareketlerine boyun eğdiğin bir attır.”
Bence bu cümle yazarın sağlam ve mütevazı duruşunu da iyi anlatıyor.

Levent, yazısını “Okuyun, imparator neye benzermiş bir düşünün derim” diye bitiriyor. Ben de bu yazı vesilesiyle ona küçük bir katkı yapmak isterim. Okuyun, büyük bir yazar neye benzermiş görün.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İhanet, Peçorin ve Lermontov...

Esra Yalazan 19.04.2009

Bugünlerde farklı sebeplerle ‘ihamet’in hayatımızda nasıl bir yer işgal ettiğini düşünüyorum. Onu geçen gün tesadüfen bir kitapçada gördüm. Gençliğimin keskin romanını yeniden basmışlar. *Zamanımızın Bir Kahramanı*’nı... Nasıl sevindim hiç yaşlanamayacak genç Lermontov’la karşılaşınca. İssiz bir sokakta yürürken ansızın çocukluk arkadaşımı bulmuş gibi oldum. Hani heyecanlanıp ne diyeceğinizi tam bilmezsiniz de sayıklarken beceriksizce arkadaşınıza sarılmaya çalışırsınız ya. İşte o sarsaklığa benzer tedirgin bir kıpırtı oldu içimde. Sürprizli bir tesadüftü. Ben ‘nerede, nasıl bir hata yaptım acaba’ muhasebesiyle cebelleşirken ‘ihamet’in’ farklı hallerini böyle hülyalı bir hikâyeye hatırlamak iyi geldi çorak ruhuma. Tozlu hatıraların arasında dolanıp durdum hiç eskimeyen o kitabı tekrar okurken.

SİZ DE ÖYLESİNİZ ASLINDA....

Size ‘ihamet nedir’ desem, karşılığını öyle basit cümlelerle anlatamayacağınız tuhaf ve biraz da pervasız bir soru sormuş olurum değil mi? İhanetin çok farklı halleri var elbet ama hadi şu sevenlerin canını yakan türünden bahsedelim bu defa. O birbirlerini hep koruyacaklarını, seveceklerini, hatırlayacaklarını samimiyetle söyleyenler ne yaparlarsa aldatmış olurlar birbirlerini? Ya da ne yapmazlarsa kendilerine ihamet etmiş olurlar? Peki, insan, geçmişe, hakikate, dostluğuna, vaktiyle hayalini kurduğu müphem bir geleceğe nasıl ihamet edebilir? Bir zamanlar var olduğunu bildiğimiz sevgi, sevmeye duyduğumuz inanç kendisini nasıl bu kadar kolay ve acımasızca yok edebilir? Birbirine karışan soluklar, sesler, kokular nasıl sinsice kayboluyor?

Bu soruların cevabını ben de bilmiyorum sadece basit gibi görünen bu karmaşayı herkes gibi kavramaya çalışıyorum. İhanetin basit hakikatini kabullenmek istemiyorum. Ben bu anlamda eksiğim ve sanırım hep böyle biraz eksik kalacağım. Böyle bir yazının ortasında ‘müstehcen’ itiraflarla dökülüverdim diye gizli bir kibirle sevinmeyin çünkü siz de öylesiniz. Herkes biraz öyledir. **İnsanın en büyük zaaflarından birisi de budur. Kabullenememek, bu ‘isyankâr’ duygunun zamanla tekâmül etmesi maalesef mümkün değil. İnsan istediği gibi sevilmemeyi hazmedemez çünkü. Dünyanın boşluğuna çarpan hazin eksikliğiyle o ‘en çok sevdiğine’, bir biçimde dokunabildiğini, hiç değilse onun hayatında iz bırakabildiğini bilmek, onun tarafından anlaşılmak ister.** Bunun mümkün olmadığını hissederse parçalanır. Şiddetli yağmurlarla boşalan bulutlar gibi içi boşalır, darmadağın olur. Bazen bu korkunç zaafını örtmek, oyalanmak, alin yazısına boyun eğmemek için kendine sebepler arar, aksi gibi de kolayca bulur. Yazar, çalışır, boyar, gezer, sevişir, konuşur, tartışır, saklanır, çoğalır, hazların peşine düşer, hayal kurar, keşfeder, öğrenir, kaybolur... ama yine de o yakıcı

hissin aslında hiç geçmeyeceğini bilir. Sadece hayata devam edebilmek için bilmiyormuş gibi davranır. Nereden mi biliyorum, çok özel bir bilgi değil. Siz de pekâlâ bilirsiniz bunu ama kendinize bile söylemezsiniz. Bu çıplak hakikati, kimseye göstermek istemediğiniz eski bir mücevher gibi içinizde taşırsınız.

UNUTULMAZ BİR KARAKTER...

Bir düelloda öldürülen, Turgenyev, Dostoyevski, Tolstoy, Mayakovski gibi önemli 19. yy yazarlarını da derinden etkilemiş olan Lermontov da yaşarken bildiklerini bilmiyormuş gibi yapıyor muydu acaba? Duyguları taşları yontar gibi sert çekiç darbeleriyle anlatmayı seven o genç adam, zaaflarını nasıl gizlemişti. **Yazdığı şiirlerin ve oyunların yanı sıra dünya onu hâlâ tek romanıyla hatırlıyor. Kadınlara bağlanmaktan ölesiye korkan Peçorin'i yaratan yazar, öldüğünde sadece yirmi yedi yaşındaydı. Puşkin'in ölümü üzerine yazdığı şiir yüzünden Kafkasya'ya sürülen o maceraperest genç, kimleri sevmekten ölesiye korkmuştu?** Gerçekten korkmuş muydu, yoksa o bağlanma korkusu yüzünden en çok kendisine mi ihanet etmişti? Mihail isimli bu 'çocuk adam', yakıcı duyguların ehlileşemeyeceğini, o türden bir ihanetin en çok insanın kendisine zarar verdiğini biraz sezerek ama tam anlamıyla öğrenmeden hayata veda etti. Ama ardında unutulmaz bir karakter bıraktı: Peçorin.

Dönemin Rusya'sında bazı eleştirmenlerin ahlaksız olarak tanımladıkları Peçorin'in hayata bakışını, düşünme biçimini, kitaptaki günlüklerinden öğreniyoruz: "Aklımdan bütün geçmişimi geçiriyor, elimde olmadan şaşıyorum: Neden yaşamıştım sanki, ne amaçla dünyaya geldim?.. Aşkım, hiç kimseye mutluluk getirmedim, çünkü sevdiklerim uğruna bir şeyi gözden çıkarmadım. Kendi adıma sevdim, kendi zevkim için; onların duygularını, sevecenliklerini, sevinçlerini ve kederlerini iştahla tüketerek kalbimin garip bir ihtiyacını karşıladım, hiç doymak bilmedim... **Belki yarın öleceğim!.. Dünyada beni tam tamına anlamış hiçbir yaratık kalmayacak. Bazıları beni olduğumdan kötü, bazıları olduğumdan iyi sanırlar. Bazıları iyi bir adamdı, öbürün rezilin tekiydi diyecekler. İkisi de yanlış olacak. Böyleyken, yaşamaya değer mi zaten? Yine de yaşıyor insan, merak yüzünden. Yeni bir şeyler bekleyip duruyor...**"

HAYATI YAZIYLA TEMİZE ÇEKMEK...

Lermontov'un, kahramanı Peçorin gibi yeni bir şeyler bekleyecek zamanı olmadı. Bir kitapçı vitrininde onu tekrar gördüğüm günden beri düşünüyorum. Neden o kendisini sevmek isteyen kadınlardan kaçarak kendisine ihanet eden bir adamı yazmak istemişti. Ben de Peçorin'le birlikte bazı şeyleri onun gibi yazarak, ümitsizce kabullenmeye çalışıyorum. Ve aklımdan geçen düşünceleri şimdi bu beyaz boş sayfanın üzerine döküyorum. Bu yaptığım beni çok rahatlatmıyor doğrusu ama olanları anlamak için kendimden uzaklaşmak, hayatı yazıyla temize çekmek bazen işe yarıyor.

Ben bıçağı kendi karnına sokup çevirmeyi sevenlerdenim. Ortada yanlış giden bir durum varsa sorunu önce kendimde ararım. Hepimizin bildiği bir ismi de var bu ruh halinin ama geçelim. Çok orijinal bir durum değil zaten, bu korkunç duygu da doğuştan hepimizde mevcut, sadece tezahürleri farklı. **Tam da bu nedenle kendime ve bütün dünyaya şöyle çocuksu sorular sormak istiyorum bazen: Günün birinde, size asla 'ihanet etmeyeceğini' düşündüğünüz birisinin hayatında sandığınız kadar önemli bir yer işgal etmediğinizi istemeden idrak ederseniz nasıl hissedersiniz?** (Kastettiğim sadece bir ilişkinin başlayıp bitmesi gibi basit bir durum değil, biraz daha derin bir bağlılıktan söz ediyorum). Hadi lafı daha fazla dolandırmadan söyleyeyim. İnsanın karnına ince jilet çizikleri atan, nefes almasını engelleyen, sabah uyandığında gözlerini yakan berbat bir hayal kırıklığından bahsediyorum. Ne yapardınız, vaktiyle ne yaptınız? Akli başında, her 'olgun' insan gibi onu unutmaya mı çalıştınız? Bir tatil günü bu tatsız meseleyi daha fazla

uzatıp, "peki unutabildiniz mi" diye sormak istemiyorum ama korkarım sordum bile...

KÖTÜLÜK ÇEKİCİ OLABİLİR Mİ?

Bazen bu türden acımasız bir 'ihamet' bile insanı tuhaf bir biçimde kışkırtabiliyor. Ya onu unutmuş gibi yaparak yeni hayallerin peşinde koşuyorsunuz ya da o zehirli ihanetin gölgesinde hayatınızı sürdürüyorsunuz. Peçorin, günlüklerinin birisine şöyle yazmıştı: **"Gecenin geri kalan kısmını Vera'nın yanında geçirdim, geçmiş günlerden konuştum doya doya. Neden beni böylesine seviyor, gerçekten bilmiyorum; üstelik beni tam tamına, bütün aşâğılık zaaflarımla, bütün kötü tutkularıyla anlayan tek kadın o. Kötülük bu kadar çekici olabilir mi ki?"**

Bazen olabilir. O vakit kötünün çekiciliğinden uzaklaşmak için bildiğiniz oyunları oynamaya devam edersiniz. Mesela bol ışıklı bir bahar günü dışarıda geveze serçeler öterken, loş bir çalışma odasında oturup 'ihamet' üzerine bir yazı yazarsınız. Ya da sokaklara çıkıp içinde yeni 'ihamet ihtimalleri' barındıran hikâyelerin peşini kovalarsınız. Belki hayatın büyük boşluğunu dolduran başka zevklerle avunursunuz. Hayatı, her şeye rağmen çekici kılan bize sunduğu ihtimalleri seçebilme özgürlüğümüz değil midir zaten?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çocuklar, sümbüller, Türkçe ve Refik Halit Karay...

Esra Yalazan 26.04.2009

Geçenlerde Yıldırım, bizi yemeğe götürdü. O bu gazetenin editörlerinden ve yazarlarından birisi. Beyaz, berrak tebessümlü, yazılarından daha yumuşak ve şefkatli bir sesi olan, hoş sohbet, içten, genç bir adam. Hayatın cıvıladığı kalabalık bir sokakta yemek yerken, bir ara içimden "dünyanın en güzel şehirlerinden birinde, genç olmanın, erkek olmanın, kadın olmanın, hayatın basit zevklerinin tadını çıkarabilmenin yerine, şu uğraştığımız mevzulara bak" dedim. Haliyle gündemdeki tatsız meseleleri konuşuyorduk. Mesela, çocukları dinlerine, dillerine, ırklarına göre sınıflandıranları. Onları ideolojik bir kamplaşmanın çirkin hesaplaşmalarına mahkûm edenleri. Çocukları konuşuyorduk, hani şu birkaç gün evvel çocuk bayramında tekmeyle, dipçikle dövülenleri, resmî törenlerde soğuktan üşüyüp ağlamaya başlayanları, polise taş attıkları için örgüt üyeliği suçundan yargılananları, bazen kendi tercihleri bile olmayan 'hayat biçimlerinden' ötürü eğitimden mahrum bırakılanları. İsterseniz anlaşılmaz bir rahatlıkla önüne kaba sıfatlar eklediğiniz çocukların, çocuk olmanın ne olduğunu hissedebilmek için bir daha sakince tekrar edin o sözcüğü. **Çocuk onlar! Üstlerine yığdığınız korkunç ağırlığı kendi çocukluğunuzdan hatırlayabilerseniz, vahşi 'intikam duygularınızdan' belki biraz arınırsınız. Hayatın başında ne olduğunuzu, hangi koşullarda büyüdüğünüzü, çocukken ne olmak istediğinizi ve nihayetinde şimdi ne olabildiğinizi düşünün.** Korkmadan bakın kendi çocukluğunuzun utangaç, sıkıntılı, meraklı, isyankâr yüzüne. Hatırladınız mı, işte gördüğünüz o yüzün arkasında hayatın bütün kırılmalarına açık tedirgin bir çocuk kalbi atıyor.

DİLSİZ BİR ÇOCUK OLMANIN ÇARESİZLİĞİ...

O öğle yemeğinin sonunda, memleketin sıkıcı mevzularından biraz içim karardı doğrusu. Hayatın hakikatinden uzaklaşmak için kendime bir kitap aldım. *Gurbet Hikâyeleri*'ni... Bindığım vapurda çantamdan çıkarıp karıştırmaya başladım. Aralarından bazılarını hatırlıyordum, mesela 'Eskici'yi. Bembeyaz köpüklere neşeyle eşlik

eden vapurun küpeştesine ayaklarımı dayayıp, tanıdık bir hikâyenin ilk cümlesini okuyunca bildiğim hayattan uzaklaştım: “Vapur rıhtımından kalkıp ta Marmara’ya doğru uzaklaşmaya başlayınca yolcuyu geçirmeğe gelenler, üzerlerinden ağır bir yük kalkmış gibi ferahladılar”. **‘Eskici’, aslında acıklı bir hikâyedir, insanın içini kavurur. Ama ne tuhaftır ki, anlattığı hikâyenin sertliğini bağışlatan şefkatli, uysal dili okuyanın kalbini yumuşatır. Refik Halit Karay’ın sürgün yıllarında yazdığı bu kısacık hikâye, sadece ‘dilsiz’ bir çocuk olmanın çaresizliğini değil, gurbetteki ‘dilsizliğin’ buruk bir özlemle insanı nasıl yaraladığını da anlatıyor.**

Yetim kalınca Filistin’in ücra bir kasabasına halasının yanına gönderilen Hasan, anadilinin büsbütün işitemediği bir ortamda susar, hep susar. Öyle aylarca susar. Bir gün halası sokaktan bağırarak geçen bir satıcıyı çağırır. Satıcının karşısına geçen Hasan, merakla dişleri eksik, suratı sarı adamı seyretmeye koyulur. Ve aniden nerede olduğunu unutup ona “çiviler ağzına batmaz mı” diye sorar. Altı aydan beri yalnızlığından ürküp konuşmayan Hasan, çözülür. Durmadan, nefes almadan, ‘gevrek, billur’ sesiyle biteviye konuşur. Eskici onu, ‘erişemeyeceği yurdunun bir deresini, bir rüzgârını, bir türküsünü’ dinliyormuş gibi dinler. İşi biten Eskici’nin ardından “gidiyor musun” diye soran bir çocuğun acısını, kendine has zarif, akıcı, oyuncaklı üslubuyla anlatıyor yazar: “Sessizce, titriye titriye ağlıyor. Yanaklarından gözyaşları birbiri arkasına, temiz vagon pencerelerindeki yağmur damlaları dışarının rengini, geçilen manzaraları içine alarak nasıl acele acele, sarsıla çarpışa dökülürse öyle; bağrının sarsıntılarıyla yerlerinden oynayarak, vuruşarak, içlerinde güneşli mavi gök, pırıl pırıl akıyor”. **Bir daha Türkçe konuşacak adam bulamayacağı için hıçkırır, katıla ağlayan bir çocuğu, Türkçeyi en güzel kullanan yazarlardan biri olan Refik Halit Karay, böyle yazmıştı. Kitabı kapadım.**

İSTANBUL’UN NİSAN YAĞMURLARI

Vapur esintili boğazın ortasında zarif bir balerin gibi kendi etrafında döndükten sonra o mavi, aydınlık gökyüzünde parlayan güneş arkamızda kaldı. Titremeye başlayınca içeri geçip, cam kenarındaki kaloriferin yanına ilıştim. Etrafıma baktım, ortalıkta hiç çocuk yoktu. Sıkıntılı ciddiyetlerine esir olmuş insanlar susuyordu. Onlar da ana dillerini unutmuş Hasan gibi susuyorlardı. Yanımda rahatsız etmekten çekinen bir arkadaş gibi duran kitabı çevirip arka kapağına bakınca onun gülümseyen, hınzır yüzüyle karşılaştım. Fotoğrafın altındaki yazı, “1888 yılında Beylerbeyi’nde doğan Refik Halit” diye başlıyordu. Gerisini okumadım. Yüzümü kıpırtılı denize doğru çevirip onu düşündüm. **Denize nazır ahşap bir konakta geçen çocukluğunu, hızlı gençliğini, on ay yaşayacak olan kızı Elhan’ı kaybettiğinde hissettiklerinin hayatını nasıl etkilediğini, ‘dilin belası’ yüzünden yaşadığı sancılı sürgün yıllarını, ittihatçılara her daim kızan muhalif duruşunu, kendi ölümünü gazeteye yazan hırçın mizah duygusunu, kadınlarla içki içmeyi seven ‘akşamcı’ hallerini, aşüftelere düşkünlüğünü, yazılarında kendisiyle dalga geçebilen soylu hafifliğini...**

Kısacık bir vapur yolculuğunda koskoca bir hayat öylece akıp gitti gözlerimin önünden. Sonra sesi soğuk şelaleler gibi şıkırdayan şiirli cümlelerini, incelikli tasvirlerini hatırlamaya çalıştım... Vapur kıyıya homurtuyla yanaşırken nisan yağmurlarının en utangacı başlar gibi oldu. İncecik, tam da onun yazdığı gibi: “O yağmurlar ki bugünlerde güneş ışığına karışmış, üstüne düşecekleri çiçeklerin türlü renkleriyle, ılık ılık, dolgun dolgun, özsu, kokulu, geçici sağanak halinde ne güzel serpilir. Yeşile konar, yemyeşil olur; leylaklar üzerine düşer, leylak kokar. Yeni baş vermiş erikler üzerinde sanki mayhoş, kirazda tatlıdır... **Bir tarafa su, bir tarafa ışık serpen, gölgeli güneşli, eleğimsağmalarla süslü, çocuk gözyaşları gibi hüzensüz ve süreksiz yağmurlar”.**

O ‘hüzensüz’ yağmurlar dinince boğazın yamaçlarından yukarıya doğru genişleyen, âsûde bir tabiatın içinde buldum kendimi. Uzun zamandır hayatın sıkıntılarını böyle tuhaf bir aldırmazlıkla küçümseyen bir kalabalık görmemiştim. Dev atkestanelerinin, huş ağaçlarının, salkımsöğütlerin, ihtiyar meşelerin, pembe çiçekli Japon

kirazlarının, kadife yapraklı siyah lalelerin, etrafına insanların dizildiği fiskiyeli büyük havuzun önünden geçip sümbüllerle dolu 'sonsuz' bir çiçek tarhının önünde durdum. O sırada anneleriyle dolaşan çocuklar, gençler sardı etrafımı. **Birbirine hiç benzemeyen ailelerine, 'hayat biçimlerine' rağmen yan yana dizilmiş küçücük başlarını sümbüllerin arasına sokan çocukları gördüm ben o gün. Hani siz hınçla kendinize benzemeyeni değiştirmeye çalışırken, birbirinize hakaret ederken hayatın tadını çıkarabilen çocukları...**

'HAYATTA EN BÜYÜK İNTİKAM YAŞAMAKTIR'

O gün bütün çocuklar sümbül kokuyordu. Tabiatın lûtfunu sessizce kabullenen herkesin yüreğinde temiz bir ferahlık vardı sanki. Türkçeye, hayata, çocuklara bu kadar hoyrat, acımasız davranan bir ülkede yaşadığım için biraz içim burkuldu. Boğazın koyu, gölgeli tepelerinden aşağıya inerken Refik Halit'in 'karga kokar onlar' diye anlattığı servilerin arasında durup Boğaz'ın kendine mahsus yumuşak seslerini dinledim bir süre. Sonra o meşhur konuşmayı hatırladım. Refik Halit Karay, vaktiyle Çetin Altan'a "Bazı insanlara kızıyor, bazı insanlardan kötülük görüyorsan, günün birinde onların nasıl dize geldiğini ancak uzun yaşamakla görürsün. Hayatta en büyük intikam yaşamaktır" demişti. **Mustafa Kemal'in "aleyhimizde yazıyor ama çok iyi yazıyor" dediği dil ustası, zamanın onunla uğraşanlardan nasıl intikam aldığını görecektir kadar yaşadı. Etrafta kimsecikler yoktu. O da yoktu ama Türkçenin benzersiz sesi kulağımdaydı. Ona dedim ki, belki de hayatta en büyük intikam yazmaktır!**

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayata ve ölüme mizahla direnen adam; Kurt Vonnegut

Esra Yalazan 10.05.2009

Bir arkadaşım ara sıra, genç bir adamın vaktiyle bir barda beceriksizce bana takılırken söylediği o cümleyi hatırlatır: "Siz bu coğrafyadan değilsiniz galiba" demişti. Şaka yapmıyordu. Mizahı ciddiyetinde saklı olan gergin tonu hoşumuza gitmişti, epey gülmüştük. O garip adam elbette fiziksel özelliklerimi kastetmişti. Gerçekten ruhen de kendimi çoğu zaman 'bu coğrafyaya' ait hissetmiyordum. Ve aynı zamanda fena halde buraya aittim. **Bu çelişkili aidiyet hissi, sadece yüz yıllardır farklı kültürlerden bu topraklara süzülen gelenekle, alışkanlıklarla beslenirken doğduğumuz yere 'yabancılaşmakla' ilgili değil. Yaşanan her yeni trajediyle birlikte biraz daha eksiliyor, insan olmaktan utanıyor, aşağılanıyor, eziliyor, küçülüyor ve nihayetinde tuhaf bir umursamazlıkla yaşadıklarımızı sıradanlaştırıyoruz.** Tartışmaları ve yankıları en fazla bir hafta süren her korkunç hadisenin sonunda "Biz buraya aidiz ve bu ülkenin hakikati de bu" diyoruz. Ve daha biz o cümleyi tamamlamadan hayat kötülüğün, çaresizliğin başka bir yüzünü gösteriyor. Bu sistemin insanı uyuşturan zehrine o kadar alışmışız ki başka türlü bir hayatın mümkün olmadığına inanıyoruz sanki.

Vahşetin, şiddetin, zulmün o keskin dili neredeyse ruhumuzun hiç iyileşmeyecek olan sakat bir parçası oldu. Bugün bu ülkede doğup otuz yaşına yaklaşmakta olan gençler doğdukları günden beri hiç dinmeyen kanlı bir savaşa tanıklık ederek büyüdüler. Farkındaysanız, bu soğuk cümlede sadece 'savaşın' bahsediyorum. İçinde darbeler, işkenceler, derin devlet eliyle taammüden yaratılan terör bile yok.

PAZAR GÜNLERİ NE YAZARLAR?

Günlerdir televizyonlarda, gazetelerde 'son katliamı' tartışanları kesif bir umutsuzlukla izlerken hep aynı soruları soruyorum kendime. İnsanı kendisine, hayata yabancılaştıran, insani değerleri unutturan şartları nasıl görmezden gelebiliyoruz? Nasıl oluyor da hadiseler ne kadar yıkıcı olursa olsun saf bir iyimserlikle devam edebiliyoruz hayata? O aldatıcı gücün kaynağı ne?

Bilmiyorum ki, böyle bir ülkede gazetecilik yapanlar her gün yeni bir 'alçaklığın' manşetini atarken ne hisseder, pazar günleri ne yazarlar, ne anlatmak isterler? Ben hakikaten bazen bilemiyorum, sıkılıyorum, boğulacak gibi oluyorum. Bu yazıyı yazdığım sabah, bir yandan gazetelerin özel anneler günü eklerindeki 'paket programlara' bakıyorum, bir yandan da internette Mardin olaylarına ilişkin hazırlanan adli tıp raporunun buz gibi cümlelerine. Neden o köyde ölen kadınların vücudunda ölen erkeklerinkine göre daha fazla kurşun bulunmuş biliyor musunuz; iki saniye bile düşünmeden o minicik bedenlerin üstlerine kapanarak çocuklarını korumaya çalıştıkları için! Aydınlık bir tatil günü için ne yazayım şimdi ben bu ülkede. Anneler gününün ne kadar kutsal ve anlamlı olduğunu mu? Annelere ilişkin güzel, tatlı bir film mi anlatayım, yoksa 'duygusal' bir romandan mı bahsedeyim?

"HADI GEÇMİŞ OLSUN!"

Belki de savaşa, vahşete, ölüme, patlayan bombalara rağmen hayata yenilmemek için sığınılacak yer yine hayatın gerçekleriyle örtüşen, kesişen hayalî bir dünyadır. **O 'hayalî' dünyanın puslu atmosferini zekice hikâyelerle, keskin bir mizah duygusuyla kurgulayan, hayatı kırık bir şaka gibi yaşayan bir adam gelip geçti bu dünyadan. Adı Kurt Vonnegut.**

Üniversitedeyken yazmakla ilgili yeterince yetenekli olmadığını düşünen öğretmenine kızıp okulu terk eden yazar, antropoloji okumadan önce ikinci dünya savaşına katılmıştı. Dresden'in bombalanması sırasında kurtulan yedi Amerikalı savaş esirinden biri olan Vonnegut, kapatıldığı mahzende tanık olduğu korkunç olayları ironik bir dille *Mezbaha No 5* adlı romanında anlattı. Kitabın kahramanı 'kaçık' Billy Pilgrim, savaşın, ölümün anlamsızlığını bir gezegende gördüklerini yazmış: "Tralfamodorluların bir ceset gördüklerinde tek düşündükleri, ölen kişinin o belirli anda kötü bir durumda olduğu ama aynı kişinin başka bir sürü anda gayet iyi durumda olduğudur. **Artık ben de birisinin öldüğünü duyduğum zaman yalnızca omuz silkiyor ve Tralfamodorluların ölümleri için dediklerini söylüyorum: "Hadi geçmiş olsun". Bu son cümle Vonnegut'un acılara karşı kullandığı 'acımasız' bir savunma kalkanı gibidir.** Kitap boyunca sayıklayan kahramanı, yaşadıklarını hiç yaşamamış gibi hissetmek ve öyle ifade edebilmek için sürekli "Hadi, geçmiş olsun" der. Onun ölümün katı hakikatine yakın duran hayat hikâyesini öğrenmeden, edebiyatı, yazıyı, hayata tutunmak için kullandığını bilmeden ilk okuduğum kitabındaki 'alaycı' üslubundan biraz huzursuz olmuştum. Ama sonra diğerlerini okumaya başlayınca onun karmaşık dünyasını daha iyi kavradım. Sanırım zamanın uçuculuğunu, yok oluşun çaresizliğini, savaşın acımasızlığını kimse onun kadar sade, sert ve acıtan bir mizah anlayışıyla yazamazdı. O mutsuzluğun en derinindeki koyu, karanlık duyguları bile gülümseterek anlatabilme cesaretini gösterebilen bir hayalperestti.

PALL MALL'E MİLYON DOLARLIK DAVA

Çocuk Kurt, hayata katlanabilmek için yazıyı boşuna seçmemişti muhtemelen. Yazmak onu acının, ölümün insanı çürüten, sıradanlaştıran hoyratlığından koruyordu. Annesi bir 'anneler gününde' intihar eden bu acayip çocuk, büyürken diğer yakınlarını da farklı nedenlerle kaybetti. Bazıları delirdi. Ölen kardeşinin çocuklarını evlat edinen muhalif yazar, sık sık yedi çocuğunu toplayıp onlara nasihatte bulunuyormuş: **"Hiçbir şartta**

katliamlara ve savaşlara dahil olmayın. Hepimiz öyle ya da böyle bu düzenin içinde yaşamak zorundayız. Ama bizden farklı oldukları için insanları öldürmek zorunda değiliz. İnanmadığınız hiçbir partiye oy vermeyin. Cinayetlerin ortağı olmayın.”

1985 yılında insanların vahşi saçmalıklarına dayanamayıp çekip gitmeye kalkışan ama beceremeyen bu çocuksu adamın neredeyse bütün romanları ‘best-seller’ olmuştu. Çok sigara içtiğı halde ölemediğı için sigara şirketine milyon dolarlık dava açan Vonnegut, hayatında iz bırakanları yazdığı son kitabı **Ülkesi Olmayan Adam**’da, o ‘eğlenceli’ hikâyeleri anlatmış: **“12 yaşımdan başlayarak fitresiz Pall Mall’den başka sigara içmedim. Ve yıllar var ki Brown&Williamson, hem de paketin üzerine yazarak, beni öldürmeyi vaat ediyor. Ama artık 82 yaşına geldim. Eksik olmayın sizi pislikler.”**

O topluma değil, bireyin hayatı bütün kötölüklerine rağmen iyileştirebilen mucizevi gücüne inandı. Kendini bu dünyada hiçbir yere ait hissetmedi. Gerçekten ülkesi de, dini de yoktu onun. Hayalî gezegenlerinde yaşıyordu. Savařlara, katliamlara, ölümlere, bazen kendisi gibi delirenlere kederlendi ama yazılarında neşesini hiç kaybetmedi. İyice yaşlandığında bile “Hemingway, kendini öldürdüğünde yaşamına bir son nokta koydu. Oysa yaşlılık bir noktalı virgüle benziyor” diyerek kendisiyle, ihtiyarlıkla dalga geçiyordu. **Mezar taşına “Her şey güzeldi ve hiçbir şey canımı yakmadı” yazdırmak istemiş. Hiç şaşırmadım.** Bu cümle de onun ‘acı’ mizahına çok yakışıyor.

Ben vaktiyle onun genç yazarlara söyledikleri arasında en çok “Tek bir kişinin hoşuna gitmek için yazın. Pencereyi açıp bütün dünyayla aşk yaşamaya kalkarsanız zatürre olursunuz” nasihatini beğenmiştim. Şimdi durduk yerde üşütenlere baktıkça onun ne demek istediğini daha iyi anlıyorum.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Şiir; hakikat ve şair...

Esra Yalazan 17.05.2009

Bazen berbat bir ‘sıkışmışlık’ duygusundan sıyrılabilmek için kendime hayali seyahatler icat ediyorum. Bu his daha ziyade bildiğim, tanıdığım dünyayla arama mesafe koyma arzusuyla ilgili. Geçenlerde bir arkadaşına anlatıyordum: “Bir gemi olsa, olmayan bir ülkeye doğru öylece binip gitsek. Geçmişe dair yanımıza hiçbir şey almasak” dedim. Ama sonra o çıplak yalnızlık hissi ürperti beni. Aniden “Sevdiğimiz şiir kitaplarını, şarkı söyleyebilen güzel sesli kadınları, kekremesi şarapları, hatta mümkünse biraz da yeşil erik alalım” dedim. “Olabilir ama istersen kitap yerine direk şairleri alalım, hem zaten sen bazılarını da tanıyorsun” diye dalgasını geçti benimle. Hemen itiraz ettim tabii. “Yok istemem, ben aralarında bir süre gönüllü bulundum, hâlâ ara sıra ziyaretlerine gider, onlara hayatın sıkıcı gerçeklerinden bahsederim. İyi çocuklardır ama mümkünse biz sadece yanımıza onların ‘sonsuz’ mısralarını alalım” dedim.

YERYÜZÜNDEN SÖKÜP ATAMAZSINIZ!

Hakikaten bir süre zamanın ve hayatın tutsaklığından kurtulup ufuk çizgisine bakarak sadece sevdiğim şiirleri okumak isterdim. Şair Ahmet Güntan’ın söylediğı gibi “edebiyat dünyayı araya sokar, şiir dünyayı aradan çıkarır” çünkü. **O saf şiir için edebiyatın unutulması gerektiğine inanıyor. “Şair olunmaz, doğulur” diyor. “Ya öylesinizdir ya da değilsinizdir” demek istiyor açıkça. Fevkalade haklı. Onları tanırım, dedim ya**

aralarında biraz bulundum. Edebiyatçılara karşı da biraz mesafeli ve 'acımasız'. Onun şiir üzerine yazdığı makaleleri okurken hınzırca gülümsedim. "Edebiyatçı doğulmaz, olunur" diye ekliyor sonra.

Şairsiz şiirin korunabileceğine pek inanmıyor sanırım. Burada yollarımız biraz ayrılıyor. Ben şiirin şairden çok daha güçlü olduğuna inanırım. Bu düşüncem, yazının yazarından daha önemli olduğu inancından biraz farklı. Şiir, kâinatın var oluşundan bu yana sebebini insanın içine sır olanda bulduğu, kelamın hayata en 'saf' haliyle dokunabildiği o sihirli ânın tezahürüdür. Şiir sevmeyebilirsiniz, onun hakikatine vakıf olamayanlar gibi küçümseyebilirsiniz ama has şiirin gücünü reddedemezsiniz, onu bozamazsınız, yok edemezsiniz. Yeryüzünün kabuğundan söküp atamazsınız. Toprağın altında çürütemezsiniz.

İKİ DUYGU ARASINDAKİ BOŞLUK...

Şairin bakışı, varlık sebebi şiiri kadar saf ve bozulmamış olabilir mi, çok emin değilim doğrusu. Ama yaşayan hiçbir canlı türüne benzemedikleri kesin. İçinde bulundukları ânın rengini, kokusunu, tadını, ruhunu kendilerinin bile sezemedikleri telaşsız bir iyimserlikle 'sonsuzlaştırabilen' hayaletlerdir onlar. Dünyayı tedirgin ve dalgın bakışlarıyla süzmeye başladıklarında, gelecekte bizi benliklerimizden büsbütün uzaklaştıracak mısraları doğurmaya hazırladıklarını anlırsınız. **Onlara göre hayat iyilikleri, kötülükleri, sürprizleri ve bilinmeyenleriyle tam da olduğu gibidir. Doğaldır. Sadece sıralamasında genellikle bir yanlışlık vardır. Zamanı hep ileriye doğru akan bir nehir gibi algılamazlar çünkü.** Belki de insanın gündelik yaşamını çok ciddiye almadıkları için zaman onların istediği biçimde akar. Usulca, kendiliğinden, çoğunlukla tersine... Sesleri, resimleri size hayatta bütün bildiklerinizi unutturan büyümlü mısralarla taşıdıklarında, binlerce yıldır yeryüzüne kazınan işaretleri ahenkle birleştirip yepyeni bir kelam edercesine söylediklerinde artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağına inanırsınız nedense. Şiir biraz da o masalı kadim uygarlıklardan süzölmüş bir zarafetle anlatabilme sanatıdır bence.

Herhalde şiiri tanımlamak için binlerce cümle yazılmıştır. Ben son okuduklarımdan Ahmet Güntan'inkini çok sevdim: "Şiir iki duygu arasındaki boşluktur. Duygu değildir" demiş. Biraz iddialı ama bence şiirin ne olduğunu hatta ne olmadığını çok net bir biçimde has bir şairin keskin cümleleriyle anlatıyor. Üstelik de uzağında durmayı seçtiği, biraz küçümsediği düz yazıyla.

YOLCULUK LİSTESİ

İşte ben iki boşluk arasında durabilen, o siyah boşluktaki geniş âlemde duyguları hırpalamadan onlara belli belirsiz dokunabilen şairlerin, hiç büyümek istemeyen, hayata aldırış etmeyen, dalgın, vahşi tabiatlı, hırçın, çocuksu hallerini de seviyorum. Gücenmesinler bana, bildiğim dünyayı geride bırakmaya hazırlanırken muhtemelen o 'huysuzları' yanıma almak istemezdim ama o gemiye binmeden evvel her birinden tılsımlı mısralar alıp ruhumun تنها bir köşesinde itina ile saklamak isterdim. Bütün dünya bizi terk ettikten sonra bile hayatın neden ve nasıl kutsal olabildiğini gizlice kulağıma fısıldasınlar diye.

O bilinmeyene yolculuk için mesela Levent Yılmaz'ın Afrika'sını alsam. Gözlerimi kapatıp benzersiz mısralarına gelişi güzel dokunsam: **Sana erguvan yetiştirmek istedim bugün/ Bir taşın üzerinde çalıştım gün boyu/ Kömürle karıştırdım kiremit tozlarını./ Zeytin ezdim, biber kattım içine./ Eski zaman kimyagerli gibiydim, görsen,/ ağzım çürüksulular yalısı,/ sana verebileceklerimin en iyisini vermeyi diledim./ Beceremedim deyip uzaklaşırken/ Arkamdan bağırsı çağırısı geldi çocuklar/ avuçlarında çiçekler.** Birhan Keskin'in zihnimi kamaştıran şiirlerinden birisini de cebime atsam: **Çiçeklerin eksilen suyuna su/ yazın yanına hatırayı ekledik,/ çekirge sesleri ve/ öğle güneşinin altında narın/ olgunlaşmasını bekledik./ Bekledik, başka**

*başka odalarda/ çektiğimiz ağrı dinsin,/ bir çocukluk düşü gibi/ ince bir sızıya dönsün diye/ yaza sedeften bir anlam yükledik. Şiiri vaktiyle 'içerden' sevdiren usta bir şairin, Hilmi Yavuz'un ezilmiş erguvanlarını boğazın kıyısında yalnız bırakmak istemem doğrusu: Ezilmiş erguvanlar! Hâlâ uçuk bahçeler görüyorum/ ve o bahçelerde kadınlar hâlâ kuytu!/ ve hâlâ yabancı sonyazlar üreten dilleriyle tek ve تنها görünüyorlar!.../ bu nasıl olur? Bunca talandan sonra...demek hâlâ...sevdaları içerden yazan biri var, ne tuhaf / siz bunu hiç bilmiş miydiniz?/ ezilmiş erguvanlar... Ve tabii ki bütün zamanların şairi Attila İlhan çıkmaz sokaklarda ezberlediklerimi soğuk bir rüzgâr gibi yüzüme vursun isterim: **sen benim hiçbir şeyimsin / yazdıklarından çok daha az / hiç kimse misin bilmem ki nesin/ lüzumundan fazla beyaz/ sen benim hiçbir şeyimsin...***

Sonsuzluğa açılan mısralardan öyle çok var ki nereye gittiğini bilmeden yalpalayan o titrek gemi seçtiğim şiirlerin ağırlığına dayanır mı bilmiyorum. Geçen gün not defterimde buldum. Nerede okumuşum hatırlayamıyorum: "Gövdenin gündüzü, ruhun gecesidir. Gövdelerin işi bitince insanda ruhların işi başlar" demiş bir ozan. Hakiki şiir, tam da her şey bitti zannederken ruhun ayaklandığı o ısıltılı başlangıç değil midir zaten?

Lüzumlu not: Bu yazıyı yazdığım akşam boş bulunup yine bazı şairlerin arasına karıştım. Hilmi Yavuz'un şiirini ne kadar özlediğimi söyleyince kıyamet koptu. Yazar, şair kıskançlığının basit, sıradan eğlencesi başka bir yazının konusu olsun. Ama bu vesileyle Tanpınar'ın fevkalade manalı bir sözünü hatırladım. "**Büyük şairler zamanın ötesine büyük mısralarla geçer,**" Ötesini başkaları görecek. Benimki sadece bir his!

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Köyde sıradan bir gün, uydurmak ve Çehov...

Esra Yalazan 24.05.2009

Bir süreliğine 'çılgın Türklerden', 'çağdaş' gazetecilerden, 'hassas' sanatçılardan uzaklaşıp köyümsü bir yere geldim. İnsan haliyle hırpalanıyor. 'Batılı' bir yaşam tarzını taviz vermeden sürdürebilmek öyle kolay değil bugünlerde. Gün boyu halkımıza laikliğin ne olduğunu anlatmak, onları her konuda eğitmek, lisan kurslarına, tenis müsabakalarına katılmak... Sabahları 'Konuşan Türkiye' yürüyüşleri... Geceleri vals, tango, çaça eşliğinde içilen likörlerle, şaraplarla eğlenmek... Balolar, resitaller, piyesler... Zor, çok zor. Protesto alkışlarından, bayrak sallamaktan, topuklu ayakkabılarla dans etmekten ellerimde, ayaklarımda derman kalmadı. Buraya bir süre mümkünse köy halkıyla 'abla yarım kilo bulgur kaç para' gibi rahat cümlelerle konuşabilmek, onları daha yakından tanıyabilmek arzusuyla geldim. Gerçi vatanperver dostlarımdan bu münasebetsiz girişimim için icazet almadım ama artık dönüşte bir kutu bitter çikolata götürüp gönüllerini alırım. Yine de laf aramızda mandalina bahçelerinde çıplak ayaklarla yürürken biraz tedirgin oluyorum. İrtica –sanırım canavar gibi bir şey o- her an bir ağacın arkasından çıkıp beni paramparça edebilir. Aksi gibi hiçbir tedbirim de yok. Neyse ki Jandarma kuvvetleri, her gece köyde gayri nizami bir durum var mı, bizlere benzemeyen tuhaf görünüşlü insanlar çoğalıyor mu diye sıkça ortalığı kolaçan ediyor. Şimdilik güvendeyim.

Memleket toplu, büyük bir tımarhaneye benzemeye başladığında doğrusu böyle 'gevşek' yazılar yazmak geliyor içimden. Geçenlerde bir okur "Ne güzel uyduruyorsunuz" diye başlayan bir mektup yollamış. Kötü bir niyeti yok, iltifat ediyor. Bunu bazen başkaları da söylüyor. Onlara "zaten her meslek grubundan fazlasıyla uyduran mevcut buralarda, bana ihtiyaç yok" demiyorum tabii. Benim bildiğim kadarıyla sadece romancının, hikâyecinin uydurana makbuldür ama burada işler tam böyle yürümüyor galiba. Gerçeklikle ilişkiler tamamen kopmuş. Dolayısıyla yanlış anlayanları kırmamak için bu defa gerçekten uydurmaya karar verdim.

BÜTÜN SESLER BİRBİRİNE KARIŞTI

Gümüşi sicimlerin eprimiş soluk bir tül gibi salındığı ıslak gecede bütün sesler birbirine karıştı. Küçük adaların etrafında dolaşan balıkçı motorlarının boğuk hırıltısı, çakıl taşlarını okşayan dalgaların derin iç çekişleri, göğeyükselirken boşlukta toz toz dağılan ezanın yankısı, Tanrının kızgınlığını anımsatan şimşeklerin kükreyişleri ve ahşap damın üzerinde tıprıdayan yağmurun denize dokunduğu an işitilen o huzurlu çıtırtılar...

Lacivert gölgeli dağları yağmur perdesinin ardından seyrettiğim gece, hayatını başkalarının hikâyeleriyle görebilen bir kadını yazmak istedim. Tanımadığı bir köyde yalnız yaşamayı seçen bu kadının içinde, mavi, aydınlık bir güne uyandığında bile anlaşılmaz bir sıkıntı olurdu herhalde ve o bu can sıkıntısını hiç olmayacak çocuğu gibi severdi. Yatağından çıkmadan evvel odasına dolan taze havayı solur, dalgaların uysal sesini dinlerken hareketli bir hayatın hayalini kurardı. Yaşamaktan korktuğu tutkulu bir hayatın hayalini...

O yağmurlu gecede içtenliğini sert görüntüsünün ardına saklayan, kendi hayatının üzerine kapanmış, mahcup bir kadını düşündüm. Sanırım hayata derin anlamlar yüklemeydi. Kalbi parlak ışıklarla aydınlanan, kara bulutlarla aniden kararan sıradan bir kadın olurdu belki. Çehov hikâyelerindeki gibi. İçinde fazla kısıpırtı olmayan bir hayatın incelikli ayrıntılarıyla avunan düz bir kadın...

İŞTE BÖYLE BİR KADINI YAZMAK İSTEDİM...

O gece onun koyu tenini, bal rengi gözlerini, ince dudaklarını, narin ensesini, küçücük ayaklarını gördüm. Karşımdaydı. Lavanta kokuyordu. Saçlarını ensesinde toplamıştı. 'Köpeğiyle Dolaşan Kadın' hikâyesini okurken durup balkonunun önünden geçen insanlara kayıtsızca bakıyor sonra tekrar kitabına dönüyordu. Belki biraz kıskandığı için Anna'yı da pek ilginç bulmuyordu ama onun 'yasak aşk' macerasını okumayı sevmişti. Anna Sergejevna'ya tutulan bencil Gurov'un ikili hayatını kendisinininkine yakın bulmuştu. Herkesinkine benzeyen sıradan hayatını değil, yalanlarla kendisini gizlediği ikincisini merak ediyordu.

İşte böyle bir kadını yazmak istedim. Sadece hayallerinde yaşattıkları erkekleri sevebilen kadınları, onların sevgisine inanamadıkları için gerçek aşkı hiç tatmayan çaresiz erkekleri düşündüm o gece.

O 'hayalet kadın', Anna ile Gurov'un içten, iki dost gibi sevişmelerine de anlam veremezdi muhtemelen. Hayatın kıyısında durmayı seçmiş bütün 'yabani' kadınlar gibi yasak aşkın mutlaka tutkulu olması gerektiğine inandırmıştı kendisini. Gecenin ıssız karanlığında olmayan bir kadın hakkında sayıklarken, 'yasak olmayanı yaşamaktan korkan, yasak olanını nereden bilsin' deyip, güldüm kendi kendime. Uydurmanın böyle eğlenceli bir yanı da var işte...

İyimser sonları severdi belki ama insanı tedirgin eden, yoruma açık belirsizliklerden hoşlanmazdı. Yine de Çehov'un hayatı derinden kurcalamayan 'sonsuz' hikâyelerinin neden ona iyi geldiğini hissedebiliyordu. Kendisi gibi biraz durgun ve basit olan hikâyelerini... 'Hepimizi bekleyen sonsuz uykuyu' ruhumuzu

hırpalamadan anlatan Çehov'a onun dingin iç saatine ahenkle eşlik edebildiği için düşküncü sanırım.

'AŞKTA BÜYÜK BİR ESRAR VARDIR'

Tabiatla kurduğu çocuksu ilişkiyi ciddiye alırdı. Akşamüstleri ışığın yumuşayarak ufuk çizgisinde usulca eridiği eflatun saatlerde yürürken, gövdeleri pul pul dökülen zeytin ağaçlarının kaç yaşında olduklarını tahmin etmekten hoşlanırdı. Yalnızlığını çoğaltan bu oyunları oynarken, hikâyelerden aklında kalan tuhaf cümleleri düşünürdü. **Çehov, "Bugüne dek aşk üzerine yazılanlar, söylenenler arasında sadece bir gerçek vardır, o da: 'Aşkta büyük bir esrar vardır' cümlesidir. Gerisi, çözüm getireceğine çözilemeyen sorular getirmekten başka bir işe yaramaz" demişti. Yazarın, hayatın mucizelerini böyle geniş, muğlak cümlelerle anlatan sakın sesi ona iyi geliyordu.** O 'esrara' dokunup büyüü bozmak istemeyen bir rahibe gibi yürürken aynı sözcükleri tekrarlıyordu; "Aşkta büyük bir esrar vardır". Bir erkekten, insandan, hikâyeden, zamandan öbürüne kolaylıkla geçebilen kadınları anlamazdı. Onun için kitaplarda anlatılmayan 'gerçek aşk', pek esrarlı değildi. Bir kadınla erkeğin arasındaki derin, sebepsiz bağlılık hakkında hiçbir şey bilmiyordu. İçi büsbütün boşalmıştı.

İşte ben o yağmurlu gecede, böyle bir kadını yazmayı hayal ettim. Hak ettiği gibi sevilmediğini düşündüğü için kitaplarda okuduğu ilişkilerde yaşayan, kaderini küçümseyen bir kadını...

Onu zihnimde yazdığım gecenin sabahında, altın tozuna batırılmış bir elbise gibi parlayan denizin içinden yürüyüp vaktiyle tavşanların yaşadığı rivayet edilen küçük bir adaya tırmandım. Havada dağ kekiği, ada çayı, papatya kokusu vardı. Uzaklara bakıp "yalnızlık sevmesini bilmeyenlerin icadıdır" dedim. Kim yazmış, hiç hatırlamıyorum.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hayatın nöbetini tutan kadınlar, inanç ve John Fowles...

Esra Yalazan 07.06.2009

Sarp, kurşuni kayalıkların üstünde durup doğal bir zümrüt taşı gibi parlayan denize bakarken zihnimizi kamaştıran düşünce parçacıklarının tutsağı olduğumuzu düşünüyordum. Etrafımızda gördüğümüz her yeni görüntü, nesne, ses insan bize diğerlerini hatırlatıyordu. Sadece uzaktan boğuk bir keklik ötüşünü duyabildiğim dik yamacın kenarında durup ıssızlığı dinlediğim o birkaç dakika içinde, geçmişten, gelecekte kopuk 'özgür' bir hayat sürdürememenin ne kadar zor olduğunu hissettim. Dünya susmuştu. Böcekler bile çıtırdamıyordu. Fıstık çamlarının, fundalıkların, yabani fıstık ağaçlarının, katırtırnaklarının, vahşi kırmızı gelinciklerin arasından geçip deniz kıyısına yürürken hep o kadının yüzü gözümün önündeydi. **Romandan uyarlanan film nedeniyle John Fowles'un gizemli karakteri Sarah Woodruff'u canlandıran Meryl Streep'i uzun, siyah kıyafetiyle, soluk yüzüyle gördüm.** Mavimsi kayaların üzerinde, Manş Denizi'nden gelen rüzgârlara karşı durmuş, patlayan dalgaların arasından güneşin erittiği ufka bakıyordu. Hiç gelmeyecek olan bir adamı bekleyen, mutluluğunu kendini anlamamasına bağlayan, utancıyla evlendiğini söyleyen esrarlı bir kadındı o. Fowles'a göre melankolinin kucağında huzur bulabilen **Sarah, insanları görünmek istedikleri**

gibi değil, oldukları gibi görebiliyordu.

Yazarın en çok sevdiği karakterlerinden biri olan o kadını hatırlamak biraz ruhumu sıkıştırdı. Yıllar evvel kitabı okuduğum döneme ait sisli bir geçmişin içinde kayboldum bir süre. Kitabın eski bir baskısını hediye eden arkadaşım benden epeyce büyüktü. **O yıllarda bazı kitap kapaklarının fotoroman gibi yapıldığını keşfedince epey gülmüştüm. Okuyunca kitabın edebi ağırlığıyla hiç örtüşmeyen romandan hafızamda kalanların beni değiştirdiğini, 'inanç', 'tutku', 'ahlak' gibi kavramları tekrar sorguladığımı hatırlıyorum. Büyük romanlar, filmler biraz böyle değil midir zaten?** O kitabı okuduktan, o filmi izledikten sonra hayatın artık eskisi gibi devam edemeyeceğini içgüdülerinizle anlarsınız. Kitap sizi içine alabilirse etkisinde kaldığınız o 'hayaletlerden' ömür boyu kurtulamazsınız. Charles gibi 'yasak' bir kadının peşinden giden inançlı bir erkek ya da tutkuları yüzünden günah işlediğini düşünen bir kadın olabilmek, bildiğiniz hayatın dışına çıkmak, sizi tanıyan 'sıradan' insanlardan bir süreliğine uzaklaşmak, onlar gibi unutulmayan ihtişamlı kahramanlar olmak istersiniz.

O İRLANDALI KADINI KISKANDIM...

Yazar, kurguyla gerçeğin ahenkli uyumuna inandığı için son yıllarını yaşadığı Lyme Regis'de bu romanı yazarken Sarah'ya benzeyen bir karakter arayıp durmuş. Sonra o aradığı 'hayaleti' Essex'te bulmuş. Roman taslağını anlatmak için tanıştığı İrlandalı kadını kiskandım doğrusu. **İtiraf etmeliyim ki bazı istisnalar dışında ben yazarlarla tanışmak, biraraya gelmek fikrinden pek hoşlanmam zira tecrübelerim ve hayatlarını okuduklarım sayesinde haklarında epey bir fikrim oldu. Ama o huysuz, yabani adamla edebiyat, hayat, kader, din, kadınlar, erkekler ve her şey hakkında konuşabilmeyi istedim.** Onun bu tür 'okuyucu' dileklerinden nefret ettiğini, kolay röportaj vermediğini bilmek beni daha çok kıskırtıyordu üstelik. Hayalimde, onun ormandaki loş evine gidip o uzun gümüşü sakallarının arkasına gizlediği ince dudaklarına, derin yüz çizgilerine, küçük, alaycı gözlerine bakarak herkesten çok sevdiği karakterleri hakkında konuşuyordum. Öldüğünü duyduğum günü hatırlıyorum. Sonbahardı. Karnımda tuhaf bir cızırtı olmuştu.

Fowles da kahramanı Charles gibi gerçeğin hiçbir zaman bilinemeyeceğine inandığı için belirsizliğin şehvetini Tanrı'da değil doğada keşfetmişti. "Yazarken tanrıçılık oynuyorum" diye tarif ettiği en esaslı romanı *Büyücü*'yü yazarken Yunanistan'ı ve Ege'yi anlatan yüzlerce eşsiz tasvir yapabilmesinin sırrı, edebiyatta zengin bir dilin gücüne ve kalıcılığına inanmasında saklıydı sanırım. Biraz küçümsediği 'insan' denilen varlıktan uzak, tabiatın içinde münzevi bir hayat yaşamayı tercih etmesinin sebebi de gerçeğin ötesini görebilmek için 'gerçeklerden' kaçma saplantısıyla ilgiliydi belki.

'FRANSIZ TEĞMEN'İN YOSMASIYIM...'

Benim hüznü bir film karesi vesilesiyle hatırladığım *Fransız Teğmen'in Kadını*'nı sadece 'aşk' romanı diye tanımlamak haksızlık olur. Fowles, bu romanda sadece aşkı ve inancı değil Viktorya Çağ'ının ahlak anlayışını, farklı sınıfların yaşam biçimlerini, toplum baskısını, taşra hayatının çığlıklarını ve hala tartışılan Darwin'i de sorguluyor.

Seyahatten dönünce kitabı biraz karıştırdım. Sarah ile ilgili okuduğum bölümler, severken karşılığında ne istediğini bilmeyen, 'doğuştan suçlu' hisseden kadınların iç burkan, çaresiz teslimiyetlerini düşündürdü bana. Onlar benim için, insanlar bir yerlere doğru sürüklenirken hep hayatın nöbetini tutan kadınlar oldular: "Ben hiçbir zaman bir koca, çocuk bilmeyeceğim; başka kadınların yaşamlarındaki masum mutlulukları tadamayacağım. Onlar da benim bu suçu neden işlediğimi hiçbir zaman anlamayacaklar. Bazen onlara

acıyorum. Onların anlayamayacağı bir özgürlüğüm varmış gibi geliyor. Hiçbir sövgü, hiçbir sitem bana işleyemez artık. Kendimi bu sınırların ötesine çıkardım çünkü. Ben bir hiçim. İnsan bile sayılmam. Fransız Teğmen'in Yosmasıyım."

Bu satırları içtenlikle okuyan herkes o kadının gerçekten öyle hissettiğine inanabilir. Ama ne tuhaf ki araya girip okurla konuşmayı seven **Fowles, size ilerleyen sayfalarda o esrarengiz kadının bir yosma olmadığını, onun derin karanlık dünyasına ve atmosferin gizemine çok zarar vermeden anlatır. O vakit kendisine 'neden ben olarak doğmuşum' diyen o 'delinin' ne hissettiğini, dünyanın uçurumundan aşağıya nasıl baktığını daha iyi kavrsınız.** Fowles, gerçekten büyücü gibi bir yazar. Sıradan taşralı bir kadından, edebiyat tarihinin en zeki, gizemli karakterlerinden birisini yaratmak pek kolay değil. İşte o tariflerden birisi: "Kof bir iddiayı, ağızdan dolma bilgiçliği, yanlış bir mantığı hemen seçiverirdi. Daha incelikli, elle tutulmaz yollardan da insanların iç yüzünü görebilir ama bunu nasıl yaptığını sözle anlatamazdı."

İNANÇ GÖREMEDİKLERİNİZE İNANMAKTIR

Bir gece birlikte olduktan sonra peşine düştüğü kadını sevme hayaline kapılarak kendini unutan Charles'tan daha çok etkilenmişim sanırım: "Bazen eski bir katedrali ya da sanat galerisini gezerken bir an için Sarah'yı yanında düşünüyordu. Böyle bir dakikadan sonra yanında olsanız onun omuzlarını dikleştirerek derin bir soluk aldığını görebilirdiniz. Genç adam gerçek Sarah ile düşlerindeki Sarah'yı birbirinden ayıran sınırı artık kesinlikle bilemez olmuştu."

Birkaç gün sonra romanla ilgili başka bir bilgiye ulaşmaya çalışırken benim eski kitabımda olmayan şu cümleyi buldum: **"İnanç, göremediklerinize inanmaktır, bu inancın ödülü ise inandıklarımızı görmektir."** Belli ki benim 'fotoroman' kapaklı versiyonda bazı bölümleri atmışlar. Müstehzi bir tebessüm yerleşti yüzüme. Kitabı bana hediye eden ihtiyar, o cümleyi okuyamamıştı. **Yıllardır görmediğim o adamla tekrar karşılaşsam kulağına bu cümleyi fısıldamak isterdim: İnanç, göremediklerimize inanmaktır...**

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Abidin Dino, Fikret Mualla ve dostluk...

Esra Yalazan 14.06.2009

Bugünlerde başımı bozulan dolabımın buzluğuna sokup düşünüyorum. Hayır, daha o kadar delirmedim, sadece aldatıcı bir 'sonsuzluk' tasavvuruyla avunurken aslında 'sonlu' bir varlık olduğumuzu küçük bir buz dağının içinde hatırlamak iyi geliyor bu sıcaklarda. O sırada takıntı halinde dinlediğim bir şarkı çınıyor evin içinde. Yaşlı bir İtalyan, şarapla yıpranmış sesiyle haykırıyor. Preferisco Così... Öyle tercih ettim, diyor. Artık yaşamayan şarkıcı ara verince, kemanların hayatın uçuculuğuna inat iç geçiren kederli sesi, müziğin mucizevi bir lütuf olduğunu hatırlatıyor.

Kimseyi kırmak istemem ama biliyorsunuz değil mi, biz ortalama 80 sene yaşıyoruz. Hayatı ciddiye alıp kendine daha iyi bakanlar ve aramızdan şanslı olan bazıları bunun üzerine en fazla on beş, yirmi sene daha koyabiliyor.

Maalesef o kadar. Bütün acılar, pişmanlıklar, hiç unutamadığınız o eşsiz mutluluk anları, kırgınlıklar, “seni değil öbürünü seviyorum” itiraflarının çirkin türevleri, “senden daha zekiyim, yakışıklıyım, zenginim, güzelim, yetenekliyim” böbürlenmeleri, her daim haklılığını savunan, çaresiz sayıklamalar o buğulu ‘rüyanın’ içinde olup bitiyor işte. Varoluş hakikatimize, sevmeyi öğrenerek bazen sevilmemeyi tevekkülle kabullenerek mana katmaya çalışırken, koyu bencilliğimizle paramparça ettiğimiz duygulardan geriye kalanlarda teselli buluyoruz ancak.

Bu aralar bir buz yığınının içine başımı sokup vedalaşmak zorunda kaldığım kibirli bir dostun ardından böyle acayip şeyler düşünüyorum işte... Bir yandan da o hırıltılı adamı dinliyorum. Preferisco Così, diye haykırıyor... “Öyle tercih ettim, bu benim seçimim” diyor... Onu dinlerken hiç ölmeyecekmiş gibi davranan ‘meşgul’ dostları bağışlamayı kendime telkin ediyorum. Bu sıkıntılı, zorunlu kabulleniş biraz da hayatın hızla eksildiğini fark etmekle ilgili sanırım.

MUALLA’NIN KORUYUCU MELEĞİ...

Ben kelimelerin, hikâyelerin insanın ruh haline göre ziyaret ettiğine inanırım. Yazarlığını çok geç keşfettiğim Abidin Dino’nun kadim dostu Fikret Mualla için yazdığı kitap tam da böyle uğultulu bir süreçte sürprizli bir hediye oldu bana. 35 sene evvel yazılmış bu, anı, deneme, biyografi karışımı şahane ‘hikâyenin’ maalesef yeni baskısı yok. Okuyunca itiraf etmeliyim ki çok şaşırdım. O benim için sanatın farklı alanlarında eserler üretmiş çok özel bir ‘nakkaştı’. **Onun Tanrı’sı elleriydi. Gördüklerini bu kadar incelikli yazabildiğini, şiirsel imgeleri ustalıkla yazıya dönüştürebildiğini bilmiyordum. Doğrusu bu geç keşfimdten sonra neden daha fazla yazmadığını merak ettim. Yeryüzünün güzelliklerini resmetmeyi daha güçlü bir tutkuyla sevdiği ve bu şekilde iz bırakmayı tercih ettiği için sanırım.**

Yaşadığı sürece arkadaşının koruyucu meleği gibi davranan Abidin Dino, İstanbul’da, Paris’te yaşadıklarını çocuğunu şefkatle koruyan bir baba gibi, hakiki bir dost gibi anlatmış. Onlarla birlikte zorlu bir hayat serüveninde, sanatın sıradan insanların görmediği tılsımlı coğrafyasında dolaşırken hep aynı şeyi düşünüyordum. İnsanın sadece bir tane öyle dostunun olması bir hayatı büsbütün değiştirebilir. Mesele, onu akıl hastanelerinden kurtarması, zor günlerinde resim yapmaya zorlaması, New York’ta ve başka yerlerdeki sergilere katılabilmesi için uğraşması, öldükten sonra kemiklerinin Türkiye’ye getirilmesini temin etmek gibi somut hadiseler değil sadece. Bir sanatçının diğerini anlatma biçimindeki zarafet esas olan. Bu tavır, Dino’nun insan olarak iyilikle yıkanmış, maneviyatı derin bakışını da çok net bir biçimde ortaya koyuyor bence.

BİR ÇEŞİT MOZAİK OYUNU...

Bu şahane anlatı, Fikret Mualla için ‘kafadan sakat değildir’ belgesi almaya gittikleri bir gün tımarhanede başlıyor. Dino, herkes tarafından çok zor olduğu söylenen, alkolik, ‘deli’ bir ressamın hayat hikâyesini anlatmıyor sadece. Bölüm başlarına koyduğu Mevlana alıntılarıyla, bir ressamın iç dünyasının zenginliğini, sanatın insanı mutsuz eden yıkıcı yanını da paylaşmış.

Doğrusu beni gündelik hayatın ayrıntılarını usta bir hikâyeci gibi yazdığı bölümler de çok etkiledi. Tuhaf bir şekilde anlatıcısı Abidin Dino, dostu Fikret’i ve onu kuşatan sanat çevresinin, gazetecilerin adımlarını izlerken kendisini olabildiğince geride tutmuş. Ve bunu büyük bir tevazu ve keskin bir gözlem yeteneğiyle yapmış. Daha başından diyor ki: **“Fikret Mualla ile ilgili ne var, ne yoksa, belleğimin iç içe tünellerinde, köşede bucakta kalmış, gözüme ilişen ne var ne yoksa, gün ışığına çıkartıp, seriyorum gözünüzün önüne. Gerçeği aramak, bir çeşit mozaik oyunu, dağılmış parçaları biraraya getirme çabası.”**

BİR İPEK HIŞIRTISI...

Tımarhanelerde, meyhanelerde, bazen köprü altlarında, sergi salonlarında, arkadaş evlerinde, karanlık sokak aralarında, gurbette, esrar tekkelerinde, yaptıkları resimlerde yakaladıkları o 'sonsuz' mutluluk anlarını Dino'nun ne çok sevdiği üslubundan belli: "Mualla için tehlike yoktur buralarda (Balık Pazarı) onu tanır. Gündüzleri resim çizmeye gelir, akşamları resimlerini içmeğe gelir. Buralarda bir iki kadeh yuvarladıktan sonra, birlikte çıkılır, hafiften sallanan köprüden geçilir... **Alacakaranlıkta birdenbire ışıklar yanmıştır. Dumanlı gemiler yanaşır, gemiler kalkar. Denizde bir çalkantı, bir ipek hişirtisi... Makasla kesilmiş bir Galata Kulesi gökyüzüne iğreti yapıştırılmıştır...**"

Onun genç yaşında ölümüne sebep olduğu annesi yüzünden hissettiği suçluluk duygusuyla nasıl hırpalandığını, babasına düşman oluşunu, parasızlığa tahammül etme biçimini, kafayı bulunca nasıl çıldırdığını, o vakit dünyayı hangi renklerle gördüğünü, bürokrasinin sanat anlayışıyla nasıl dalga geçtiğini, sabırsızlığını, kimselerinkine benzemeyen sert ve ironik küfürlerini, kadınlarla ilgili gönüllü beceriksizliğini, kendisini sevenlere karşı bir kalkan gibi kullandığı şımarıklığını öyle içten cümlelerle anlatıyor ki, bu iki büyük ressamın yanından bir an olsun ayrılmak istemiyorsunuz.

YENİ DOĞACAKLARA YER BIRAKMALI

Günlerdir onlarla birlikte soluk soluğa garip, 'sonsuz' bir hayatın içinde koşturuyorum. Son sayfalara geldiğimde Fikret Mualla'nın kısa bir mektubunu buldum: **"Ne yapalım? Er geç ölmek lazım, Allahın emri... ya da tabiatın. Yeni doğacaklara yer bırakmalı, bizler kadar ıstırap çekmeleri için..."**

Ömrünün sonunda tamamen delirmiş bir adamın cümlelerine pek benzemiyor değil mi? Zaten Abidin Dino da "onun gerçekten deli olduğunu hiç düşünmedim" diyor. 3 Haziran 1974'te kitabı bitirirken ondan şöyle bahsediyor: "Yıllar geçti. Artık Fikret Mualla Karacaahmet'te. Mezarı güpgüzelmış. Ressam, bir zamanlar çizdiği bu beyaz taşların, servilerin arasına karıştı. Ne bekçiden, ne karakoldan, ne de ekmek derdinden şikâyetçi. **Hem bana öyle geliyor ki, Karacaahmet'te, durmadan kendi mezarının resmini çiziyor, her sabah Salacaklı işçiler işe giderken, tavşankanı ışığın tadını çıkarıyor, çize çize alacakaranlıkta. Bir ressam için ölüm, keyfince resim çizmek değilse eğer, ne ki?"**

Er geç bizler kadar ıstırap çekeceklere yerimizi bırakıp gideceksek bir gün, hakiki dostluğun hayatımızdaki karşılığının ne olduğunu hatırlamamız lazım. Bazen bir sonu olmadığını ümit ettiğimiz o 'uzun yolculukta' bize eşlik edecek öyle bir dosta sahip olmak sadece bizi iyileştirmez, bizi biz yapan hikâyeleri de geleceğe şefkatle taşır çünkü.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ayşe, sincaplar, Bay H. ve Romain Gary

Gökyüzü, kuşların gagaladıkları pembemsi ham kirazları hatırlatan soluk rengiyle halelenip usulca maviye dönerken, İstanbul'dan bir dağ köyüne sürülen Gurbet, sabah ezanına kızıp havlıyor. Onun asabi sesi, çiftliğin gerisindeki mor dağlarda çınlayıp bostanın üzerinde parçalandığında horozlar ötmeye, bülbüller de olanca neşesiyle şakımaya başlıyor. Dantelli perdeyi aralayıp dışarıya bakıyorum. Üzerine çiy düşmüş rengârenk, kokulu büyük güllerle, turuncu zambaklarla, bembeyaz filbahrilerle bezenmiş bahçedeki rüya âlemine eşlik eden sabah, ipekten eflatun bir şal gibi salınıyor. Gün tamamen ağarana kadar yorganımın altında kalıp çocuksu hülyalara dalıyorum. Gözlerimi kapatıp hiç görmediğim dağları, ağaçları, bulutları okşadıktan sonra odama dolan serin rüzgârın kavak yapraklarıyla oynaşmasını dinlerken arkadaşımın sözü geliyor aklıma: "Her yeni gün bir lütuftur aslında."

Taraçaya doğru yürürken ocakta fokurdayan taze çayın kokusunu duyuyorum. Ayşe, dışarıdaki şömineyi çoktan yakmış. Kahvaltı sofrasında, Narin'in sütüyle yaptığı tereyağı, taze keçi peyniri, bahçeden topladığı maydanoz ve biberlerle süslediği bol limonlu bir salata, kümeden biraz evvel alıp pişirdiği yumurtalar duruyor. Üstü örtülü sepetten sıcak köy ekmeğinin yumuşak buğusu yükseliyor. Esneyerek sofraya oturuyorum. Annem, beni biraz gülümsetebilmek için "Prensesim günaydın, uyandınız mı" diyor. Bir çocuk gibi şımarıp, sabah mahmurluğuyla homurdanıyorum. İçimden "Şu hale bak, bin yaşına da gelsen, anneler hep anne, sen de hep çocukmuşsun ve hep öyle kalacaktıydın gibi sonsuz bir şefkat duygusuyla davranıyorlar. İnsan hem seviniyor, hem utanıyor. Ne acayip, ezici bir his bu" diyorum.

YUMURTALARI ERKEKLER DE KORUYOR

Sonra zaman, çocuksu masumiyetine dönmek için köye ait bir ruhla süzülüp gidiyor. Bir köyde insanların nasıl bu kadar meşgul olabildiklerini anlayamıyorum. Hemen herkes sürekli çalışıyor. Özellikle de Ayşe. Bazen iş programını yaparken kafası karışıyor. Geçen gün bana "Önce inekleri mi sağsam, yoksa çam fidanlarını mı sulasam. Belki de önce ocağı yakıp, balıklar için kömür hazırlamalıyım. Ama daha kızlar yok ortalarda, ben en iyisi çocuklara bakayım, sonra seninle birlikte ekmek yoğururuz" dedi. Kızlar dediği de, "sarı kızlar" diye seslendiği inekleri. Üç köy öteden duyulan soprano sesiyle "sarı kız" diye bağırınca nedense önden büyüğü, arkasından küçüğü (Narin) koşturarak otladıkları yerden dönüyor. İki de oğlu var Ayşe'nin. Küçük olanı daha iki yaşında, gün boyu her türlü hayvanın, ağaçların ve otların arasında hiç korkmadan küçük bir serçe gibi zıplayıp duruyor. Özgür on dört yaşında. Birkaç gündür yeni bir bisikleti var. Sabahları onunla gidip gazeteleri alıyor. **Geçen gün bana gazetelerdeki asker fotoğraflarını gösterip, "Bu adamlarla ilgili bir sorun var galiba, değil mi" dedi. "Evet, var canım ve maalesef bu ülkede o sorun hiç bitmez. Sen keyfine bak" dedim. Bu aralar, Pal Sokağı Çocukları'nı okuyor. Çocukların adalet duygusuyla ilgili hikâyelerini kalbiyle anlayınca, o apoletlilerin bir kısmının 'dürüstlük' anlayışının neye benzediğini de ilerde kendiliğinden hissedecek zaten.**

Bunun dışındaki 'ciddi' sorunlar genellikle yemek sofrasında konuşuluyor. Mesela, sincaplar güvercinlerin kümesine dadanmış. Uğur Bey, bahçeleri sularken onlara çok dikkat ediyor, konuyla ilgili bana malumat verdi. Yumurtaları erkek kuşlar da koruyormuş, yani yavrular yumurtadan çıkana kadar bu işi dişilerle nöbetleşe yapıyorlarmış. İşte tabiatın bilmediğim bir inceliği daha. Demek ki dişilere, 'merak etmeyin ben sizi korurum' deyip, unutmak, yok olmak, daha ziyade bizim türün 'odun' erkeklerine mahsus bir özellik.

İKİ KEZ GONCOURT ALAN TEK YAZAR...

Benim sorunumsa çok büyük. Kitabımı tam nerede okuyacağıma karar veremiyorum. İki yüz yıllık meşeyle

cevizin arasında okusam, tıkr tıkr koşturan sincaplarla konuşabiliyorum ama geniş yapraklı iri dallar güneşimi kapatıyor. Huş ağacının altında hava birden çok sıcak oluyor. İhlamurların çevresinde genellikle kalabalık bir kaz sürüsü dolaşıyor. Erik ağaçlarının dallarının atına saklanıp, olmamış yeşil erikleri kemirerek okusam Gurbet, bağırma başlıyor. Saçlarını sessiz bir peri kızı gibi sarkıtan salkımsöğütlerin dibine uzanmak iyi fikir ama bu defa da hemen yanından geçen dereye yüzmek isteyen ördekler dikkatimi dağıtıyor. Bir de sürekli sopayla kovaladığım bir arkadaş var ki, o benim kâbusum işte. Çiftliğin tek erkek hindisi ve samimiyetle söylüyorum, gördüğüm en korkunç yaratık. Sürekli kibirle kabarıp, leopar desenli çirkin tüylerini göstererek insanlara saldırdığı yetmiyormuş gibi, epeyce de aptal. Güzel bir dişisi var ama onunla gezmek yerine, kendisini yakışıklı sanan tombul bir horoz ve bazı çirkin tavuklarla takılıyor. Onu görür görmez uygun bir isim buldum tabii. Bazen arkasından bağırıyorum, “Bay H, sevdiklerinize böyle acımasızca davranırsanız kendinizi birkaç ay sonra düdüklü tencerede bulursunuz”.

Ve bütün bu ‘önemli’ sorunlar arasında Romain Gary’nin bir romanını okuyorum. *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı*. Asıl adı Romain Kacew olan, Emil Ajar ismiyle de yazan romancı, edebiyat tarihinde iki kez Goncourt ödülünü alan tek yazardı. Acıtan mizah duygusunu edebiyatta keskin bir bıçak gibi kullanan yazarı okumak beni her zaman çok eğlendirdi. Çocukluğunu, annesiyle yaşadığı o buruk ilişkiyi, gençlik hayallerini, kırgınlıklarını, yazarlığın ne olduğunu her zamanki ironik üslubuyla anlattığı bu romanın kendi hikâyesi olduğunu bilmiyordum. Bir ara, “hiç aksamadan şıkır şıkır akan bu güzel Türkçe kimin” diye bakıyorum, “Alev Er” yazıyor üstünde. Nedense yolda eski bir dostu görmüş gibi seviniyorum.

ÇOCUKLUĞUN ŞAFAĞINDAKİ YEMİNLER...

Bir annenin oğluna duyduğu aşka benzer hayranlığın, insanı ne hale getirdiğini okurken her meraklı okur gibi anlattıklarının ne kadarını uydurduğunu, ne kadarını yaşadıklarından süzerek yazıya dönüştürdüğünü merak ediyorum. Ama biliyorum ki hiçbir gerçeklik yaşadığı o saf haliyle aktarılamaz. Hikâye edildiği andan itibaren o an, artık kendi hakikatine bürünür.

Annem, “Hadi, gel yavrum yemek hazır” diye seslendiğinde şu satırları okuyorum: “Bunu ancak kırk yaşlarına varınca anlamaya başladım. Böylesine genç, böylesine küçükken, bu kadar çok sevmek hiç iyi bir şey değil. İnsanda kötü alışkanlıklara yol açıyor. **Her şeyi yaşadığınızı, her şeyi bildiğinizi sanıyorsunuz ve olanlar size sıradan şeylermiş gibi geliyor. Gözünüzü daha yukarılara diyor, doyumsuz oluyorsunuz. Gözlüyor, umut ediyor, bekliyorsunuz. Böyle bir anne sevgisiyle donanınca, hayat, size daha çocukluğunuzun şafağında bazı şeyler üzerine yemin ettiriyor ve bu yemini tutamıyorsunuz.**”

Gökyüzü bakır rengine keserken dağlar iyice gölgeleniyor. Uzaklardan bu coğrafyada büyüyen herkesin bildiği keskin bir kızartma kokusu geliyor. Çocukluğun değişmeyen yaz yemeği; maydanozlu anne köftesi, patates, patlıcan ve kabak kızartması... Eve dönmek istemeyen çocukların hırçın ruh haliyle duymamış gibi yapıp okumaya devam ediyorum: “Annem, mutlu bir geleceğe ulaşacağıma her zamankinden fazla inanıyordu. Ve ben onun bu inancını yıkamaz, onun çaresizlik ve umutsuzlukla gölgelenmiş yüzünü görmeye katlanamazdım. En zor anlarımda bile, tehlikenin üstüne garip bir yenilmezlik duygusuyla yürümüşümdür. Bana hiçbir şey olmazdı; çünkü ben onun *Mutlu Son’uydum*.

Ertesi gün daracık orman yollarında bisikletle dolaşırken romanın son cümlesini sayıklayıp duruyorum: “Yaşadım ben...”

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Erkekler, askerler, Umut ve Andre Malraux...

Esra Yalazan 28.06.2009

Bizim ortaokulda biraz sinirli bir İngiliz edebiyatı hocamız vardı. İngilizce sözcükleri itinayla çiğneyip sesleri ezerek konuşurdu derste. O ağzında misket yuvarlar gibi sözcükleri çatlatırken araya da nedense uzun sessizlikler koyardı. Hecelemeyi çok seviyordu. Üslubu da biraz kibirli ve oldukça tehditkârdı. Onu dinlerken böyle konuştuğu vakit sıkıcı ve hatta biraz da itici olduğunun farkında değil mi acaba, diye düşünürdüm. Sonra onu ders dışında bir arkadaşıyla konuşurken duydum. Normal bir sürat ve üslupla konuşuyordu. Çok şaşırmıştım, bir gün ona "neden derslerde de böyle kendiniz gibi konuşmuyorsunuz" diye sordum. "Çünkü ben bir öğretmenim, ayrıca bana böyle bir soru soramazsın" dedi. Bu açıklamadan zihnim bulandı biraz. Demek ki öğretmen olunca, mutlaka o sinirli öğretmen tonuyla konuşmak gerekiyordu.

Ben bu yazıyı yazmaya başladığımda kendi deyişle 'bir kâğıt parçasıyla' ilgili sorular sorulduğu için gazetecilere kızan, istediği zaman insanları azarlayabilme hakkını kendinde gören, onlara cahil diyen paşamızı dinlerken o huysuz kadını hatırladım. Mesela o da tıpkı kızgın bir öğretmen gibi "o-la-maz bu kadar" diyordu. Onu bir gördüğümde de televizyonlarda işaret parmağını sallayarak bizim gazeteyi tehdit ediyordu. Anladığım kadarıyla o askerdi, kızdığında öyle tehditkâr bir üslupla konuşabilirdi ve kimse bu ülkede olup bitenleri sorgulayamaz, gerçeklerin peşine düşmeye cesaret edemezdi. Ama arada güzel bir şeyler de duyar gibi oldum. Murat Yetkin'e o günkü yazısını okuduğunu ima etti. **Birden çok sevindim. Her ne kadar 'bir gazete' diye andığı Taraf'a bayılmasa da, demek ki köşe yazarlarını okuyordu. Keşke Ümit Kıvanç'ın "Hiç kan dökülmedi ki, çıkma tonerdi hepsi" başlıklı yazısını da okusa (24/06/09 – Taraf) belki neden böyle bir belge hakkında bu kadar kıyamet koparıldığını hatırlar ve gazetecilere bu kadar kızmaz, gibi saf bir düşünceye kapıldım.** Bir de okulda öğrendiklerimiz meselesi var tabii. Acaba akıllı ve akılsız insanların neye benzediğini öğreten askerî okullar, başta siyaset olmak üzere 'her konuda fikir beyan eden' generallerin vaktiyle başka ülkelerde ne tür sıkıntılar yaşadığını da öğretmişler midir? Kimseyi yıpratmak istemem ama bu basit soru da nedense öyle aniden aklıma geliverdi işte...

KÜLTÜR BAKANLIĞI DA YAPTI...

Paşamız okumayı seviyor anladığım kadarıyla. Beni sevindiren bu özelliğini o meşhur, sosyolojik tespitlerle süslediği bol alıntılı konuşmasında fark etmişim daha evvel. Umarım edebiyat da seviyordur ve General de Gaulle'ün kabinesinde Kültür Bakanlığı yaptığı için siyasi geçmişine ve yazarlığa ihanet ettiği söylenen Andre Malraux'yu da okumuştur.

Ben, yıllar evvel ona Goncourt ödülü kazandıran *İnsanlık Durumu*'nu okuduğumda doğrusu biraz sıkıcı bulmuştum. Yazar, Şanghay'ın ordular tarafından ele geçirilmesinden sonraki komünist direnişin hikâyesini anlatıyordu. Belli ki gençliğin insanı biraz aptallaştıran ön yargısıyla romanın muhteşem diyaloglarını, Malraux'nun insanın yalnızlığını, zaafalarını yazarken okuru şaşırtabilen şiirsel dilini, tarihe duyduğu ilgi

nedeniyle dönemin resmini çizerken ayrıntıları aktarabilen keskin gözlem yeteneğini pek fark edememişim. Daha gençtim ve sıcak bir yaz günü için yanlışı bir kitap seçtiğimi düşünüp yarım bırakmıştım. Bunu yazar bir arkadaşına söylediğimde “bence bir daha oku, eminim seveceksin” demişti. İyi ki tekrar okumuşum. Geçenlerde Alev Er’in çevirdiği (tesadüfler tanrısı çalışmaya devam ediyor) kitabı biraz karıştırdım. **İkinci okuyuşumda, işaretlediğim yerlere baktım. İlk açtığım sayfada Albay Farrel konuşuyordu: “Bir erkekte güçsüzlüğün ve gücün birleşmesi kadar çekici bir şey yoktur.” Ne kadar az erkek bu tuhaf hakikatin farkındadır, diye düşündüm.** Sonra kendisi gibi ölüm üzerine sık sık düşünen kahramanı Kiyo’nun sevdiği kadın için söylediği ve benim hiç unutmadığım o yakıcı cümleyle karşılaştım: **“Onu tanımıyorum. Onu sevdiğim ölçüde, sevdiğim anlamda tanıyorum. İnsan, bir başkasında neyi değiştirebiliyorsa ancak ona sahip olabilir, der babam.”**

İKİ OĞLUNU DA BİR KAZADA KAYBETMİŞTİ...

K Dergisi’nin eski sayılarından birinde, Ali Abaday’ın Malraux’nun hayatını bilinmeyen yönleriyle anlattığı incelelikli yazısını okuyunca onun neden ölüm üzerine bu kadar düşündüğünü de idrak ettim. 1926’da Çin Devrimi’ne katılan, İspanya iç savaşında pilot olan, II. Dünya savaşı sırasında Fransa’da savaşırken esir düşen yazar, cephede gördüklerini, yaşadıklarını romanlarında anlatmaktan büyük haz duyuyordu.

Babası ilk romanı çıktığı sırada intihar etmişti. Daha sonra savaşta erkek kardeşini kaybetmiş. Üçüncü evliliğini onun karısıyla yapmıştı. Malraux’yu en çok hırpalayan olay, iki oğlunun birden trafik kazasında kaybetmesi olmuş. Ama yazmaktan hiç vazgeçmemiş. İnsanlık Durumu, bir babanın ölen oğlunun âşık olduğu kadına söylediği çarpıcı bir konuşmayla biter: “Şu sözü bilirsiniz mutlaka. ‘Bir insan yaratmak için dokuz ay gereklidir ama onu öldürmek için bir gün yeter.’ Sen de ben de bilinebilecek her yönüyle tanıdık onu. May dinleyin beni: Dokuz ay yetmez bir insan yaratmaya... Bir insan yaratmak için altmış yıl gereklidir... Özveriyle, iradeyle ve daha bir sürü şeyle dolu atmış yıl...”

‘UMUT KUYUSUNA BAŞVURACAKSIN’

İnsanlık Durumu’ndan sonra *Umut* isimli romanının eski baskısını buldum kütüphanemde. Kitap babamındı. Ben, İspanya iç savaşında General Franco’ya direnenlerin trajedisini anlattığı kitabı yeni baskısından okumuştum. Eskisinin baskı tarihine bakmak için kapağını açınca maalesef bizi genç yaşta terk eden amcamın ismini gördüm. İçim burkuldu. Onu da biraz karıştırdım. Yıllar sonra bulmam için konmuş çarpıları oraya kim koymuştu bilmiyorum. İşaretli bölümde şunlar yazıyordu: “İnsanoğlunda müthiş, bitmek tükenmek bilmeyen bir umut kuyusu var... Haksız yere hüküm mü giydin. Önüne hep kaz kafalılar çıktı da kimse seni anlamadı mı. Nankörlüğe ya da kalleşliğe mi uğradın. Umut kuyusuna başvuracaksın... **Eğer herkes hükümet şöyle ya da böyle olsun diye sarf ettiği gayretin üçte birini kendini düzeltmeye sarf etmiş olsaydı, yaşanabilecek bir yer olurdu İspanya.**” İspanya yaşanabilecek bir yer olabilmek için Türkiye gibi çok derin acılardan geçti. Ama bildiğim kadarıyla artık orada askerler televizyonlara çıkıp halkını azarlamıyor, gazetecilerini susturmaya çalışmıyor.

Yazdıklarına bakılırsa Malraux da askerliği sevmişti ama daha ziyade savaşların neden olduğu büyük insanlık trajedisini, ölümün ne olduğunu kimse unutmaması diye yazabilmek için. **“Her insan çektiği acıya benzer”**

diyordu romanlarının birinde. Bu basit cümle ne çok şey anlatıyor değil mi? Bir de her insan, nasıl iz bırakmak istiyorsa öyle yaşar, nihayetinde öyle ölür bence.

Yazara göre insanın hayali, kişiliğini yitirmeden Tanrı olabilmek. Bazıları o mertebeye ulaşmak için yazıyor. Bazıları da ne yazık ki her konuda fikir beyan ediyor. Sizce tarih kimi nasıl hatırlayacak?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Gerçekler, kelimeler, kader ve Sandor Marai...

Esra Yalazan 05.07.2009

Bulutların arasından süzülen ışık oyunları ile menevişlenen laciverdî denizde, Şinasi'nin 'ömürleri hülyalarına uymamış ihtiyar hanımlara' benzettiği yalıların sahiplerinden bağımsız mahzun kaderini düşünüyordum. Kim bilir, o zavallılar da insanlar gibi uyurken, hayal kurarken, sevdikleriyle vedalaşırken ne çok hikâye biriktirmişlerdi. Geniş bahçelerinde itina ile büyüttükleri iri, beyaz çiçekli manolya ağaçları, düğün hazırlığı yapan taze gelinler gibi gülümsüyorlardı. Suya akseden gölgelerinin usulca narçıçeği rengine dönmesiyle birlikte Boğaz sessizleşti, sular koyuldu, hepimiz sustuk. **İhtiyar yalıların el değmemiş sırlarına hayalleriyle eşlik edenler, eski, derin âlemlere çekilmiş gibiydi. Onların ruhuyla konuşanlar ne diyordu bilmiyorum, ben –muhtemelen o günlerde okuduğum bir roman yüzünden- ‘gerçeğin’ zamana ve yaşadıklarımıza göre değişen kırılğan tabiatına takılmıştım.** Serin yaz akşamı rüzgârıyla yarışan kara bir yelkovan sürüsü, denizi okşayarak yanımızdan hızla uzaklaştı. Sonra birden geçmiş zamanın esrarından kurtulup, ceviz kabuğu gibi bir teknede sallanarak neşeli yolculuğumuza devam ettik.

Alacakaranlık çöktüğünde tropik ormanlardaki gizli göllere benzeyen küçük bir koya varmıştık. Alçak kayalıklardan sarkan koruluğun altında, yeşim taşı gibi parlayan ılık bir denizde yüzerken zihnimi kamaştıran garip düşüncelere gülüydüm. Üstelik pek gülünecek gibi değillerdi. Kabaca, biraz sinsî, epeyce vahşî bir intikam planıydı diyelim. **Yazarın dediği gibi, insan, yapacağı şeyler olduğu müddetçe yaşıyordu. Ben onun bir kahramanının güçlü inancını taşıyordum o sırada: “Kaderimiz gizlice hayatımıza sızılmıyordu, bizim ona açtığımız kapıdan giriyordu.”** İşte o efsunlu anda, karakterimin henüz bilmediğim özellikleri yüzünden vaktiyle araladığım kapıyı yavaşça kapamaya karar verdim. Simsiyah gökyüzünün altında denizin içine rasgele dağılmış minik inci taneleri gibi ışıldayan yakamozları seyrederken her başlangıcın kaçınılmaz bir sonu olduğunu kalbimle biliyordum. Kâinatın düzeni böyle kurulmuştu. Macar ustaya göre hayatın en büyük gizemi ve en kutsal hediyesi 'iki aynı tür' insanın karşılaşmasıydı. Her türden ilişki için geçerli olan bu garip tesadüf çok nadir gerçekleşiyordu. Bütün mesele 'farklı' olduğumuzu kabullenebilmekle ilgiliydi. Zaten dünya bu 'sonsuz arayış' üzerine kurulmuştu.

YENİDEN KEŞFEDİLMENİN SIRRI...

Bahsettiğim yazarın adı Sandor Marai. Onunla bundan üç sene evvel Murat Belge'nin 'sahaf' köşesinde tanıştım. O yazıda *Parma Kontesi* isimli kitabından bahsediyordu. Hemen aldım ve okudum. Casanova'nın kaçış hikâyesinden yola çıkarak yazdığı romanın sakin atmosferine rağmen kışkırtan güçlü ve derin anlatımını

beğenmiştim. **Belge, onun 'monolog' üstadı olduğunu söylüyordu. Sanırım diğerlerini henüz okumamıştı. Bu yakıştırmının ne kadar isabetli olduğunu diğer kitaplarını okuyunca daha iyi kavradım.** Marai, önce faşist rejimle, sonra komünistlerle anlaşılamadığı için 48'de Budapeşte'yi terk edip Amerika'ya yerleşmiş. Ölene kadar pek tanınan bir yazar değilmiş. Ölümünden sonra bir süre unutulup yeniden keşfedilen yazarın 'dirilişi' epey sansasyonel olmuş ve pek çok dile çevrilmiş. Ben Türkçeye çevrilen üç kitabından en çok dünyada tanınmasına neden olan *Yürek Yangını*'nı sevdim.

Bence fena halde takıntılı bir yazar Marai. Bu kitapta da nedense bütün hikâyelerinin kemiğini oluşturan bir aşk üçgeni var. Ama ne o hikâyeler, ne de onlar aracılığıyla insanı anlatma biçimi, dili sıradan. İnsanın gizli şifrelerini çözmekten ve bulduklarını 'müstehcen' bir bakışla okura göstermekten tuhaf bir zevk alıyor sanki. Duyguların karanlıkta kalan kısımlarına fener tutan iç dökmelerden, fazla hareket olmadığı halde ilişkilerin gerilimini sonuna kadar yüksek tutan sakın konuşmalardan hiç sıkılmıyorsunuz. **Bildiğiniz kavramların, algı biçimlerinin kıyafetlerini usta bir sihirbaz gibi değiştirip hayatı size farklı yönleriyle gösterebiliyor çünkü. Onu okurken ihanetin, sadakatin, aldatmanın, mutluluğun, arkadaşlığın, sevmenin, kıskanmanın ve belki en çok da 'gerçeğin' sandığınız gibi olmayabileceğini hissediyorsunuz.**

İNSAN NİYETİ YÜZÜNDEN SUÇLANIR!

Yürek Yangını, tabiatı farklı iki çocukluk arkadaşının büyüme serüveniyle başlıyor. İlerde birisin karısı, diğerinin âşığı olacak Krisztina'yla bu sihirli üçgen tamamlanıyor. Ve bir av sırasında, bir erkek tüfeğini diğerine doğrultana dek ilahi bir uyumla sürüyor. Nedeni hiçbir zaman tam anlaşılamayan o olaydan sonra birbirlerini kırk bir yıl görmüyorlar. Aslında roman, uzun yıllar boyunca sabırla beklenen soruların cevabını ararken, dinmek bilmeyen öfke dolu bir 'intikam' duygusunun ardından yaşanan hayal kırıklığıyla ilgili denebilir. Ama romanı böyle özetlemek haksızlık, zira 'gerçeğin' peşinde koşanların iç dünyalarına girdiğinizde insan denilen garip, anlaşılmaz varlığın, eylemini değil samimi niyetini sorgulamaya başlıyorsunuz.

Mesela Krisztina gibi, birisi sizi sevmediği halde ısrarla duygularıyla ilgili yalan söylüyorsa, ona böyle davrandığı için kızmama ihtimalini de düşünüyorsunuz. Sonra o manasız 'yanlış anlama' oyununa bir son vermek, hayatınıza istediğiniz yerden devam edebilmek için yazarı daha dikkatli dinlemeye başlıyorsunuz: "Hayatımızın sonuna doğru tıpkı elektrikli sandalyede oturan bir mahkûm gibi yaşadığımız bütün olaylar yüksek sesle itirafta bulunurlar. **En sonunda her şey olup bitmiştir ve artık yanlış anlamamanın imkânı yoktur... İnsan yaptığı şeyden dolayı suçlu olmaz, bu eylemin ardında gizlediği niyet yüzünden suçlanır."**

HAYATTA KALMAK DA BİR CEVAPTIR...

Hayatın sonunda da olsa insanın kendisine cevabını veremeyeceği sorular sorabilmesi pek kolay değildir. Henrik, kırk bir yıl önce sevdiği kadınla yemek yedikleri masada şunları söylüyordu arkadaşına: "Sen kimsin. Gerçekten istediğin nedir?.. Nerede sadık, nerede haindin?.. Nerede cesur, nerede korkaktın?.. **İnsan bunlara verebildiği kadar cevap verir, dürüst ya da yalancı olması o kadar önemli değildir. Önemli olan sonunda insanın bütün yaşamıyla verdiği cevaptır.**" Olayların çıplak halini önemsemeyen o 'bilge' cevabı öğrenmek için insan neden hayatın sonunu beklemeli? Marai, beklerken neden bedel ödememiz gerektiğini de söylüyor: "İnsan her ne pahasına olursa olsun sadece yaşamak istemez. **Hayır, insan kaderiyle yüzleşmek ve bunun bedeli neyse, ölüm ya da tehlike, ödemek ister.**"

Kitabı bitirdiğim günden beri ben de onun gibi cevabı olmayan muğlak sorular soruyorum kendime. **İnsan kelimelerle gerçeğin ne kadarını anlatabilir ki? Hakiki niyetlerle, duygularla, olaylarla örtüşmeyen**

gerçeğin peşinden koşmanın kime, ne faydası var?

Boğazın karanlık sularından geçip eve dönerken sadece kapısını aralayarak çağırdığımız kaderi değil, Sandor Marai'nin meşum sonunu da düşünüyordum. Elliye yakın kitap yazmış bir yazar, neden 89 yaşında intihar etmişti? **Kahramanlarından birisi, "Böylesine sevdiğin, onun için ölümü bile göze alabileceğin birisi öldükten sonra hayatta kalmak, bu hayatın gizli ve ispatı mümkün olmayan suçlarından birisidir" diyordu.** Romanlarında da anlattığı hissedilen karısı ölmüştü. Ona göre hayatta kalmak da bir cevaptı ve anlaşılan o sonunda sadece susmayı tercih etmişti.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)